

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПІСНА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147:[377.011.3-051:62/64]

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ У
ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

015 – Професійна освіта (Сфера обслуговування)

Подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на джерело

Т. Пісна

Т.М. Пісна

Науковий керівник – Кулінка Юлія Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент.

Кривий Ріг – 2022

АНОТАЦІЯ

Пісна Т.М. «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки». Подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (сфера обслуговування). – Криворізький державний педагогічний університет. – Кривий Ріг, 2022 р.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та обґрунтовано нове вирішення проблеми формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Педагогічна діяльність викладача, як і будь-яка інша діяльність, характеризується певним стилем. У широкому розумінні стиль діяльності – це стала система способів, прийомів, що проявляється в різних умовах її здійснення. У дисертаційній праці на основі аналізу найвідоміших підходів до визначення сутності поняття «стиль» пропонується розглянути процес формування та розкрити роль індивідуального стилю діяльності у становленні майбутнього викладача як фахівця професіонала. Формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів має орієнтуватися на духовні ідеали педагогічної професії, загальнолюдські та національні духовні цінності, долучення здобувачів освіти до творчої діяльності. Конкурентоспроможний фахівець має розвивати індивідуальний стиль власної діяльності, формувати картину позитивного бачення світу та необхідні професійні якості, що вимагає суспільство сьогодення.

Проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну наукову літературу за темою, визначено понятійно-термінологічний апарат проблеми дослідження, розкрито сутність формування індивідуального стилю майбутнього викладача сфери обслуговування в умовах підготовки до майбутньої професійної діяльності. Уточнено поняття «індивідуальний стиль»,

«професійна підготовка», «майбутній викладач сфери обслуговування», «фахівець сфери обслуговування».

Теоретично обґрунтовано та перевірено ефективність педагогічних умов формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки. Проаналізовано взаємопов'язані прийоми, форми та методи формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування в процесі професійної підготовки.

Наукова новизна *дослідження полягає в тому, що вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, а саме: схарактеризовано сутність і структуру феномену «індивідуальний стиль діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування»; виокремлено структурні компоненти (мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, сприймання); розроблено систему критеріїв (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний) і показників для визначення рівнів (початковий, середній, достатній, високий); виокремлено чотири етапи (цільовий, організаційний, практичний, критеріально-оцінний), за якими здійснюється формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки; визначено педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки (створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання; диференційованого використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування; комунікативного спрямування педагогічної діяльності як засобу ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування).

Розроблено модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування, що втілює діяльнісно-особистісний та комунікативний підходи. Модель представляє взаємопов'язану сукупність елементів, структурована в цілісній системі, яка може бути реалізована відповідно до виокремлених етапів, що відображають логіку підвищення рівня сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Для роботи над дослідженням було обрано теоретичні, емпіричні та статистичні методи формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету», Державного професійно-технічного закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу», Криворізького державного педагогічного університету. На різних етапах дослідження до експерименту було залучено 80 викладачів та 257 здобувачів освіти.

Проведений по завершенню дослідно-експериментальної роботи кількісний, якісний і статистичний аналіз відобразив тенденцію до позитивних змін сформованості формування індивідуального стилю професійної діяльності здобувачів освіти експериментальних груп. На спеціальності 015 Професійна освіта (сфера обслуговування) кількість студентів із високим рівнем сформованості індивідуального стилю професійної діяльності зросла з 14% до 27%. Рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності підвищився із 24% до 35%. Кількість студентів із середнім рівнем сформованості значно знизилась: із 41% до 30%, а кількість студентів із початковим рівнем – знизилась від 21% до 8%.

Результати проведеного дослідження показали, що впровадження інтерактивних технологій в умовах закладу вищої освіти сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери

обслуговування. Викладені факти свідчать, що в процесі дослідження підтвердилася висунута гіпотеза, розв'язані поставлені завдання та досягнута мета.

Проведена робота з формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування була досить результативною. Як показали результати експерименту, рівень сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування значно зріс.

Практичне значення результатів дослідження пов'язане з упровадженням у процес професійної підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) та 242 Туризм авторських варіативних курсів «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» та «Персональна іміджологія», що орієнтовані на формування індивідуального стилю діяльності у здобувачів освіти. Запропоновані авторські варіативні курси розширюють і збагачують традиційні підходи щодо організації процесу підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування, презентують нові технології, які містять інструмент для формування індивідуального стилю діяльності.

До перспективних напрямів наукових розвідок відносимо концептуальні основи формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування, на подальших етапах здійснюватиметься пошук нових форм і методів соціального партнерства в системі «викладач-студент» у закладах професійної освіти.

Ключові слова: індивідуальний стиль діяльності, здобувачі освіти, викладач сфери обслуговування, професійна підготовка, фрейм, інтерактивні технології, імідж.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України

1. **Пісна Т.** Комунікативна активність як необхідна умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 182. С. 219–222.

2. **Пісна Т.** Аналіз моделей комунікацій в процесі педагогічної взаємодії. *Директор школи, ліцею, гімназії. Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору».* Київ : Гнозис, 2019. Том III (85). С. 223–238.

3. **Пісна Т.** Комунікація як феномен педагогічної взаємодії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти:* зб. наук. праць. Слов'янськ : ДДПУ, 2020. Вип. 12. С. 216–226.

4. **Пісна Т.** Формування професійної та особистісної компетентності випускника фахового коледжу. *Фахова передвища освіта: проблеми та перспективи:* зб. наук.-метод. пр. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2021. Вип. 1. С. 24–26;

5. **Пісна Т.** Формування індивідуального стилю викладача в сфері професійної освіти: ознаки та педагогічні умови. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Вип. 203. С. 114–119.

Праці, опубліковані в зарубіжних виданнях

1. **Kulinka Y., Serohina I., Hrushnik O., Pisna T., Petrova A.** Discipline «technology of hotel and catering trade» in the system of professional training of future specialists in the hospitality industry. *REVISTA INCLUSIONES.* Vol. 7 / Número Especial / Julio – Septiembre 2020. Pp. 67–84. (Web of Science).

2. **Савченко Л., Пісна Т.** Professional and pedagogical competence as a component of teacher's individual style. *Ежесеміщний міжнародний научний журнал «United-journal», Естонія, 2020. Вип.38. С. 14–16.*

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. **Пісна Т., Савченко Л.** Індивідуальні стиль діяльності майбутнього викладача, як наукова проблема : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 37–40.
2. **Пісна Т., Савченко Л.** Індивідуальний стиль педагогічної діяльності як педагогічна проблема : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 47–52.
3. **Пісна Т.** Індивідуальний стиль педагогічної діяльності як майстерність викладача. *Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конференції. Кривий Ріг : КДПУ, 2019. С. 62–63.
4. **Пісна Т.** Дуальна освіта як фактор формування індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця сфери обслуговування. *Педагогічні читання з нагоди 90-річчя Криворізького державного педагогічного університету та вшанування пам'яті професорів П.І. Шевченко та В. С. Пікельної* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конференції. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. С. 55–58.
5. **Пісна Т.** Використання фрейм-технологій у процесі формування загальноосвітніх компетентностей. *Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 110–112.
6. **Пісна Т.** Педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності викладача. *Сучасний рух науки* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, присвяченої головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» – прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату. Дніпро, 2020. Т.1. С. 245–249.
7. **Пісна Т.** Використання фреймової технології як засіб формування пізнавальної активності студентів у процесі фахової підготовки. *Dynamics of the*

development of world science : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Канада, 2020. С. 810–816.

8. **Пісна Т.** Ступенева освіта: наступність професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти. *Actual trends of modern scientific research* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. Мюнхен, Германія, 2021. С. 335–339.

9. **Пісна Т.** Вивчення проблеми індивідуального стилю педагогічної діяльності в освітньому просторі. *Topical issues of modern science, society and education* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Україна, 2021 (наявність сертифікату за участь у конференції).

ABSTRACT

Pisna T.M. “Formation of an individual activity style of a future service teacher in the process of professional training”. The thesis is submitted to get a scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 015 – Professional education (Services). - Kryvyi Rih State Pedagogical University. – Kryvyi Rih, 2022

The thesis work represents a theoretical generalization and substantiates a new solution to the problem of forming an individual activity style of a future services teacher in the process of professional training.

A teacher’s pedagogical activity, like any other activity, is characterized by a certain style. General sense of the activity style involves a permanent system of methods and techniques that manifests itself in different conditions of its implementation. This thesis research proposes to consider the formation and role of an individual activity style in the formation of a future specialist as a professional on the base of the most famous approaches analysis to defining the essence of the concept “style”. The formation of the individual professional activity style of future specialists should be based on the spiritual ideals of the teaching profession, universal and national spiritual values, and the education applicant’s inclusion in creative

activities. A competitive specialist must develop an individual style of his/her own activity, form a picture of a positive vision of the world and the necessary professional qualities required by today's society.

Philosophical, psychological, pedagogical scientific literature on the subject have been analyzed, the conceptual and terminological apparatus of the research has been determined as well, the essence of the formation of the future service teacher's individual style in the conditions of preparation for future professional activity have been revealed.

The effectiveness of the pedagogical conditions for the formation of the individual future service teacher's style in the process of professional training has been theoretically substantiated and verified. The interrelated techniques, forms and methods of forming the individual style of the future service teacher in the process of professional training are analyzed.

The scientific novelty of the study is that the model of individual future service teacher's activity style formation in the process of professional training has been theoretically substantiated and experimentally checked for the first time, namely: the essence and structure of the phenomenon "individual future service teacher's activity style" has been characterized; its structural components (motivational, communicative, emotional-volitional, perception) have been singled out; a system of criteria (cognitive, motivational, personal, communicative, active) and indicators for determining levels (initial, average, sufficient, high) has been developed; four stages (purposeful, organizational, practical, criteria-evaluative) are distinguished by which the future service teacher's individual activity style is formed in the process of professional training; pedagogical conditions for the formation of the individual future service teacher's activity style in the process of professional training are defined (creating an informational and educational environment through the use of interactive and simulation-game learning technologies; differentiative use of the framework teaching method taking into account the level of future service teacher's

preparation; communicative direction of pedagogical activity as a means of effective training of a future service).

The model of future service teacher's individual activity style formation has been developed and it embodies activity-personal and communicative approaches. The model represents a mutually connected combination of elements, structured in a holistic system, which can be implemented according to the individual stages reflecting the logic of increasing the level of future service teacher's individual activity style formation in the process of professional training.

Theoretical, empirical and statistical methods of forming the future service teacher's individual activity style have been chosen while working on the study. Research and experimental work has been carried out on the basis of the Separate structural unit "Mining Vocational College of the Kryvyi Rih National University", State Vocational and Technical Institution "Kryvyi Rih Center of Vocational Education of Trade and Restaurant Service Workers", Kryvyi Rih State Pedagogical University. 80 teachers and 257 students have been involved in the experiment at various stages of the research.

The quantitative, qualitative and statistical analysis carried out at the end of the research and experimental work shows a tendency towards positive changes in the formation the individual style of students' professional activity in the experimental groups. The students of the specialty 015 Professional education (Service sector) with a high level of formation the individual style of professional activity increased from 14% to 27%. The number of students with a sufficient level of formation of an individual style of professional activity has increased too: 24%-35%. The number of students with an average level of education has decreased significantly: from 41% to 30%, and the number of students with an elementary level has decreased from 21% to 8%.

The results of the research show that the introduction of interactive technologies in the conditions of a higher education establishments contributes to the formation of the individual professional activity style of future service teachers. The

presented facts show that the proposed hypothesis is confirmed in the research process, the set tasks are solved and the goal is achieved.

The work carried out on the formation of the individual style of professional activity of future service teachers is quite effective. As the results of the experiment show, the level of formation of the individual style of professional activity of future service teachers has increased significantly.

Practical significance of the research results is connected with introduction of authorial elective courses “Formation of future service specialists’ individual activity style in the process of professional training” and “Personal image studies” into the process of bachelor degree applicants’ professional training (specialties 015 Professional education (Service) and 242 Tourism). These courses are oriented on the formation of students’ individual activity style. The suggested authorial elective courses expand and enrich traditional approaches to the organization of the preparation process of future service teachers; they present new technologies, which contain the tool for individual activity style formation.

Prospects for further scientific research are related to detailing and specifying the formation of the individual style of professional activity of future service teachers and determining the structure of the professional image of a modern specialist in the field of service, as well as, in the future, it is planned to search for new forms and methods of social partnership in the “teacher-student” system in institutions of professional education.

Keywords: individual activity style, education applicants, service teacher, professional training, frame, interactive technologies, image.

LIST OF PUBLISHED PAPERS

Scientific works in professional publications of Ukraine

1. Pisna T. Communicative activity as a necessary condition for the formation of professional competence of future specialists. Proceedings. Series: Pedagogical sciences. Kropyvnytskyi : RVV Central State University named after V. Vinnychenko, 2019. Issue 182. Pp. 219–222.

2. Pisna T. Analysis of communication models in the process of pedagogical interaction. All-Ukrainian scientific and practical magazine “Director of school, lyceum, gymnasium”. Special thematic issue "Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space”. Kyiv Gnosis, 2019. Volume III (85). Pp. 223–238.

3. Pisna T. Communication as a phenomenon of pedagogical interaction. Professionalism of the teacher: theoretical and methodical aspects: a collection of scientific works. Sloviansk : DDPU, 2020. Issue 12. Pp. 216–226.

4. Pisna T. Formation of professional and personal competence of a graduate of a vocational college. Vocational pre-higher education: problems and prospects: a collection of scientific and methodological works. Vinnytsia: NGO “European Scientific Platform”, 2021. Issue. 1. Pp. 24–26.

5. Pisna T. Formation of a teacher’s individual style in the field of professional education: signs and pedagogical conditions. Proceedings. Series: Pedagogical sciences. Kropyvnytskyi: RVV Central State University named after V. Vinnichenko, 2022. Issue 203. Pp. 114–119.

Works published in foreign publications

1. Kulinka Y., Serohina I., Hrushnik O., Pisna T., Petrova A. Discipline «technology of hotel and catering trade» in the system of professional training of future specialists in the hospitality industry. REVISTA INCLUSIONES. Vol. 7 / Número Especial / Julio – Septiembre 2020. Pp.67–84. (Web of Science).

2. Savchenko L., Pisna T. Professional and pedagogical competence as a component of teacher's individual style. Monthly international scientific journal «United-journal», Estonia, 2020. V.38. Pp. 14–16.

Scientific works certifying the approval of the dissertation materials

1. Pisna T., Savchenko L. Individual activity style of the future teacher as a scientific problem. Collection of materials of the international scientific and practical conference. Vinnytsia: “Nilan-LTD” LLC, 2018. Pp. 37–40.

2. Pisna T., Savchenko L. Individual style of pedagogical activity as a pedagogical problem. Collection of materials of the International Scientific and Practical Conference. Vinnytsia: “Nilan-LTD” LLC, 2018. Pp. 47–52.

3. Pisna T. Individual style of pedagogical activity as a teacher's skill. Materials of the International Scientific Internet Conference “Modernization of Training of Future Professional and Pedagogical Specialists in the Conditions of Educational Space.” Kryvyi Rih : KDPU, 2019. Pp. 62–63.

4. Pisna T. Dual education as a factor in the formation of the individual style of activity of a future service specialist. Pedagogical readings on the occasion of the 90th anniversary of the Kryvyi Rih State Pedagogical University and honoring the memory of professors P.I. Shevchenko and V.S. Pikelnya : materials of the International Scientific Internet Conference. Kryvyi Rih : KDPU, 2020. Pp. 55–58.

5. Pisna T. The use of frame technologies in the process of formation of general educational competencies. Science of the 3rd millennium: searches, problems, development prospects: materials of the 3rd International Scientific and Practical Internet Conference: Berdyansk: BDPU, 2020. Pp. 110–112.

6. Pisna T. Pedagogical conditions for the formation of a teacher's professional and pedagogical competence. X International Scientific and Practical Internet Conference “Modern Movement of Science” is dedicated to the main mission of the International Electronic Scientific and Practical Journal “WayScience” – to pave the way for the development of modern science from idea to result. Dnipro, 2020. Volume 1. Pp. 245–249.

7. Pisna T. The use of frame technology as a means of forming the cognitive activity of students in the process of professional training. VII International scientific and practical conference “Dynamics of the development of world science”. Canada, 2020. P. 810–816.

8. Pisna T. Undergraduate education: continuity of professional training of future specialists in institutions of vocational pre-higher education. XI International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research”. Munich, Germany, 2021. Pp. 335–339.

9. Pisna T. Study of the problem of the individual style of pedagogical activity in the educational space. III International scientific and practical conference Topical issues of modern science, society and education. Ukraine, 2021 (a certificate for participation in the conference).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	27
1.1. Сутність і структура індивідуального стилю діяльності.....	27
1.2. Професійна підготовка майбутнього викладача сфери обслуговування до формування індивідуального стилю діяльності.....	48
Висновки до розділу 1.....	59
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	61
2.1. Педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.....	61
2.2. Модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.....	91
Висновки до розділу 2.....	104
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	106
3.1. Вивчення та аналіз стану формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.....	106
3.2. Експериментальна методика формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.....	115
3.3. Аналіз результатів дослідження	138
Висновки до розділу 3.....	158
ВИСНОВКИ.....	161
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	166
ДОДАТКИ.....	184

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІСД – індивідуальний стиль діяльності

ІСПД – індивідуальний стиль педагогічної діяльності

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗФПО – заклад фахової передвищої освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

КДПУ – Криворізький державний педагогічний університет

ПСО – шифр груп спеціальності «Професійна освіта (Сфери обслуговування)»

ТУР – шифр груп спеціальності «Туризм»

ЗМІ – засоби масової інформації

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічних перетворень, переосмислення суспільних цінностей і становлення нових, реформування системи вищої освіти підвищуються вимоги до фахової майстерності викладача. Вхідження України до світового освітнього простору супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії і практиці. Реалізація цього завдання уможлиблюється на основі орієнтиру професійної підготовки здобувачів освіти на розвиток творчої особистості – фахівця нової генерації, здатної до самореалізації й самовдосконалення, такого, який би не лише моделював академічний дискурс, але також транслиував цінності, інтеріоризація яких сприятиме формуванню цілісної особистості.

Нині творчий підхід до виконання професійних обов'язків одночасно є і умовою, і показником інтенсивного оновлення педагогічної праці. Актуальним є включення викладачів у творчу діяльність, оскільки саме вона дозволяє сформувати творчу особистість, яка в подальшому забезпечить професійне становлення майбутнього фахівця, творчу реалізацію і кар'єрне зростання.

Сучасна система освіти має сприяти «ранньому» розвитку творчого мислення, закріпленню «власного» творчого потенціалу, особистісних характеристик відповідно до вимог системи освіти, відповідати європейському рівню, спонукати до креативного розв'язання завдань професійної підготовки, створювати механізми їх реалізації тощо.

Від рівня професійної майстерності викладача залежить результат фахової підготовки здобувачів у закладах професійної освіти й ефективність їхнього особистісного зростання. Педагогічний досвід доводить, що майстерність педагога неможлива без елементів творчості, новизни, які поєднуються з необхідними знаннями та вміннями, усвідомленням власної творчої індивідуальності. Викладач, який оволодів педагогічною майстерністю,

має свій стиль діяльності, що є важливою умовою становлення його як професіонала.

Індивідуальний стиль діяльності в наукових працях дослідників (Л. Андрощук [5], О. Бондаревська [13], І. Дорохіна [26], О. Заболотська [33-34], І. Задорожна [35] та ін.) визначається як сукупність неповторних стійких способів діяльності та спілкування, що характеризують індивідуальну манеру виконання педагогічної діяльності. І. Вохмяніна [19], С. Данилова [25], Ж. Ковалів [46], С. Колосова [50], О. Коханова [54] та ін. наголошують, що індивідуальний стиль педагогічної діяльності може залежати від стійких генетико-психологічних особливостей (темпераменту, характеру, здібностей тощо); професійної діяльності (педагогічно-професійних компетентностей, педагогічних технологій, досвіду тощо); соціальної позиції тощо.

Актуальність питання щодо необхідності підготовки висококваліфікованих і мобільних фахівців, спроможних до прояву своєї індивідуальності в професійній діяльності задекларовано в низці нормативних документів. Так, у Законі України «Про освіту» [37] наголошено, що одним із шляхів розвитку особистості здобувачів освіти в процесі професійної підготовки є реалізація індивідуальної освітньої траєкторії, що «формується за урахування його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їхньої складності, методів і засобів навчання». У Законі України «Про вищу освіту» [37] обґрунтовано важливість щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів у напрямі створення освітнього середовища, яке сприятиме творчому засвоєнню професійних знань і виробленню професійних умінь, спонукаючи до самостійності й ініціативності здобувачів освіти.

У майбутнього викладача сфери обслуговування як у професіонала повинні бути сформовані низка загальних і спеціальних (фахових)

компетентностей відповідно до Стандартів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем та фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) [135; 136]. Зазначене зумовлює необхідність формування у майбутніх педагогів індивідуального стилю діяльності як системи способів пристосування до найбільш мінливого сучасного середовища.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що до окремих аспектів окресленої проблеми у своїх наукових працях зверталися відомі педагоги та психологи: Л. Білявська [10], О. Дробот [27], А. Леонова [60], Г. Матукова [72], О. Отич [86] та ін. Багато робіт присвячено дослідженню питань із формування індивідуального стилю у таких галузях, як: педагогіка, психологія, філософія, зокрема розкрито такі проблеми: формування стилю, його рівні та корекція (Є. Клімов [44], В. Мерлін [170] та ін.); типи цих стилів (Т. Однолєток [81], О. Химич [137], В. Толочек [144] та ін.); стилі спілкування та керування (В. Тєслук [142], Ю. Ткачєва [143] О. Холод [152] та ін.); стилі навчальної діяльності (О. Бондарєвська [13], І. Задорожна [35] та ін.); стилі педагогічного спілкування (А. Бодалєв [11], Н. Волкова [17, 18], Т. Єжижанська [30], О. Заболоцька [33, 34] та ін.); індивідуальні стилі діяльності (Л. Андрощук [5], Т. Бондар [12], І. Вохмяніна [19], Л. Макарова [67] та ін.), індивідуальні стилі педагогічного спілкування (Ю. Ганжуров [20], Л. Орбан-Лємбрик [84], Г. Почєпцов [112], В. Різун [117] та ін.).

Відтак, у царині філософії, психології, педагогіки, соціології посилюється увага до обґрунтування сутнісних характеристик індивідуальності людини, розгляду механізмів та алгоритмів формування й подальшого розвитку індивідуального стилю діяльності як провідного чинника успішного адаптування індивіда в різних ситуаціях самореалізації. У зв'язку з цим зростають вимоги до якості професійної підготовки майбутніх викладачів. Водночас аналіз досвіду реформування системи освіти і нові завдання, що постають перед нею, дають підстави для внесення істотних коректив у

стратегію й тактику її розвитку, тому що вона залишається недостатньо конкурентоздатною, не забезпечує мобільності програм підготовки, задоволення різнорівневих запитів і можливостей викладачів.

У ході аналізу психолого-педагогічної літератури (З. Ромовська [119], Л. Короткова [53], Л. Руденко [120], В. Теслюк [142], Р. Хмелюк [151] та ін.) виявлено, що недостатньо представлено дослідження, у яких системно висвітлено результати щодо наукового пошуку стану професійної підготовки майбутніх фахівців, застосування в цьому процесі педагогічних технологій з акцентом на формування індивідуального стилю майбутнього викладача. Встановлено, що окремі питання щодо використання педагогічних технологій розглянуто лише побічно, не виявлено системи педагогічного менеджменту, не запропоновано моделі формування індивідуального стилю діяльності викладача.

У процесі професійної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування в теорії і практиці професійної (професійно-технічної) освіти сформувалися суперечності, що потребують наукового розв'язання, зокрема між:

- важливістю формування професійних компетентностей здобувачів педагогічної освіти та нерозробленістю цілісної системи взаємозв'язаних прийомів, форм і методів формування індивідуального стилю діяльності викладача, що створює сукупність необхідних умов для конкурентоздатності на ринку праці;

- потребою творчої спрямованості педагогічного мислення та сформованою моделлю професійної освіти, зорієнтованої переважно на традиційну «знаннєву» парадигму педагогічної діяльності;

- необхідністю мобільно реагувати на мінливі вимоги освітньої системи й недостатньою готовністю майбутнього викладача до реалізації індивідуального стилю діяльності.

У сучасному суспільстві є тенденція до зростання зайнятості населення у сфері обслуговування, тому одним із найважливіших завдань сьогодення є підготовка фахівців з переліком професійно важливих якостей та цінностей, що визначають їхню здатність ефективно вирішувати виробничі завдання у сфері обслуговування. Окреслена галузь відноситься до сфер економіки і виробництва, що в першу чергу, зазнала змін і реформування, роздержавлення і приватизації. Зазначене зумовлює необхідність підготовки майбутніх викладачів, які будуть навчати фахівців сфери обслуговування у закладах професійної, що є узгодженим з викликом часу.

Аналіз фахової та психолого-педагогічної літератури, дисертаційних праць свідчить про посилену увагу до проблеми професійної підготовки майбутнього викладача та розвитку загальних і професійних компетентностей фахівців. Так, науковці О. Біда [8], О. Коханов [54], Є. Клімов [44], Г. Матукова [72] та ін., розглядають індивідуальний стиль діяльності в контексті професійної діяльності, Н. Волкова [17, 18], Р. Горбатюк [24], Н. Кузьміна [55, 56], Ю. Кулінка [57, 58], О. Лаврентьєва [167], О. Отич [86] – в контексті педагогічної діяльності.

Проте, недостатнє вивчення та соціальна значущість проблеми зумовили вибір теми дослідження: *«Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в 2018 – 2022 рр. відповідно до плану наукових досліджень Криворізького державного педагогічного університету. Тему дисертації затверджено вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 3 від 13 жовтня 2022 р.). Дисертація містить результати наукових досліджень автора, які були отримані в процесі науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та методики

технологічної освіти «Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору» (№0119U102964).

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Згідно мети дослідження було визначено завдання:

1. З'ясувати сутність та структуру індивідуального стилю діяльності викладача у процесі професійної підготовки.

2. Обґрунтувати педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

3. Розробити модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

4. Дослідницьким шляхом перевірити дієвість і результативність методики формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Предмет дослідження – методика формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження – ґрунтується на припущенні, що формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки буде ефективнішим за таких умов:

– створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання;

– диференційованого використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування;

– комунікативного спрямування педагогічної діяльності як засобу ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять сучасні концепції філософії освіти (В. Андрущенко [147], Г. Волинка [16], С. Гончаренко [22], І. Зязюн [38, 39], В. Кремень [29], Ю. Ткачова [143] та ін.); концептуальні положення філософії з проблем формування індивідуального стилю професійної діяльності; загальнопедагогічні та психологічні підходи до професійної підготовки викладача (Зязюн [38], О. Отич [86], І. Перішко [91], А. Шалиганова [155] та ін.). Проблемі професійної підготовки майбутнього викладача приділяли значну увагу Р. Горбатюк [24], І. Каньковський [42], З. Курлянд [88], С. Кучер [165], Н. Ничкало [113], Н. Мирончук [79], З. Слєпкань [130], Д. Чернілевський [78] та ін. Теоретичні засади органічної єдності виховного та освітнього компонентів у підготовці майбутнього викладача обґрунтовано в наукових працях О. Біди [8, 162], Л. Савченко [123, 124], А. Торохова [145], М. Фішули [148] та ін. Загальні психолого-педагогічні аспекти управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що є визначальним у системі професійно-педагогічної підготовки, досліджували І. Бех [6], О. Біда [8], С. Гончаренко [22], В. Лозовецька [63, 64], Г. Матукова [76], О. Рогозіна [118], О. Цись [167], І. Шама [156] та ін. До окремих психологічних аспектів формування індивідуального стилю діяльності зверталися М. Папуча [87], О. Санникова [126], В. Семиченко [128], О. Столяренко [139], Р. Хмелюк [151], Г. Шилова [87] та ін.

Для реалізації окреслених завдань і перевірки гіпотези використано **комплекс методів науково-педагогічного дослідження:**

- *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, систематизація, узагальнення) – теоретичний аналіз наукової літератури з теми дослідження з

метою відбору й осмислення фактичного матеріалу, аналіз концепцій, теорій і методик, що мав на меті виявлення шляхів розв'язання досліджуваної проблеми, моделювання ігрових ситуацій, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності фахівців;

- *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, – які застосовувалися з метою виявлення рівня професійної підготовки у здобувачів освіти третього (четвертого) курсів, педагогічний експеримент;

- *математичні* – статистичні методи обробки отриманих даних з метою виявлення кількісних та якісних характеристик результативності запропоновано, *кількісної обробки даних* – визначення середніх значень, відсоткових співвідношень, графічного зображення, встановлення типу розподілу даних за критеріями Пірсона та Фішера. Отримані дані підлягали кількісному аналізу з подальшою їх якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням середнього арифметичного значення.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету», Державного професійно-технічного закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу», Криворізького державного педагогічного університету. На різних етапах дослідження до експерименту було залучено 80 викладачів та 257 здобувачів освіти.

Дослідження проводилось у три етапи – упродовж 2018 – 2022 років.

На першому етапі (2018-2019 рр.) проаналізовано філософську, психологічну, педагогічну літературу з досліджуваної проблеми; сформульовано науковий апарат дослідження розроблено методіку організації дослідження.

На другому етапі (2019-2020 рр.) здійснено діагностику рівнів сформованості та обґрунтовано педагогічні умови формування ІСД викладача в процесі підготовки майбутнього працівника сфери обслуговування.

На третьому етапі (2020-2022 рр.) обґрунтовано й експериментально перевірено методику формування індивідуального стилю професійної діяльності викладача, виконано аналіз і статистичну обробку результатів дослідження, сформульовано висновки, оформлено кандидатську дисертацію, визначено перспективи подальших досліджень.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, а саме: схарактеризовано сутність і структуру феномену «індивідуальний стиль діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування»; виокремлено структурні компоненти (мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, сприймання); розроблено систему критеріїв (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний) і показників для визначення рівнів (початковий, середній, достатній, високий); виокремлено чотири етапи (цільовий, організаційний, практичний, критеріально-оцінний), за якими здійснюється формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки; визначено педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки (створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання; диференційованого використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування; комунікативного спрямування педагогічної діяльності як засобу ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування);

- *уточнено* поняття «індивідуальний стиль», «професійна підготовка», «майбутній викладач сфери обслуговування», «фахівець сфери обслуговування»;

- *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про: сутність та структуру індивідуального стилю діяльності викладача; методику формування індивідуального стилю діяльності майбутнього педагога професійного навчання в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження у процес професійної підготовки майбутніх викладачів сфери обслуговування. Розроблено авторські варіативні курси «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» та «Персональна іміджелогія» для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) та 242 Туризм, орієнтовані на формування індивідуального стилю діяльності у здобувачів освіти. Запропоновані авторські варіативні курси розширюють і збагачують традиційні підходи щодо організації процесу підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування, презентують нові технології, які містять інструмент для формування індивідуального стилю діяльності.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки нових навчальних програм для спеціальностей 015 Професійна освіта та для спеціальностей напряму підготовки 024 Сфера обслуговування за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти дисциплін циклу професійної підготовки.

Висновки та основні положення дисертації можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх викладачів сфери обслуговування, в науково-педагогічній підготовці здобувачів бакалаврського рівня професійної освіти та в самоосвітній діяльності здобувачів освіти.

Упровадження результатів дослідження здійснювалося в освітній процес Криворізького державного педагогічного університету (Довідка № 09/1-

400/3 від 25.11.2022 р.), Відокремленого структурного підрозділу «Гірничий коледж Криворізького національного університету» (Довідка № 475 від 28.11.2022 р.) та Державного професійно-технічного закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» (Довідка № 732 від 29.11.2022 р.) Довідки представлено у Додатку Г.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи було представлено на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, звітних практичних конференціях і засіданнях кафедри педагогіки та методики професійної освіти Криворізького державного педагогічного університету; під час проведення гостьових лекцій та занять зі здобувачами Криворізького державного педагогічного університету за спеціальностями 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) та 242 Туризм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Основні результати дослідження представлено у 16 публікаціях, із них: 1 стаття – у виданні Web of Science у співавторстві, 5 – у наукових фахових виданнях України в галузі педагогіки; 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні (у співавторстві), 9 – апробаційного характеру.

Особистий внесок автора полягає в теоретичному розробленні та обґрунтуванні основних ідей і положень досліджуваної проблеми; моделі індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування та впровадженні в освітній процес комплексу педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Структура дисертації відображає зміст і результати дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. У роботі наведено 19 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 212 сторінок, основний зміст викладено на 162 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Сутність і структура індивідуального стилю діяльності

Сучасна система вітчизняної освіти засвідчує динаміку, яка полягає як у модифікації методик, віднайденні й упровадженні інноваційних рішень в освітню практику, так і появою нових можливостей для розкриття професійного потенціалу фахівця. Сьогодні нагальними проблемами постають формування й подальший розвиток індивідуального стилю, що є показником педагогічної майстерності й запорукою професіоналізму педагога. Реформування системи освіти дає підстави для внесення істотних коректив до змісту стратегії і тактики методики викладання фахівцями освітньої галузі. Безумовно, в сучасних умовах освітнього полімовного, інтегративного за змістовими характеристиками, цифрового дискурсу функціональна грамотність викладача має апелювати до оптимальної академічної дискусії зі здобувачем освіти. Задля досягнення цілей навчання, задоволення освітніх запитів здобувач повинен набувати нових знань, а також самостійно і за допомогою викладача намагатися до подальшого поступу в оволодінні галузевими знаннями з фаху.

Сучасна освітня практика й міжнародний ринок праці вимагає нових підходів до розуміння особистості майбутнього викладача професійної освіти. Досліджуючи становлення майбутнього викладача професійної освіти як суб'єкта педагогічної діяльності, виокремлюємо *антропологічний, культурологічний, акмеологічний* підходи, упровадження яких дозволяє спрямувати вектор роботи науковців саме на дослідження індивідуальності, розвитку професійних якостей, прагнень до самоактуалізації й саморозвитку. Одним із таких наукових поглядів є обґрунтування індивідуального стилю діяльності.

Індивідуальний стиль діяльності становить одну з найважливіших характеристик рівнів розвитку особистості, що виявляється в межах професійної діяльності в комбінуванні новітніх і класичних підходів у навчанні.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що індивідуальний стиль діяльності був об'єктом наукових досліджень у працях зарубіжних та вітчизняних психологів і педагогів: А. Адлера [1], Н. Волкової [18], С. Гончаренка [22], С. Данилова [25], О. Заболотської [53], І. Зязюна [90], І. Ісаєва [41], Є. Клімова [44], В. Лозоветської [64], Л. Макарової [67], А. Маркової [68], В. Мерліна [170], Н. Ніконової [69], І. Підласого [93], Л. Руденко [120], Б. Теплової [166]. На сучасному етапі в нашій країні помітна тенденція до активного вивчення індивідуального стилю педагогічної діяльності (ІСПД) вчителя середньої школи, викладача вищої школи, педагога професійної освіти. Питання формування ІСПД майбутніх фахівців різних кваліфікацій і профілів розглядається у працях Л. Андрущук [5], І. Вохмяніної [19], Ж. Ковалів [46]. Незважаючи на те, що факт встановлення феномену ІСПД, алгоритм його розвитку та вияв у професійній діяльності є незаперечним, між науковцями точиться дискусія стосовно визначення його сутності та походження, параметризації в рамках фахової мови, тезаурусної кореляції. Етимологія слова «стиль» (грец. *stylos*) означає «загострений кінець «олівця», який використовували для нанесення тексту на дощечку, вкриту воском». У науковому дискурсі поняття стилю є міждисциплінарним (функціональний стиль мови в лінгвістиці, стиль письменника – літературознавстві, стиль живопису, архітектури – мистецтві) [115]. Науковий стиль є різновидом літературної мови, обслуговує галузі науки, виробництва, освіти. Згідно з функціональною класифікацією виокремлюють науково-навчальний (дидактичний), власне науковий, науково-технічний (виробничо-технічний), науково-інформативний (науково-реферативний), науково-довідковий (довідково-енциклопедичний) підстили. З огляду на викладене вище узагальнюємо, що індивідуальний стиль викладача визначає на

рівні сформованої мовної культури вміння добирати мовні ресурси задля точного, логічного відтворення галузевих знань, володіння тезаурусом і вміння через категорійно-поняттєвий апарат транслювати знання. Індивідуальний стиль викладача корелює зі стилем викладу, рівнем сформованості його мовної особистості.

Аналізуючи особливості дослідження індивідуального стилю діяльності зарубіжними фахівцями (С. George [163], I. Hoffman [164], J. Marshall [168], Н. Mead George [169], V. Merlin [170] та ін.), відмічаємо особистісний підхід кожного до порушеної проблеми. Розглядуваний феномен зарубіжні дослідники розкривають та описують як інструментальну й компенсаторну функції стилю, взаємовплив стилю на особистісні структури і поведінку.

Натомість у сучасних дослідженнях не розглядається залежність індивідуального стилю від вимог довкілля, своєрідності діяльності, тобто не усвідомлюється зворотний вплив діяльності, життєвих умов на формування особистості.

Уперше поняття «стиль» до наукового обігу увів психолог А. Адлер [1] для пояснення своєрідності життєвого шляху особистості, пояснюючи його як сукупність індивідуальних рис, особливостей поведінки і життєвих завдань людини, спрямованих на маскування й компенсацію власних індивідуальних дефектів, на подолання комплексу неповноцінності. Категорії «стиль життя», «стиль діяльності» у своїх працях розглядали такі зарубіжні дослідники, як: Р. Бертон [114], Г. де Бюффон [114], Т. Веблен [161], Г. Олпорт [83] та ін. Наукові розробки індивідуального стилю зарубіжними фахівцями характеризуються більшою мірою суб'єктивним підходом до означеної проблеми, не усвідомлюється зворотний вплив діяльності, життєвих умов на формування особистості. Окрім цього, звертаємо увагу на необхідність урахування такого акцентуатора, як функціональна грамотність (один із виявів феномену), оскільки індивідуальний стиль значною мірою корелює з

віднайденням нових (творчих) рішень шляхом застосування способів діяльності у запропонованих фахових умовах.

На основі вивчення тверджень зарубіжних дослідників висновуємо, що індивідуальний стиль може виявлятися у жестах, спілкуванні, творчих проєктах тощо.

Розглянемо формування індивідуального стилю через можливості педагогічного спілкування. Так, у працях Б. Вілкінсона [172] щодо проблеми стилю спілкування виокремлюємо основні положення, які сприяють формуванню індивідуального стилю педагогічного спілкування:

– Стиль – це засіб, за допомогою якого викладач доносить зміст предмета до вихованця. Стиль, насамперед, визначає, як донести зміст матеріалу до здобувача освіти так, щоб його засвоєння було максимально ефективним, щоб викликало інтерес та зацікавленість викладеним матеріалом. Тобто не такою мірою важливо, який матеріал розповідає викладач – цікавий чи навпаки, – а яким чином він це робить (для викладача важливо керуватися принципами – *незабутності, яскравості, неочікуваності, наочності, унікальності, мультисенсорності, викладання через утілення*). Під час заняття застосовувати незвичні способи пояснення, як показ уривків діалогів з відомих фільмів, яскраві кольорові таблиці; мультимедійні засоби (ідеться про такі інформаційні технології, що передбачають графічний, аудіо- і відеосупровід; фахово орієнтований текст подається в інтерактивному режимі); рольові ігри; уроки-екскурсії.

– Стиль – це основне, що визначає байдужість чи зацікавленість здобувача. Незважаючи на психологічні особливості, темперамент педагога, стиль спілкування викладача може викликати у слухачів як інтерес, так і нудьгу, незацікавленість, відповідно, емоційна мотивація значною мірою впливає на якість засвоєння трансльованих знань, а також активність їх застосування здобувачем, бо зацікавленість визначає також подальші пошуки задля розширення уявлення про поняття, явища в тій чи тій галузі. Стиль

викладання перебуває в компетенції викладача: виключно він може і повинен управляти манерою своєї поведінки, за потреби корегувати манеру; мова йде про фундаментальний принцип, що залежить також від його спілкування та компетенції, як зацікавити здобувачів освіти. Однією з головних проблем молодого викладача є внутрішній психологічний бар'єр у спілкуванні зі здобувачами освіти, відсутність натхнення, страх перед проблемами, з якими очікувано стикається молодий фахівець (як на рівні творчої реалізації, так і на рівні когнітивно-афективної кореляції).

– Особливості характеру викладача впливають на професійний стиль його спілкування. Проте його індивідуальний стиль визначається роллю, яку він для себе обирає. Цей принцип надзвичайно важливий, оскільки його усвідомлення впливає на ступінь відповідальності викладача за стиль і рівень свого спілкування. Тому потрібно, навіть у супереч своїй природі, застосовувати жести, змінювати тон та інтонацію, тобто грати певну роль [173]. Зауважимо, що прямо залежною з індивідуальним стилем є мовна особистість фахівця, де імідж визначають вербальний, когнітивний і світоглядний рівні.

Аналізуючи й систематизуючи вітчизняні дослідження щодо трактування феномену індивідуального стилю, структуруємо розглядувані підходи на три групи.

Перша група описує стиль як індивідуально-своєрідну систему особистості, що обумовлена особливостями її нервової системи та особистісними характеристиками; класифікації, що входять до означеної групи, побудовані на внутрішніх умовах індивідуального стилю діяльності.

Для нашого дослідження вагомим є розуміння Б. Тепловим стилю як способу успішного виконання діяльності, що залежить від здібностей людини. [116] Автор правомірно зазначає, що здатність людини до того чи того виду діяльності зумовлена її певними індивідуально-психологічними здібностями та їх синтезом. Коментуючи висловлену позицію, зауважимо, що синтез має широке значення: ідеться як про набуття досвіду у виробленні індивідуального

стилю діяльності викладача (урахування різних ситуацій, прогнозування, моделювання тощо), так і врахування особливостей (наукового) академічного дискурсу як вербалізованої в тексті типу діяльності за сферою комунікації, мовленнєвої взаємодії учасників, реалізацією статусно-рольових можливостей.

Друга група підходів характеризує стиль у межах опису людської діяльності з погляду характеристики способу її здійснення як сукупності компонентів діяльності. Класичним для вітчизняної концепції індивідуального стилю виявився підхід, обґрунтований В. Мерліним [170] і Є. Клімовим [44], які визначають стиль не як окремі властивості або особливості активності індивідуальності, а як систему типологічно зумовлених засобів та прийомів діяльності. Водночас успішність діяльності виступає ознакою сформованості стилю, а неуспішність – ознакою стихійно сформованого та типологічно неадекватного стилю.

Підходи *третьої групи* акцентують увагу на переосмисленні класичних теорій щодо поняття індивідуального стилю з метою визначення структурного інструментарію стилів різних видів діяльності. У групі підходів стиль розглядається як сукупність різних індивідуальних якостей і системи способів діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Маркова, Н. Ніконова, О. Саннікова, М. Щукін). Так, А. Маркова і Н. Ніконова заклали в основу свого підходу щодо розгляду індивідуального стилю діяльності поєднання змістових і формально-динамічних характеристик, вони підкреслили їх взаємовплив у педагогічній роботі педагога [69]. Змістова характеристика пов'язана з орієнтацією педагога переважно на процес або результат своєї праці. До динамічних характеристик автори відносять гнучкість, стійкість, перемикання, до результативності – рівень знань, інтерес здобувачів до предмета. У своїх напрацюваннях О. Саннікова зазначає, що істинна майстерність у будь-якій діяльності, зокрема педагогічній, досягається у створенні такого стилю діяльності, який базується на індивідуальних психологічних характеристиках особистості [126]. Підкреслимо, що до таких характеристик психологиня відносить емпатію,

розуміючи більш широко окреслене поняття: не лише як уміння відчутти / зрозуміти / передбачити реакцію здобувача, уміння промоделювати подальші емотивні реакції, освітньо-пошукові потенції. Ідеться як про емоційний (вияв особистісно-професійної якості викладача, що має аспектуальну реляцію, наприклад, емоційно-інтелектуальне осмислення фахового тексту для створення власної інтерпретації і подальшої ретрансляції, передавання досвіду інтерпретації фахового тексту, презентація творчо-пошукових варіантів розв'язання фахово орієнтованих завдань), так і соціальний інтелект викладача.

На думку І. Зязюна, стиль – це усталена система способів і прийомів, які використовує вчитель у педагогічній взаємодії, що залежить від особистісних якостей педагога і параметрів педагогічної ситуації [55].

На основі аналізу досліджень у контексті особистісного підходу (О. Бодалєв [11], О. Бондаревська [13], С. Сліпченко [132], І. Фоменко [149]) індивідуальний стиль педагогічної діяльності визначено як комплекс індивідуально своєрідних, стабільних у часі та транситуаційних способів, прийомів спілкування, які детермінуються мотиваційно-ціннісними диспозиціями викладача.

Так, І. Підласий відносить поняття індивідуального стилю діяльності до структури професійного потенціалу педагога, який складається з професійної підготовки, творчості педагога, його професіоналізму та педагогічної культури. [93].

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної думки розуміння понять «педагогічна майстерність», «індивідуальний стиль професійної діяльності викладача» інтерпретують як співвідносні або синонімічні, взаємозамінні. Констатуємо розгалуженість на рівні статусно-рольових можливостей.

До наукового обігу уведено низку дефініцій, трактувань поняття «педагогічної майстерності», які ґрунтуються на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі й педагогічному досвіді» [14]. Класичними у

педагогіці стали погляди наукової школи педагогічної майстерності І. Зязюна, що визначає це явище як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [90].

Елементами педагогічної майстерності І. Зязюн визначає:

- гуманістична спрямованість, це сукупність ідеалів, інтересів, аксіологічних орієнтацій педагога;
- професійна компетентність, що полягає у знанні предмета, методики його викладання, педагогіки та психології;
- педагогічні здібності – психічні риси особистості, що сприяють успішній педагогічній діяльності;
- педагогічна техніка, комплекс прийомів для керування собою та впливу на учнівський колектив [39].

Від рівня професійної майстерності викладача залежить результат фахової підготовки здобувачів освіти й ефективність їхнього особистісного зростання. Педагогічний досвід доводить, що майстерність педагога неможлива без елементів творчості, новизни, які поєднуються з необхідними знаннями та вміннями, усвідомленням власної творчої індивідуальності. Викладач, який оволодів педагогічною майстерністю, повинен мати свій стиль діяльності, також постійно критично оцінювати його ефективність у реалізації в педагогічній діяльності та постійно його удосконалювати. Адже це сприятиме розвитку у майбутніх викладачів професійних умінь і навичок.

Формування індивідуального стилю можливе за умов наявності у майбутнього викладача свободи дій, вибору, самовираження. Викладач обирає той ІСПД, який максимально відповідає його індивідуальним особливостям. «Індивідуальний стиль – це такий тип професійної поведінки, який ґрунтується на актуалізації професійних якостей викладача, компенсуючи слабкі якості темпераменту, характеру, здібностей та особистості в цілому» [40].

Розроблено кілька класифікацій підходів щодо визначення сутності ІСПД, етапів його розвитку. Л. Макарова, досліджуючи підходи зарубіжних та вітчизняних науковців щодо визначення індивідуального стилю діяльності, об'єднує їх у чотири групи:

– психологічний, де стиль розглядається як індивідуальна специфічна психологічна система окремих осіб, обумовлених типологічно, класифікації побудовані на основі внутрішніх умов індивідуального стилю діяльності (А. Байметов, Є. Клімов, Н. Малков, В. Небиліцин, В. Толочек, В. Трошихін, О. Чернічкіна);

– технологічний, коли індивідуальний стиль розкривається з позиції характеристики засобу здійснення діяльності, як інструментальна грамотність особистості (Н. Амінов, К. Абульханова-Славська, Є. Ільїн, Г. Вершловський, В. Ляудіс, В. Лєсохіна, І. Пікалов, Н. Посталюк, В. Сімонов, Н. Шеліхова);

– синтетичний, де стиль подається як сукупність різних індивідуальних якостей та системи засобів (Є. Клімов, Н. Левітов, А. Маркова, Н. Ніконова, І. Страхов, М. Щукін);

– інтегральний, що формується на позиції інтегральної характеристики особистості (Є. Васильєва, А. Загв'язінський, І. Зимня, І. Ісаєв, А. Міщенко, В. Мерлін, Л. Пермінова, Л. Подимова, В. Сластьонін, Т. Тамбовцева, В. Чудновський) [67].

Індивідуальний стиль діяльності за своєю сутністю не може бути спонтанним. Становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача забезпечується особистісно зорієнтовним характером здійснення педагогічної діяльності, єдністю інформаційного й діяльнісного аспектів професійної освіти за умови формування у викладача ціннісного ставлення, особистісної значимості теоретичних і практичних знань.

Отже, у вітчизняній (Т. Однолєток [81], А. Торохова [145], І. Цар [153], І. Шама [156] та ін.) педагогіці стиль розглядають із позиції *діяльнісного*

підходу. Найчастіше науковці описують стиль через стійкі індивідуальні способи виконання діяльності.

Розглянемо поняття «діяльність». У психолого-педагогічній науці М. Папуча [87], В. Семиченко [128], Г. Шилова [87] зазначають, що діяльність студента є процесом цілеспрямованої активності, спрямована на з'ясування рівня розвитку суб'єктів педагогічного процесу для прогнозування навченості й вихованості студента та студентського колективу, розроблення оптимальних педагогічних стратегій, підвищення професіоналізму майбутнього педагога [116].

О. Леонт'єв визначає *діяльність* «у більш вузькому смислі, тобто на психічному рівні, інтерпретуючи як одиницю життя, опосередковану психічним відображенням, реальна функція якої полягає в тому, що воно орієнтує суб'єкта у предметному світі. Іншими словами, діяльність – це не реакція і не сукупність реакцій, а система, що має будову, свої внутрішні переходи і перетворення, свій розвиток» [61]. У загальному вигляді зазначені ознаки діяльності притаманні й навчальній діяльності.

Діяльність – процес досягнення мети; уміння – спроможність провадити діяльність; завдання – ситуація, у якій необхідно досягти окресленої мети. Традиційно мету навчання описують через знання й уміння. Під знанням розуміють поняття й системи понять, що відображають реальний світ із його предметами й процесами, їх властивостями і зв'язками. Уміння тлумачать як спроможність виконувати ту або ту діяльність із виконання завдань. Критерієм наявності знань є відтворення їх студентами напам'ять, критерієм наявності вмінь – розв'язання завдань. Відповідно до цього структурують екзаменаційні питання. Це традиційне бачення цілей навчання у стислому, схематичному вигляді [115].

Діяльнісно-особистісний підхід базований на принципово іншому трактуванні мети навчання. Знання становлять науковий зміст навчання, спочатку формулюють мету – уміння, потім відбирають знання, необхідні для

вмінь. Це знання про ті об'єкти і процеси, що мають вияв у навколишньому світові, з якими потрібно вміти діяти. До таких знань додають знання про діяльність – методи та прийоми виконання завдань. Обидва види знань утворюють науковий зміст навчальної дисципліни. Знання слугують умінням (як засоби – меті) і є основою вмінь. У процесі навчання спочатку подають знання, а потім на їх основі формують уміння. Знання як такі, окремо від умінь, вважають неповноцінним продуктом навчання, оскільки не забезпечують готовності людини до розв'язання життєвих завдань, виникнення непередбачуваних ситуацій, які вимагають віднайдення нетрадиційних рішень (які передбачають поєднання галузевих знань із методом їх застосування; застосування способів діяльності у тих чи тих умовах). Знання необхідні, але недостатні. Уміння включають знання, а також певний ступінь тренуваності в оперуванні знаннями. Основний критерій досягнення мети навчання – виконання студентами завдань. Додатковий критерій – актуалізація знань, насамперед загальної структури змісту навчальної дисципліни, а також усвідомлення й обґрунтування ходу розв'язання завдань [23].

На наш погляд, система понять про педагогічну діяльність передбачає опис умінь, складу (дії, операції), предметну структуру (предмет, продукт, засіб дії), види й характеристики об'єктів, класифікацію діяльностей, функційні групи дій (орієнтування, виконання), характеристики діяльності, особистісний аспект діяльності.

За логікою дослідження проаналізуємо зміст поняття «*індивідуальність*», . У філософських працях (Л. Зеленов, М. Каган, І. Кон, В. Тугаринов, Ю. Габермас, Е. Фромм) індивідуальність розглянуто як ступінь розвитку людини, найсуттєвішими ознаками якого є: цілісність, неповторність, унікальність, наявність внутрішньої свободи, власного «Я», активно-творчий характер діяльності. Саме цілісність індивідуальності як феномену людини зумовлює методологічні утруднення в її дослідженні, оскільки, як відомо, «*Individuum est ineffabile*» – «неподільне є невимовне». У філософському

науковому дискурсі достатньо поширеною є думка І. Резвицького, який визначає індивідуальність як «інтегральне поняття, що виражає особливу форму буття індивідів, у межах якої вони мають внутрішню цілісність і відносну самостійність, що дає їм можливість активно (творчо) і своєрідним способом проявляти себе в навколишньому світі на основі розкриття своїх здібностей і відповідно до потреб і запитів суспільства. У якості індивідуальності людина є автономним і неповторним суб'єктом свідомості і діяльності, здатним до самовизначення, саморегулювання, самовдосконалення в умовах суспільства» [147, с. 38].

Зміст поняття «індивідуальність» не є фіксованим у тезаурусах субмов гуманітарних наук, воно часто ототожнюється з поняттями «індивід» та «особистість». На думку деяких авторів, «усякий науковий аналіз поняття «індивідуальність» у сучасних фахових виданнях корелюється з поняттям «особистість» [29]. У західній психології терміни «особистість» та «індивідуальність» почасти не розмежовують, відносячи їх до синонімів [40, с. 23].

Так, Г. Лейбніц розробив динамічну концепцію індивідуалізації, засновану на визнанні внутрішньої активності індивідуального буття. Індивідуальності у Лейбніца – це монади, тобто цілісні, замкнуті у собі специфічні субстанції буття, що утворюють різноманіття світу. Монади-індивідуальності наділені самодіяльністю, тобто внутрішньою силою, неповторністю та унікальністю. Теорія Г Лейбніца мала неабияке значення для розвитку індивідуалізму, оскільки в ній була абсолютизована автономність індивідуальності, яку Г. Лейбніц оголосив замкнутою у себе сутністю, що не має «вікон» у зовнішній світ, і тому принцип індивідуалізації, на думку Гегеля, виступає у нього здебільшого як «принцип рефлексії у себе» [40].

У доробках Г. Шалиганова окреслила загальний змістовний підхід до визначення індивідуальності, яка розумілась нею як органічна цілісність. Відповідно до поглядів філософів, у природі індивідуальність ще не існує як

діяльна. Вона може існувати лише у суспільстві, де формується в результаті діяльності індивіда [155].

Індивідуальність з філософської позиції Г. Волинка [16], Т. Гарасимів [21], С. Сліпченко [131] розуміють як своєрідне поєднання в людині природного й соціального. У філософському контексті при розгляді індивідуальності на перший план виходить питання щодо соціокультурних чинників впливу на людину. З мови філософії можемо виокремити три основні значення індивідуальності: *одиночність (унікальність, атомарність, неповторність); самовизначення (свобода); цілісність* [155].

У психології під індивідуальністю розуміють: людину, яка характеризується через її соціально-значимі відмінності від інших людей; унікальне своєрідне поєднання психічних особливостей людини, що відрізняє її від інших [114]. Індивідуальність людини має вияв у рисах її характеру, темпераменті, звичках, специфіці інтересів, якостях пізнавальних процесів (відчуттях, пам'яті, мисленні, уяві), здібностях, потребах, індивідуальному стилі діяльності тощо. Педумовою формування людської індивідуальності психологи вважають анатомо-фізіологічні задатки людини, які в процесі навчання і виховання формують різноманітні риси і якості людини.

Р. Стефанчук розглядає індивідуальність як певну структуру особливостей фізичної особи, що можуть виражатися у її зовнішньому вигляді, голосі, манері поведінки, інтелектуальному, культурному й освітньому рівні, інших характерних ознаках, які вирізняють особу серед інших, визначають імідж [138]. Коментуючи, зауважимо, що поняття *імідж* є багатограним, має рівневу будову, зокрема, вербальний рівень апелює до фахової субмови, комунікативно-стилістичних ознак академічного мовлення тощо; світоглядний орієнтований на ступінь сформованості наукової картини світу; аксіологічний рівень є виявом ціннісного ставлення до галузевих знань (зання як процес пізнання, а також усвідомлення цінності знання), а також до рефлексії набутих знань на рівні інтеріоризованих.

З. Ромовська справедливо вважає, що індивідуальність характеризується національною, культурною, релігійною, мовною самобутністю та включає в себе зовнішність, голос, поведінку та інші особисті риси особи [119, с. 57]. Також поширеною є думка, що індивідуальність як об'єкт відповідного особистого немайнового права вичерпується єдиним значенням – самобутністю.

Вивчаючи інтегральну індивідуальність як саморегульовальну систему, науковці виявили, що первинним опосередкованим зв'язком між різними її рівнями є індивідуальний стиль, його можна розглядати як систему прийомів та способів діяльності, яка може змінюватись за умов зміни самої діяльності. Таке розуміння є класичним для вітчизняної психології і має таке словникове визначення: «індивідуальний стиль – характерна для індивіда система навичок, методів і прийомів, способів виконання певного виду діяльності» [115, с. 174].

Отже, індивідуальний стиль – сукупність загальних та індивідуальних способів роботи, що дозволяють максимально використовувати певні якості людини та компенсувати її недоліки.

Аналізом проблеми індивідуального емоційного стилю діяльності займався Л. Дорфман [114]. Науковець зауважив, що індивідуальний стиль дає можливість пояснити характер взаємодії індивідуальності зі світом і визначив зміст поняття «індивідуальний стиль» як більш широкий стосовно сутності поняття «індивідуальний стиль діяльності».

Дослідник В. Толочек вважає, що визначальна функція індивідуального стилю полягає у структуруванні і взаємодії індивідуальності людини із середовищем, відзначаються індивідуальною своєрідністю, варіативною мінливістю, ієрархією рівнів, різним ступенем розвитку й адекватності [144].

В. Столін, розглядаючи самосвідомість особистості, зазначає, що «різні процеси самосвідомості, так само як різні аспекти «Я-образу», виявляється можливим співвіднести з рівнями активності людини як організму, індивіда й особистості» [114]. Замислюючись над природою стилю як особистісного

конструкту, В. Мерлін відкрив важливі закономірності, які мають стосунок до всіх стильових характеристик. У структурі індивідуального стилю діяльності науковець виокремлює три основні компоненти: стилі «операцій», «дій» і «цілепокладання», але в емпіричних дослідженнях останній компонент практично не вивчався, відповідно основний акцент було зроблено на перших двох» [170].

Основна концепція індивідуального стилю діяльності, розроблена у рамках вітчизняної школи, полягає в тому, що людина здатна свідомо чи несвідомо враховувати свої індивідуальні особливості як об'єктивні умови діяльності і відповідно до них організовувати свою діяльність. Як відомо, ІСД є системою індивідуально своєрідних прийомів, які забезпечують успішне виконання людиною певної діяльності та має відповідну структуру. Формування індивідуального стилю діяльності є важливим завданням професійної освіти, оскільки воно прямо залежне від розвитку професійних здібностей та професійної придатності.

Таблиця 1.1

**Визначення поняття та структури
індивідуального стилю діяльності викладача**

ІСПД – стійке поєднання мотиву діяльності, що визначається переважно орієнтацією педагога на окремі аспекти й етапи освітнього процесу; цілями, які виявляються в характері планування діяльності; способами її виконання; прийомами оцінки результатів діяльності.	А. Маркова [69], А. Ніконова [69]
Педагогічний стиль учителя (вихователя) – стрижневий компонент педагогічної майстерності; внутрішня настанова в діяльності педагога на один із двох різновидів взаємодії – партнерство чи результативність.	М. Амінов [90]
Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя – своєрідний вияв його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій.	Ж. Ковалів [46]

<p>Індивідуальний стиль педагогічної діяльності», доцільно аналізувати як багатоаспектне явище з позиції різних підходів: 1) особистісно-розвивального (стиль як індивідуально-своєрідна система розвитку особистості вчителя);</p> <p>2) діяльнісного (стиль як визначальний компонент системи способів діяльності);</p> <p>3) особистісно-діяльнісного (стиль як інтеграція індивідуальних якостей і системи способів діяльності).</p>	<p>В. Староста [137], О. Химич [137]</p>
<p>Формування стилю індивідуальної навчальної діяльності доцільно здійснювати за такими напрямками: забезпечення свободи самовираження, особистісної зацікавленості в діяльності шляхом добору проблемних, творчих завдань відповідно до інтересів студентів; індивідуалізації аудиторної й самостійної роботи студентів (за змістом, темпом виконання, умовами виконання); підвищення мотивації навчання; формування здатності до самоконтролю, рефлексивної самооцінки.</p>	<p>І. Задорожна [35]</p>
<p>Індивідуальний стиль педагогічної діяльності (ІСПД) виступає інтегративною характеристикою, у якій відображається стиль управління, стиль спілкування, когнітивний стиль.</p>	<p>А. Маркова [67]</p>
<p>Структура індивідуального стилю діяльності:</p> <p>1) ядро стилю, особливості виявляються без помітних зусиль і ґрунтуються на властивостях нервової системи;</p> <p>2) особливості, які формуються в результаті свідомих чи стихійних пошуків; ядро охоплює дві категорії особливостей, де одні сприяють успіху, інші перешкоджають йому, при цьому має місце процедура застосування компенсаторних механізмів; доповнюють ядро стилю дві категорії особливостей: одні пов'язані з використанням позитивних можливостей суб'єкта, інші – мають компенсаторне значення.</p>	<p>Є. Клімов [44]</p>
<p>Структура стилю є кореляцією прийомів діяльності та їх співвідношення. Загальною й основною ознакою стилю є своєрідне співвідношення орієнтувального, виконавчого й контрольного компонентів діяльності. У структурі індивідуального стилю типологічно зумовлені прийоми діяльності ґрунтуються на</p>	<p>В. Мерлін [170]</p>

застосуванні позитивних особливостей реагування або здебільшого на компенсації негативних особливостей реагування. Відповідно до цього у структурі стилю мають місце механізми адаптації й компенсації.	
У структурі індивідуального стилю професійної діяльності учителя гуманітарних дисциплін виокремлено систему особистісних здібностей педагога, які виявляються через систему власних професійно-методичних модифікацій у педагогічній взаємодії.	Ж. Ковалів [46]
Виокремлено стійкі структурні компоненти (індивідуально-типологічні властивості, педагогічні здібності, особистісні якості), відносно стійкі (педагогічна професійна спрямованість, професійні цінності й установки, комунікативні навички) а також змінні (професійно значимі якості, професійні вміння і навички). Наявність цих компонентів дозволяє висновувати, що індивідуальний стиль педагогічної діяльності має мобільну структуру, тобто змінюється під впливом певних умов, які можуть впливати на формування структурних компонентів, вдосконалювати їх, а також позначатися на компенсації та нівелюванні	Н. Приходько [88]

Розглянемо різні підходи до класифікації стилів педагогічної діяльності.

Так, С Данилов на основі аналізу концепцій (Дж. Барбер, Р. Лайкерт, К. Левін, А. Маркова, А. Ніконова) дійшов висновку, що як правило, виділяється від двох до п'яти різних стилів. Дослідник для вивчення індивідуального стилю педагога рекомендує використовувати не типологічну, а факторну модель, виокремлюючи параметри індивідуального стилю педагога: «фактор «Авторитаризм – Лібералізм»; фактор «Орієнтація на вземовідносини – Орієнтація на завдання»; два фактори «Активність – Пасивність» у діяльності та «Емоційно позитивне – Емоційно негативне ставлення» до роботи, оточення, до подій, що відбуваються; фактор «Орієнтація на себе – Орієнтація на іншого (на інших)»» [25].

Отже, дослідження засвідчує, що *основними ознаками індивідуального стилю педагогічної діяльності* є такі:

- вибір методів, форм і засобів навчання й виховання;
- стиль педагогічного спілкування (індивідуальний темп діяльності, час і швидкість реакції на реальні педагогічні ситуації тощо);
- характер реакцій на ті чи інші педагогічні ситуації;
- манера поведінки; вибір тих чи інших видів заохочень і покарань;
- застосування засобів психолого-педагогічного впливу на здобувачів / вихованців.

Щодо найбільш поширеної класифікації стилів виокремлюють такі стилі:

- авторитарний (викладач проводить заняття практично сам, без співпраці з вихованцями, вимагаючи від них дисципліни; домінує монологічна форма академічного спілкування, продукування текстів не містить варіативних академічних дискурсів; навчальна дискусія виключає обговорення проблемних питань);
- демократичний (характерні ознаки заняття: постійна співпраця викладач-здобувачі освіти; психологічна комфортність; використання методів і форм навчання, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів; домінування діалогічної форми спілкування (академічний текст у змісті дискусії становить міркування, доказ, опис); висока мотивація здобувачів освіти тощо);
- ліберальний (або стиль потурання; характерні ознаки заняття: нерішучість і непрофесіоналізм викладача, який практично не цікавиться справами здобувачів освіти; недисциплінованість студентів); змішаний, який має місце в діяльності деяких, як правило, молодих викладачів [116, с. 127].

Окрім закономірності, типовості обрання індивідуального стилю викладача залежно від досвіду і функціональної грамотності, психологічного типу викладача, стиль обирається також залежно від навчальної ситуації.

Отже, кожен з наведених стилів діяльності викладача визначає характер його взаємодії зі студентами, а саме – від підпорядкування (авторитарний) до

партнерства (демократичний) і далі – до відсутності цілеспрямованого впливу (ліберальний). На основі обраного стилю формується його стратегія викладання (заплановані методи викладання), яка трансформується під час занять у реальне викладання.

Таблиця 1.2

Стилі педагогічної діяльності

Стилі педагогічно діяльності	Їх опис
Традиційні стилі діяльності	Директивний (авторитарній) Колегіальний професійної діяльності (демократичний) Ліберальний
Стилі, пов'язані на емоційній сфері діяльності викладача (А. Маркова та А. Ніконова)	Емоційно-імпровізований – переважна орієнтація на процес навчання. Емоційно-методичний – орієнтація на процес і результати навчання. Розмірковуючо-імпровізаційний – орієнтація на процес і результати навчання, планування освітнього процесу. Розмірковуючо-методичний – стандартний набір методів навчання
Поведінки людей у конфлікті (Г. Морозова)	<ul style="list-style-type: none"> - конфліктний; - конфронтаційний; - згладжує; - співробітницький; - компромісний; - пристосовницький; - стиль уникнення; - придушення; - суперництво; - захист
На основі захопленості спільною творчою діяльністю та включення педагога в академічне спілкування (В. Кан-Калик)	<ul style="list-style-type: none"> - стиль захопленості педагога спільно з вихованцями творчою діяльністю; ставленням викладача до професії; - стиль дружнього ставлення, яке слугує загальним фоном та передумовою успішної взаємодії викладача з аудиторією (ні в якому

	<p>разі не переходячи до фамільярного). Товариськість повинна бути педагогічно доцільною, не суперечити загальній системі взаємодії педагога з вихованцями;</p> <p>- стиль спілкування – дистанція, яка є вираженням авторитарного стилю, що позитивно впливає на зовнішні показники дисципліни, організованість здобувачів освіти, але може призвести до особистісних змін – конформізму, фрустрації, неадекватності самооцінки, зниження рівня домагань;</p> <p>- стиль спілкування – залякування та загравання, що є свідченням професійної недосконалості педагога</p>
--	--

У рамках нашого дослідження розглянемо класифікацію стилів викладача, розроблену Л. Андрощук [5]:

– **емоційно-творчий стиль** – прогресивна мотивація майбутнього професійного зростання; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – емоційно-пошуковий; домінування орієнтації на процес навчання; низький рівень самоактуалізації; низький рівень творчої свободи; характерний для слабкого типу; тип темпераменту (меланхолік); полігамність у виборі провідного стилю; влада емоцій;

– **творчо-індивідуальний стиль** – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – творчо-пошуковий; домінування орієнтації на процес та результат навчання; середній рівень самоактуалізації; середній рівень творчої свободи; характерний для змішаних типів тип темпераменту (відповідно до психологічних типів); конкретність у виборі провідного стилю; влада волі;

– **творчо-інтелектуальний стиль** суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-творчий; домінування

мотивації на результат навчання; високий рівень самоактуалізації; високий рівень творчої інтелектуальної свободи; характерний для сильних типів; тип темпераменту (сангвінік, холерик); влада інтелекту (застосування прийомів аналітики галузевого знання на рівні категорій об'єктивності, оцінності);

– **творчо-імпровізаційний стиль** – домінування мотивації на творчу самореалізацію індивідуальності здобувача; повна самоактуалізація, трансценденція як найвищий рівень самоактуалізації; повна внутрішня і зовнішня творча свобода (на рівні моделювання академічного дискурсу – диференційоване застосування загальних методів наукового пізнання спостереження, порівняння, аналізу / синтезу, абстрагування; характерний для різних типів тип темпераменту (чистих та змішаних); створення власного стилю [5].

Здебільшого дослідники сходяться на думці, що формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача – процес тривалий у часі і складний за змістом, що це поняття взаємопов'язане з такими як: *імідж викладача, стиль педагогічного спілкування, професіоналізм, професійна діяльність, педагогічна взаємодія.*

Отже, поняття «індивідуальний стиль діяльності» розглядається, як індивідуально-специфічна система, яка є стійкою, структурованою, охоплює: засоби, прийоми, навички, методи, способів виконання тієї чи тієї діяльності. Це дозволяє особистостям із різними індивідуально-типологічними особливостями нервової системи, різною структурою здібностей, темпераменту, характеру досягати ефективності у виконанні професійної діяльності різними способами, компенсуючи при цьому індивідуальні особливості, що можуть перешкоджати в досягненні успіху.

У вузькому розумінні індивідуальний стиль діяльності розуміємо як обумовлену типологічними особливостями стійку систему способів, що складається у фахівця, який прагне досягти успішного здійснення професійної діяльності.

У широкому розумінні індивідуальний стиль діяльності розуміємо як складне, багатокomпонентне (системне) явище, яке охоплює професійні знання, уміння, навички; творчий потенціал, стійку систему способів і тактик діяльності, обумовленої змінами в суспільстві; спрямованої на високого рівня виховання та навчання у підготовці майбутніх фахівців професійної освіти.

1.2 Професійна підготовка майбутнього викладача сфери обслуговування до формування індивідуального стилю діяльності

В умовах глобалізації проблема підготовки конкурентоспроможного персоналу набула міжнародного значення. Вона є визначальною в діяльності ЮНЕСКО, Європейського фонду освіти та Європейського центру розвитку професійної освіти і навчання CEDEFOP В ХХІ ст. Україна розглядає свій розвиток у загальному контексті світової інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури. Світова інтеграція України формує потребу в забезпеченні такої якості професійної підготовки, за якої фаховий рівень випускників відповідає потребам ринку праці.

Чинні програми професійної підготовки спрямовані на формування у випускників закладів професійної освіти системи знань, умінь та навичок, і тому отримані в процесі навчання професійні компетентності неповною мірою можуть задовольнити потреби суб'єктів ринку, оскільки термін адаптації молодого фахівця є надто тривалим, а роботодавець витрачає значні кошти на її забезпечення. На тлі глобальних кризових явищ очевидних ознак набуває криза традиційних принципів освіти, й увиразнюється загальне уявлення про те, що освіта як процес формування світогляду перебуває у фазі динамічного розвитку, потребує оновлення й соціально-філософського осмислення. Така ситуація породжує наростаюче протиріччя між системою вищої професійної

освіти і бізнесом, способом розв'язання якого є перехід від технологій передавання знань до технологій навчання на основі набуття досвіду.

Реформування освіти в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем, що пов'язані зі з'ясуванням значущості знань як рушія суспільного прогресу. У науковій літературі зафіксовано різні підходи до трактування понять «підготовка», «готовність до праці», «готовність учителя до педагогічної діяльності». Ключовим словом є «підготовка», термін «підготовленість» кваліфікують як «наявність» підготовки або «властивість», «стан» підготовленого.

У професійній підготовці майбутнього викладача сфери обслуговування виявлено суперечності між: 1) предметним характером навчання й інтегрованим характером сучасної професійної діяльності фахівця сфери обслуговування; 2) професійною підготовкою майбутнього фахівця сфери послуг та його вмінням застосовувати знання у реальних умовах праці; 3) функціональними обов'язками потенційних посад і рівнем їх відтворення в освітньому процесі; 4) існуючим забезпеченням процесу професійної підготовки і реальними потребами у відтворенні в освітньому процесі діючої галузевої документації.

Професійна підготовка майбутніх викладачів сфери обслуговування без урахування функціональних особливостей їх сучасної професійної діяльності, на думку В. Лозовецької, не формує почуття відповідальності за результати професійних дій і знижує конкурентоспроможність продукту праці [63].

Визначальним чинником якості готельно-ресторанних послуг і туристичного продукту є володіння працівником особистісними професійними цінностями щодо емоціональної інтелігентності. Дослідники стверджують, що емоціональна інтелігентність особистості є важливою складовою професійної компетентності сучасного фахівця і наводять статистику, відповідно до якої емоційна інтелігентність особистості на 83% забезпечує її професійний успіх. Посилаючись на Р. Кеттелла [114], В. Лозовецька [64] та ін. трактують дану

дефініцію як абстрактне і конкретне мислення, вербальні уміння і здатність маніпулювання пізнавальними процесами.

До складу компетентності майбутнього викладача сфери послуг вони включають: 1) функціональну, нормативно-правову, технічну, соціальну і комунікативну компетентності; 2) уміння узагальнювати, систематизувати та перетворювати отримані знання у досвід, а досвід – в практичну діяльність; 3) особистісні чесноти: добродійність, обов'язковість, самоорганізованість, відповідальність.

Основу функціональної компетентності майбутнього викладача сфери обслуговування, на думку названого вище колективу авторів [64;114], складають загальнопрофесійні та спеціальні знання, вміння і способи діяльності, необхідні для успішного функціонування в умовах ринку та фахового вирішення професійних і соціально-економічних проблемних ситуацій. Правова компетентність передбачає володіння основами законодавства в професійній сфері та сфері підприємництва; соціальна компетентність має на увазі сформованість соціальної відповідальності за результати праці; комунікативна компетентність полягає у володінні прийомами професійного спілкування. Професійна компетентність створює інтегральну характеристику спеціаліста, визначальною ознакою якої є здатність кваліфіковано здійснювати свою професійну діяльність.

Поняття «професійна готовність» уживається у кількох значеннях або ототожнюється з «професійною підготовкою». При цьому ключовим виступає слово «підготовка». Термін «підготовленість» пояснюється, як «наявність» підготовки або «властивість», «стан» підготовленого.

З'ясуємо насамперед поняття «підготовка», яку розглядають як формування та збагачення настанов, знань і вмінь, які необхідні індивіду для адекватного виконання специфічних завдань, як запас знань, досвід, здобутий у процесі навчання, практичної діяльності.

Теоретико-методичні засади професійної підготовки педагогічних кадрів у різні роки досліджували С. Батишев, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, Н. Слюсаренко, Д. Тхоржевський та ін. Питання професійної підготовки вчителів є предметом пошуку багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців (Ю. Бабанський, Є. Барбіна, О. Біда, В. Бондар, Н. Волкова, О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, З. Курлянд, С. Кучер, О. Лаврентьєва, Л. Петухова, І. Підласий, Ю. Сорокопуд, Н. Тализіна, О. Цись та ін.).

Педагогічна енциклопедія дає змогу встановити сутнісний зміст поняття «професійна підготовка» як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення здобувачам відповідних знань й умінь» [114, с. 573].

Так, Л. Савченко справедливо вважає, що ядром професійної підготовки є її зміст, фундаментальність якого має забезпечити випереджувальну підготовку спеціаліста. Сучасному педагогу необхідно організувати повноцінний навчальний процес, тому зазнає актуалізації потреба в оновленні змісту методичної підготовки педагогів за принципом цілісності, системності й інтеграції [124].

Окремі науковці (О. Заболотська [34], О. Кокун [48], Л. Короткова [53]) зазначають, що професійна підготовка майбутніх педагогів є процес формування й набуття настанов, знань та вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань освітнього процесу. І. Каньковський [43], Ж. Ковалів [46], З. Курлянд [88], О. Кучерявий [59], Н. Мирончук [79], Р. Хмельюк [151], наголошують на тому, що професійна підготовка майбутніх учителів – це цілісний процес засвоєння й закріплення загально-педагогічних та соціальних знань, умінь і навичок.

Науковець М. Нечаєв [156] виокремлює три рівні підготовки майбутніх фахівців: «предметний», «теоретичний» і «практичний», де кожному з них відповідає набір професійних характеристик, необхідних для вирішення

специфічного рівня професійних знань. Схарактеризуємо кожен рівень професійної підготовки.

Предметна діяльність є не тільки засобом об'єктивації змісту мисленнєвої діяльності студента, скільки вихідним пунктом формування системи професійних характеристик. У цьому полягає «базова роль «предметного» рівня професійної підготовки.

Теоретичний рівень. На цьому рівні формується внутрішній план дії у формах і методах професійного мислення і діяльності. Формування як процес і результат засвоєння змісту професійної діяльності здійснюється здебільшого у «штучних» умовах цілеспрямованого навчання, що висвітлює найбільш характерні проектні ситуації, завдяки чому складається основний каркас професійних характеристик, «виробляється професійно визначений тип мислення і нормативно задані методи діяльності; межа цього рівня – потенційна здібність до виконання професійної діяльності».

Кінцевий етап підготовки – *«практичний»*. На думку М. Нечаєва, саме тут формуються потенційні можливості для переходу до якісно іншого етапу оволодіння діяльністю, професійного удосконалення. В цей період проходить формування ядра другої особистості спеціаліста, які утворюються ієрархією професійно значущих цінностей, що складаються. Ці характеристики у подальшому стають первинними, активізуючи, у свою чергу, розвиток професійних якостей і здібностей. На цьому рівні починають «встановлюватися певні типи діяльності, які характеризуються вираженою спеціалізацією» [156].

Під поняттям «фундаменталізація» розуміють суттєве підвищення якості освіти й рівня компетентності фахівців шляхом модернізації змісту навчальних дисциплін та науково-методичного забезпечення освітнього процесу. Фундаменталізація не зводиться до збільшення годин на вивчення навчальних дисциплін того чи того циклу. Йдеться про досягнення принципово нових цілей і завдань вищої освіти, а саме: створення умов для виховання та формування сучасного наукового мислення, внутрішньої потреби в саморозвитку,

самоосвіті упродовж життя людини. Освіта може вважатися фундаментальною, якщо вона продукує не вузькоспеціалізовані, а системні, методологічно важливі, інваріантні, міцні знання, які сприяють інтелектуальному розвитку особистості, її адаптації до швидко змінюваних технологічних і соціально-економічних умов. Обов'язковою передумовою фундаменталізації є як створення нових навчальних дисциплін, якісно відмінних від традиційних за структурою і змістом, своєю спрямованістю на узагальненні, універсальні знання, формування загальної культури й розвиток наукового мислення, так і підвищення фундаментальної компоненти в навчальних дисциплінах чинних навчальних планів. Наголосимо, що фундаментальні знання – це системотвірні, цілісні, глибинні, змістовні, методологічно значущі уявлення про навколишній світ, закономірності його функціонування й розвитку. Без таких знань неможливо гармонізувати гармонійний взаємозв'язок людини з природою, забезпечити високу загальну культуру й інтелектуальний розвиток особистостей і суспільства загалом [124].

Уважаємо, що найбільш повний аналіз сутності професійної підготовки міститься у праці В. Семиченко, яка обґрунтовує правомірність розуміння її як процесу професійного становлення майбутніх фахівців, мети і результату вищого професійного закладу освіти, необхідності включення студента в освітню діяльність [128].

Сучасна система професійної підготовки майбутніх викладачів, на думку О. Кучерявого, є цілісною педагогічною системою, метою якої є підготовка професіоналів і яка виконує суспільне замовлення з підготовки компетентних фахівців та враховує потреби студентів щодо їхнього особистісного і професійного становлення [59].

За О. Павлик, професійно-педагогічна підготовка – це організований, систематичний та цілеспрямований процес формування професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності [9].

У світлі професійної підготовки майбутніх спеціалістів до узгодженого прийняття рішень, О. Кузьмін більш широко трактує це поняття, зазначаючи, що вона є цілеспрямованим, особистісно й соціально значущим процесом, у ході якого студенти навчаються прогнозувати дії та задуми один одного, інтерпретувати різні елементи ситуацій взаємодії, оволодівати рефлексивними методами і вміннями коректувати свою діяльність та діяльність партнерів, що дозволяє ефективно вирішувати поставлені завдання й установлювати більш тісні ділові контакти [56].

Майбутній викладач сфери обслуговування має не лише реалізовувати професійні педагогічні компетентності, а й бути фахівцем у галузі «сфера обслуговування». Тому слід обґрунтувати особливості професійної діяльності фахівця сфери обслуговування.

Професійна діяльність сучасного фахівця сфери обслуговування пов'язана з вирішенням складних завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності як продукту праці, так і підприємства загалом (цитовано за В. Лозовецькою [64] та ін.). На думку І. Перішко, своєрідність загальноекономічного змісту сфери обслуговування полягає у втіленні різних сторін господарської діяльності (транспортних послуг, сфери харчування, місць тимчасового розміщення). Специфіка соціальної форми обумовлена присутністю на ринку суб'єктів як фізичних, так і юридичних осіб. Специфіка змісту послуги криється не тільки в задоволенні матеріальних потреб, а й духовних, культурних та пізнавальних запитів, потреби у відпочинку і змістовному проведенні дозвілля. Суб'єкти цього ринку одночасно беруть участь у міжнародному розподілі праці й змушені при наданні послуг враховувати такі чинники, як суверенітет держав, національні валютні системи, національні законодавства, економічна політика, мовні, культурні, релігійні, історичні та інші традиції, що позначається на змісті їх професійної компетентності [91].

Інноваційні процеси в діяльності туристичних та підприємств готельно-ресторанної галузі в умовах ринкових перетворень вимагають застосування нових технологій, впровадження ринкових важелів виробництва, що обумовлює інтегративний характер професійної діяльності майбутнього фахівця. На переконання В. Лозовецької та ін., на сучасному ринку даних послуг головною проблемою є забезпечення потрібної якості продукту. Прогностичні завдання туристичної та готельно-ресторанної індустрії передбачають, перш за все створення багатofункціональних центрів послуг із наданням значної кількості пропозицій щодо відкриття споживачем нових «пізнавальних світів»; розв'язання індивідуальних і непередбачуваних потреб та уподобань споживачів послуг; генерування у споживача відчуття винятковості у сприйнятті нових і неповторних вражень; забезпечення релаксу споживача, його ентузіазму щодо повторного користування послугами; створення умов безпеки і зручності як на особистісному рівні, так і на рівні запропонованого продукту [64].

У змісті професійно-педагогічної підготовки значне місце відведене педагогічній практиці. Ідея поєднання теоретичної підготовки з цілеспрямованою практичною діяльністю, систематичним залученням студентів до безпосередньої участі в освітньому процесі розроблялась багатьма дослідниками (А. Алексюк [2], О. Заболотська [34], Н. Кузьміна [56], О. Марченко [70], Р. Хмелюк [151]).

У педагогічних дослідженнях Г. Матукової теоретично обґрунтовано різні аспекти педагогічної практики та розвитку її можливостей у професійному становленні студентів: 1) розкриття й укорінення в свідомості людини переваг вільного підприємництва; 2) опанування студентами шляхів і методів вільного підприємництва. Дослідниця визначає підприємницьку компетентність як складне особистісне утворення, багатовимірну й мультиплікативну компетентність, базову складову професійної компетентності та наголошує на двох підходах до її формування в професійній освіті. Перший підхід передбачає

фундаментальну підготовку на основі економічних знань (про ринок, маркетинг, економіку підприємництва, бізнес-планування тощо). Другий базується на практичній підготовці і полягає в об'єднанні роботодавців з університетами (участь представників суб'єктів ринку у розробці навчальних планів спеціальностей і програм навчальних дисциплін; робота груп експертів («дослідницьких команд») з розробки завдань щодо розвитку певної галузі чи напряму економічної діяльності). Означена форма співпраці дозволяє:

- 1) забезпечувати проходження студентами практики на суб'єктах господарювання різних форм власності;
- 2) запроваджувати нові форми практичної підготовки через створення навчально-тренінгових фірм, бізнес-інкубаторів, виконання індивідуальних завдань;
- 3) організовувати стажування науково-педагогічних працівників на базі суб'єктів ринку;
- 4) забезпечувати співробітництво у виборі навчального контенту;
- 5) залучати до освітнього процесу провідних фахівців суб'єктів ринку;
- 6) організовувати моніторинг ринку праці та сприяти працевлаштування випускників [75].

Професійна підготовка майбутнього викладача сфери обслуговування забезпечується комплексною організацією освітнього процесу з професійно-орієнтованих дисциплін, органічною єдністю різних форм навчання, взаємозв'язком лекційних, лабораторно-практичних занять, практикумів, поєднанням навчальних занять і навчально-виробничих практик. В умовах сучасного реформування вищої школи досягнення ефективного розв'язання завдань на заняттях за рахунок скорочення кількості часу потребує встановлення педагогічно доцільного співвідношення різних форм навчальних занять і видів робіт.

Результати здійснюваного аналізу освітньої теорії та практики дозволяють констатувати, що в Україні недостатньо приділяється уваги підготовці майбутніх викладачів сфери обслуговування та відсутні єдині концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування. В межах української професійної освіти на даному етапі

можлива реалізація двох підходів. Перший, що переважає, орієнтований на передавання професійно значущих знань і умінь, які дозволяють випускнику успішно самореалізуватися на ринку праці. Другий передбачає крім суто професійної підготовки в певній галузі здійснювати самореалізацію фахівця як індивідуального підприємця або власника малого підприємства. Іншими словами, формування майбутніх викладачів сфери обслуговування, здійснюється фрагментарно через виокремлення підприємницького складника в змісті навчальних програм інших дисциплін або факультативних курсів.

Очевидно, що повноцінна спеціальна підготовка майбутніх викладачів сфери обслуговування повинна забезпечити формування системи професійних компетентностей із блоку дисциплін психолого-педагогічної та методичної підготовки: «Професійна педагогіка», «Освітні та креативні технології в професійній діяльності», «Методика професійного навчання»; та циклом дисциплін науково-предметної підготовки: «Технологічне обладнання закладів готельного і ресторанного господарства», «Економіка та маркетинг підприємств сфери послуг», «Основи товарознавства в галузі» тощо.

Обсяг навчальної інформації зазначеними навчальними дисциплінами значний і має тенденцію до постійного зростання.

До циклу дисциплін професійної підготовки викладача сфери обслуговування належать: «Фізіологія харчування», «Сервіс готельно-ресторанної справи», «Технології організації готельного і ресторанного господарства», «Кухні народів світу», «Барна справа і робота бариста», «Готельна індустрія України та світу», «Основи брейдінгу в галузі», «Облік і аудит готельно-ресторанної справи», «Організація PR-компанії в галузі», «Професійний етикет». Вивчення зазначених дисциплін сприяє професійній підготовці майбутнього викладача і дозволяє краще орієнтуватися за фахом, а саме у галузі сфери обслуговування.

Перебудова професійної освіти у контексті змістовно-технологічних змін відповідно до вимог Стандартів, спрямована на поліпшення якості підготовки

фахівців, у тому числі викладацьких кадрів, покликаних підняти на новий рівень освіти і професійно-творчу підготовку майбутніх фахівців до креативної професійно-педагогічної діяльності [135; 136].

Професійну підготовку майбутнього викладача сфери обслуговування будемо розуміти як процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками, що дозволяють здійснювати фахову діяльність. У загальному розумінні підготовка становить організований, цілеспрямований довготривалий освітній процес різного типу закладів освіти, кінцевою метою якого є готовність до здійснення професійно-педагогічної діяльності за певним фахом.

Висновки до розділу 1

Професійна підготовка – це процес, у перебігу якого осмислюють, оптимізують навчання, дбають про об'єктивний аналіз освітніх характеристик, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; при вивченні педагогічних та спеціальних дисциплін. Повноцінна спеціальна підготовка майбутніх викладачів сфери обслуговування повинна забезпечити у здобувачів освіти формування системи професійних (загальних, спеціальних) компетентностей. Обсяг навчальної інформації за вищезазначеними навчальними дисциплінами суттєвий і має тенденцію до постійного зростання.

Поняття «індивідуальний стиль діяльності» розглядається як індивідуально-специфічна система, яка є стійкою й охоплює: засоби, прийоми, навички, методи, способи виконання тієї чи тієї діяльності. Це дозволяє особистостям із різними індивідуально-типологічними особливостями нервової системи, різною структурою здібностей, темпераменту, характеру досягати ефективності у виконанні професійної діяльності різними способами, компенсуючи при цьому індивідуальні особливості, що можуть перешкоджати в досягненні успіху; забезпечувати подальший успіх у професійній діяльності,

основою якого є функціональна грамотність і сформованість комунікативних умінь як засобу фахового мовленнєвого дискурсу.

Основними ознаками індивідуального стилю педагогічної діяльності є такі: вибір методів, форм і засобів навчання і виховання; стиль педагогічного спілкування; темперамент (індивідуальний темп діяльності, час і швидкість реакції на реальні педагогічні ситуації тощо); характер реакцій на педагогічні ситуації; манера поведінки; вибір видів заохочень і покарань; застосування засобів психолого-педагогічного впливу на здобувачів освіти тощо.

Індивідуальний стиль діяльності викладача визначає характер його взаємодії зі студентами (підпорядкування (авторитарний), партнерство (демократичний)); урівноважений цілеспрямований вплив (ліберальний).

Індивідуальний стиль діяльності майбутнього викладача сфери послуг становить обумовлену типологічними особливостями стійку систему способів взаємодії.

Кореляційно до динамічних і мінливих змін суспільства, які стосуються освітньої політики, індивідуальний стиль інтерпретований як складне, багатокомпонентне (системне) явище, яке охоплює професійні знання, уміння, навички; творчий потенціал, стійку систему способів і тактик діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Педагогічні умови формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки

Основною запорукою успішності інноваційних змін у професійній освіті є наявність індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача у роботі з тими, хто навчається. Для цього необхідно створити відповідні педагогічні умови, які б дозволили у процесі підготовки фахівців у вищих закладах освіти, розкрити їх індивідуальний потенціал, професійні й особистісні потреби, інтереси, здібності.

У педагогічному дискурсі «умова» розглядається як сукупність чинників суспільного, побутового, прикладного оточення, що впливають на кого-небудь, що-небудь і створює середовище, у якому протікає щось комплекс об'єктів, який зумовлює функціонування певного явища [114].

Науковці (А. Алексюк [2], М. Фіцула [148]) під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети. Дослідники поділяють педагогічні умови на зовнішні: позитивні стосунки викладача та студента; об'єктивність оцінки освітнього процесу; місце навчання, приміщення, клімат; внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, риси характеру, досвід, уміння, навички, мотивація).

У філософському словнику «умова» визначається як категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує [147].

Умови складають середовище, в якому виникає, існує й розвивається те чи інше явище або процес. Поза цим середовищем вони не можуть існувати.

У психології під «умовою» розуміють сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливають на розвиток конкретного психічного явища [157].

Отже, умова – це зовнішнє стосовно предмета різноманіття об'єктивного світу.

Підтримуючи позиції науковця, О. Рогозіна переконує в необхідності пропонувати завдання, які постійно ускладнюються та потребують дослідницької діяльності особистості у їх розв'язанні [118, с. 126]. Така робота не лише активізує розумову діяльність, але також сприяє активному застосуванню різних прийомів аналітики досліджуваного матеріалу, його подальшого оброблення й інтерпретації.

Педагогічні умови – це ті обставини, за якими здійснюється освітній процес. При організації виховної роботи, вибору змісту виховання, форм і методів необхідно створювати конкретні умови, в яких здійснюється виховний вплив, відповідно індивідуальним та віковим особливостям молоді.

Аналіз психолого-педагогічної літератури й узагальнення власного досвіду педагогічної діяльності дає змогу виокремити такі педагогічні умови:

- створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання;
- диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування;
- комунікативного спрямування педагогічної діяльності як засобу ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Зупинимося на розумінні змісту визначених педагогічних умов докладніше.

Першою педагогічною умовою є *створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання.*

Питання створення та організації інформаційно-освітнього середовища розглянуті в роботах В. Бикова [7], Т. Єжижанська [30], О. Співаковського [171]. Автори пропонують різні підходи до розуміння сутності та структури інформаційно-комунікаційного середовища, джерела і ресурсів його створення і розвитку. Проте швидкі зміни в інформаційному просторі актуалізують питання функціонування інформаційно-комунікаційного середовища як складової цілісного явища освітнього середовища закладу вищої освіти взагалі та професійної підготовки зокрема.

Сучасне комунікаційне середовище інформаційного суспільства розкривається через здійснення фронтальної інформатизації та глобалізації соціально-комунікативних процесів, коли новітні способи й засоби збору, накопичення і переробки даних стають дієвим шляхом налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків в межах професійної підготовки майбутнього викладача.

Загалом сучасне інформаційно-освітнє середовище розкривається через здійснення фронтальної інформатизації та глобалізації соціально-комунікативних процесів, коли новітні способи й засоби збору, накопичення і переробки даних стають дієвим шляхом налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків у межах професійної підготовки майбутнього викладача.

Інформаційно-освітнє середовище – це системно організована сукупність інформаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє виникненню й розвитку інформаційно-навчальної взаємодії між суб'єктами середовища з метою професійно-особистісного розвитку майбутнього викладача.

На думку О. Ярошинської, структурний склад інформаційно-освітнього середовища представлений двома компонентами – реальний персоніфікований і віртуальний компоненти. В основу структурування покладено особливості взаємодії суб'єктів середовища [160, с. 46].

У змістовому плані ресурси інформаційно-освітнього середовища мають забезпечити доступність отримання та обміну знаннями та інформацією; реалізувати комплексну підтримку процесу професійної підготовки майбутнього вчителя, його наукових досліджень та інноваційної діяльності; створити розподілену базу даних, що включає інформаційні, мультимедійні та дистанційні технології навчання, забезпечити відкритий доступ до освітніх ресурсів; забезпечити розвиток геоінформаційних систем у професійній освіті.

Розглянемо можливості використання деяких інформаційних технологій у формуванні індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у закладі вищої освіти:

- для пошуку інформації в мережі – використання web-браузерів, баз даних, користування інформаційно-пошуковими та інформаційно-довідковими системами, автоматизованими бібліотечними системами, електронними журналами (робота з довідковою літературою активізує і пришвидшує пошук галузевої інформації; на рівні роботи з тезаурусом забезпечує філіацію й семантизацію як у плані синхронії, так і діахронії, а також в межах полімовного простору);

- для організації діалогу в мережі – використання електронної пошти, синхронних і відстрочених телеконференцій.

Отже, зміст освітньої функції виявляється в практичній діяльності з розвитку навичок самоосвіти та самостійної роботи користувачів бібліотеки; у сприянні формуванню навичок роботи з текстом; в озброєнні знаннями про структуру та закономірності організації інформації в бібліотечних та інформаційних установах; з формування специфічних навичок інформаційно-пошукової діяльності, формування дослідницьких умінь та використання

бібліотечних фондів, інструментів тощо.

Розглянемо інтерактивні та імітаційно-ігрові технології навчання. Інтерація (від англ. *interaction* лат. *inter* + *activus* – дієвий) – безпосередня міжособистісна взаємодія, найважливішою особливістю котрої визнається здатність людини «приймати на себе роль іншої». Сформулював її американський філософ і соціолог Джордж Мід (1863-1931), який заперечував, що поведінка людей – це пасивна реакція на винагороду чи покарання. Д. Мід виокремив два типи дій: значущі й незначущі. Для усвідомлення мотивів дії людини слід уявити себе в її ролі. Значущі події набувають символічного значення, коли поняття, дія чи предмет символізують або виражають зміст іншого поняття, дії або предмета. Взаємодія між людьми є безперервним діалогом, у процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного та реагують на них [85]. Дж. Хоманс розглядав інтерацію, як теорію обміну, у процесі взаємодії партнери обмінюються двома змінними: витрати на взаємодію й винагороду за взаємодію [114]. Дослідник Е. Гофман вивчав інтерацію, як теорію керування враженням (теорія соціальної драматургії). Взаємодія являє собою своєрідний спектакль, основні елементи якого: партнери (виконують певні ролі) [164].

Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації усіх учасників освітнього процесу. «Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що освітній процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх здобувачів освіти» [109]. Як і кожна технологія навчання, інтерактивна модель навчання має свої організаційні форми навчання, які представлені на рис. 2.1.

Використання інтерактивних технологій для формування індивідуального стилю діяльності у майбутній професійній діяльності сприяє розвитку предметних умінь і навичок, загальнонавчальних компетентностей, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія

передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання здобувачі освіти вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. При цьому до роботи залучаються всі учасники освітнього процесу, які працюють у групах в облаштованому приміщенні за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри [111].

Рис.2.1. Форми організації інтерактивного навчання [139]

Інтерактивне навчання для формування індивідуального стилю діяльності змінює звичні ілюструючі форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Методичними особливостями організації інтерактивного навчання є: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація освітнього простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи

оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу і самоконтролю індивідуальної та групової діяльності [45].

Ігрові форми і методи дозволяють створити ситуації, включаючись у які студенти будуть оволодівати мистецтвом швидко та ефективно розв'язувати навчально-пізнавальні завдання, оволодівати культурою спілкування (виробляти стиль спілкування, який характеризується відповідними комунікативно-стилістичними якостями і засвідчує рівень сформованості мовної особистості фахівця), розвивати мислення, формують індивідуальний стиль діяльності.

Характерними ознаками імітаційно-ігрового навчання є:

- імітаційне моделювання;
- опис ситуації;
- проблемний характер ситуації;
- розподіл ігрових ролей між учасниками гри з урахуванням їхніх можливостей, здібностей, підготовленості та професійних настанов;
- стан емоційно-позитивної напруги учасників імітаційно-рольової діяльності;
- пошук різноманітних рішень запропонованих завдань в імітаційно-рольовій ситуації;
- багатоваріантність рішень;
- обговорення результатів імітаційно-ігрової діяльності;
- чіткість критеріїв для оцінки дій студентів в імітаційно-рольовій діяльності.

Навчання з використанням імітаційно-ігрових методів забезпечує переважання смислового компонента логічної пам'яті над миттєвою та механічною пам'яттю, слуховою та зоровою пам'яттю. Новизна форми подання навчальної інформації та пізнавальних дій студентів зумовлює стійкість уваги, перехід мимовільної в довільну, на якому базується пізнавальний інтерес – джерело і стимул їх активної мисленнєвої діяльності, оригінальності

зображення. Саме ці психологічні основи виступають вагомим мотиваційним стимулом, що забезпечує психічне налаштування студентів на активно-творчу участь в імітаційно-ігрових діяльності.

Реалізація імітаційно-ігрового навчання забезпечує заміну традиційної раціональнішою й ефективнішою технологією навчання, основу якої складає імітаційно-ігрове моделювання. Імітаційно-ігрова діяльність стимулює творчість студентів. Приймаючи на себе рольове завдання, вони не тільки користуються засобами спілкування, але й прогнозують ігрові дії, тобто перевтілюються, імпровізують, творять.

Імітаційно-ігрове навчання для формування у них індивідуального стилю діяльності – це можливість для активної взаємодії студентів та їх самореалізації. Завдання полягає в тому, щоб знайти оптимальні варіанти і моделі імітаційно-рольової взаємодії. Ця модель є механізмом самоорганізації і самонавчання студентів. Імітаційно-рольовий варіант – це важлива форма, в якій йдуть «могутні процеси, самонатхнення, самоперевірки, самовизначення, самовираження, самоствердження і самореабілітації» [122 с. 42].

У психолого-педагогічній літературі поняття гри розуміють як «двопланову поведінку гравця», сутність якої обґрунтували і розкрили у працях Ю. Лотман [116], М. Бахтін [116]. Аналогічно інтерпретують такий різновид, як імітаційна гра. Це означає, що у процесі гри учасник одночасно залучений до двох різновидів діяльності: гри за вимогою і власне ігрову. Іншими словами, він грає і «навмисне», і серйозно. Цією двоплановою поведінкою гравець повинен володіти, а «випадіння» із такого процесу руйнує гру. Двопланова поведінка властива «художній поведінці», що потрібна як при створенні, так і сприйнятті витвору мистецтва, оскільки сприйняття й герменевтика змісту витвору мистецтва передбачає також процедуру інтеріоризації ціннісних смислів.

Цінність імітаційних ігор пояснюють прямо залежно з поняттям корисності. Д. Ельконін стверджував, що слово «гра» не є науковим поняттям у достеменному сенсі цього слова [116]. Відомо значну кількість прикладів

безумовної важливості й практичної корисності тих чи тих засобів та прийомів, хоча і не завжди можемо пояснити їх дієвий механізм. Водночас викладач бажає мати не тільки гарантії «від науки», але й можливість осмислено використовувати метод імітацій та ігор, спираючись на ті чи ті закономірності.

Зміст імітаційних ігор описаний А. Асмолвим, який розкрив механізм символізації індивідуальних якостей [114].

Імітаційні ігри виконують роль структурно-організованого соціального середовища, в якому індивід отримує власне поліфонічне зображення своїх індивідуальних якостей у знаках, при фактичній неучасті викладача, і людина «може отримати владу <...> і над проявом власних індивідних якостей». А. Асмолв підкреслює, що «індивідна природа людини у цьому сенсі настільки ж мінлива, як і перетворюваний ним світ. Людина володіє можливістю «взяти відносно автономні підсистеми індивідних якостей під навмисний свідомий контроль» [115, с. 200]. Набуває розвитку поєднання «централізованого і децентралізованого управління індивідними і соціальними системними якостями особистості» [114].

У педагогічній літературі гра розглядається як імітація діяльності у штучно створених ситуаціях, що моделюють освітній процес, і забезпечують вироблення і закріплення вмінь та навичок школярів [88].

Отже, ігрове навчання для формування індивідуального стилю діяльності майбутніх педагогів – це активна пізнавальна діяльність в ігровій формі, в процесі якої здобувачі освіти під керівництвом викладача є учасниками імітаційно-ігрової ситуації, проявляють ініціативу, самостійність та змагальність, оволодівають знаннями, вміннями і навичками, виробляють творчий стиль діяльності. Ігрове навчання забезпечує емоційну та інтелектуальну обстановку в аудиторії, атмосферу психологічного комфорту для кожного його учасника.

Імітаційні методи навчання поділяються на ігрові та неігрові. Специфіка ігрових методів у тому, що вони мають основою ігрову функціональну основу,

тобто ігрові елементи, взаємозв'язки. Загальна класифікація ігор належить по Д. Ельконіну, який поділяє ігри на природні (ігри тварин і дітей) і штучні, які, у свою чергу, поділяються на результативні (імітаційні, спортивні і абстрактні).

Серед ігор виокремлюють ділові, організаційно-діяльнісні та інноваційні. Останній розподіл найповніше розкриває формувальну, розвивальну та виховну функції ігор, що важливо для формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Проаналізувавши підходи до класифікації ігрових методів навчання, пропонуємо таку їх структуру.

Таблиця 2.1

**Імітаційно-ігрові методи навчання
у професійній підготовці майбутніх викладачів сфери обслуговування**

Неімітаційні	Імітаційні	
	Неігрові	Ігрові
Проблемна лекція	Аналіз конкретних ситуацій	Ділові ігри
Проблемне заняття	Імітаційні вправи	Організаційно-діяльнісні ігри Ігрове проектування
Проблемний семінар	Круглий стіл	Метод проектів
Олімпіада	Інтернет-олімпіада	Інтерактивні вправи Турнір
Конференція	Дистанційна конференція	Конкурси
Тематична дискусія	Воркшоп Круглий стіл Форум	Судове засідання Засідання експертної групи Ток-шоу

За змістом і цільовим напрямом ігри поділяються на рольові навчальні (дидактичні) та імітаційно-моделюючі. До рольових навчальних ігор відносять гру-драматизацію в поєднанні з емоційною рефлексією, гру-змагання, гру з

постановкою та дослідженням проблеми, ділову гру. Серед імітаційно-моделюючих виокремлюють ігри-вправи, ігри-ілюстрації, ігри з підсилюючим рольовим компонентом, ситуативні ігри [122].

Неімітаційні технології не передбачають побудови моделей явища, що вивчається, процесу або діяльності. Активізація досягається за рахунок відбору проблемного змісту навчання, використання особливим чином організаційної процедури ведення заняття, застосування технічних засобів і забезпечення діалогічних взаємодій викладача та здобувачів освіти [121].

До неімітаційних форм і методів відносимо проблемну лекцію, семінар-дискусію з мозковою атакою або без неї, виїзне практичне заняття, програмоване навчання, курсову, кваліфікаційну роботу, стажування без виконання посадової ролі. Очевидно, що означені технології навчання створюють можливості не тільки передавати певну інформацію студентам, але і створювати передумови для розвитку деяких як загальних, так і професійних навиків і умінь.

Ігрове проектування є практичним заняттям, суть якого полягає у розробленні інженерного, конструкторського, технологічного та інших видів проектів в ігрових умовах, максимально відтворюючих реальність майбутньої професійної діяльності. Цей метод відрізняється високою мірою поєднання індивідуальної та спільної роботи слухачів, що є необхідним для формування індивідуального стилю діяльності у майбутній професійній діяльності. Створення загального для групи проекту потребує, з однієї сторони, знання кожним технології процесу проектування, а з іншої – уміння підтримувати конструктивний діалог / полілог у спілкуванні і підтримувати міжособистісні стосунки з метою розв'язання професійних питань.

Ігрове проектування може перейти в реальне проектування, якщо його результатом буде розв'язання конкретної практичної проблеми, а сам процес буде перенесений в умови дієвого підприємства.

Наступною педагогічною умовою визначаємо *диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування.*

Інтеграція України у світовий простір ставить перед суспільством завдання – створити таку систему освіти нового покоління, яка буде сучасним відповідати вимогам, забезпечувати розвиток нової генерації – молодого покоління інформаційної епохи, здатних мислити і діяти системно, виявляти повагу до цінностей світової спільноти.

Новим концептуальним орієнтиром сучасної освіти є компетентнісний підхід, що забезпечує поступову переорієнтацію освітньої системи з надання знань і формування умінь і навичок до формування компетентних людей, здатних застосовувати набутий досвід в умовах, що швидко змінюються, спроможних займатися постійною самоосвітою впродовж усього життя. У процесі реалізації компетентнісного підходу навчально-пізнавальна діяльність спрямована на формування у здобувачів освіти здатності до поєднання взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що може мобілізувати до активної дії.

Ефективним інструментом у процесі підготовки майбутніх фахівців, які в подальшому будуть знаходити правильні рішення в конкретних навчальних, життєвих та професійних ситуаціях, обирати демократичні принципи співіснування і є фреймова технологія.

Актуальність і перспективність використання в педагогічній діяльності елементів фреймової технології полягає в тому, що фреймування є ефективним засобом формування у здобувачів освіти системного мислення та допомагає: узагальнити та закріпити теоретично набуті знання; поглибити і розширити інформаційне наукове поле; сформувати вміння використовувати навчальну та наукову літературу; розвивати пізнавальні здібності, творчу ініціативу, самостійність та відповідальність.

Прогресивність полягає у припущенні, що для оптимізації освітньої діяльності краще застосовувати елементи фреймової технології у вигляді схем з ключовими поняттями та словосполученнями з відповідною конструкцією. У такому фреймі навчальна інформація згорнута у вигляді структурно-логічної схеми, що охоплює всі навчальні питання та забезпечує візуальне сприйняття здобувачами освіти головних складників вербальної комунікації. При цьому фреймові моделі виступатимуть як інструмент пізнання та інструкція для самостійного здобуття знань учасниками освітнього процесу.

Пізнавальний інтерес, як важливий в житті учнів вимагає такої організації, яка б забезпечила формування пізнавальної активності різних її видів, сприяла б розв'язанню здобувачами освіти завдань, які поступово ускладнюються. Все це пов'язане з процесом активного пізнання, тобто з активізацією – процесом, спрямованим на наполегливу спільну співпрацю та навчально-пізнавальний інтерес усіх учасників освітнього процесу.

Так, Т. Шамова виокремлює *три рівні* пізнавальної активності здобувачів освіти. Перший рівень пов'язаний зі ставленням молоді до навчання, що виявляється в інтересі до змісту засвоєних знань і самого процесу діяльності. До другого рівня відносять прагнення здобувачів освіти зрозуміти сутність явищ і їхніх взаємозв'язків, а також опанувати способами діяльності. До третього рівня пізнавальної активності відносять мобілізація морально-вольових зусиль особистості задля досягнення мети діяльності. Описуваний рівень оцінюється за тією послідовністю й мірою наполегливості, що виявляється у процесі навчання [153].

Активізація пізнавальної діяльності для формування індивідуального стилю майбутнього викладача сфери обслуговування – це цілеспрямована, планомірна активність здобувачів освіти до оволодіння знаннями, уміннями й навичками з використанням різних методів, засобів і форм навчання.

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної думки поняття фреймової технології є достатньо дослідженим і детально розглянуто у працях

Р. Туріної, Т. Колодочка, Н. Медведенко, Л. Волошко. Автори О. Соколова та С. Федорова визначають теоретичні основи та реалізацію застосування фреймового підходу у навчанні [82]. Найбільш детально розглянуто основні аспекти фреймової технології в роботах М. Уразової та Ш. Ешпулатової, які акцентують увагу на фреймовій технології як способу формування самостійного критичного мислення у вихованців закладів освіти [4].

Аналіз наукових праць свідчить про те, що фреймова технологія – це перш за все педагогічна технологія, що надає можливість здобувачам освіти узагальнювати, структурувати й систематизувати отриману інформацію у вигляді схем, таблиць, матриці, бланків шляхом заповнення відповідних слотів (комірок).

Великий потік інформації, збільшення кількості навчальних дисциплін в освітньому закладі, а також значний обсяг різногалузевих знань вимагають згорнутого, компактного вигляду подачі інформації навчального матеріалу. Це можливо шляхом використання фреймового способу подання знань, який отримав свою назву від поняття «фрейм». Фрейм – це мінімальний опис певного явища, факту чи об'єкта, рамочна структура ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна «накласти» на більшість тем і розділів, виражену в графічній формі. Більшість науковців вважають, що фрейм – це конструкція, каркас, який містить у якості елементів порожні комірки, вікна, рядки, що повинні бути заповнені і можуть багаторазово перезавантажуватись (на відміну від опорних конспектів і структурних схем) новою інформацією. Фрейм – це продукт, як індивідуальний, так і груповий. Передбачає роботу в парах, у групах, що дає можливість навчатися культурі спілкування, відповідальності за створення продукту навчання, здатності до узагальнення [14].

Так, наприклад, на заняттях з дисциплін «Сервіс готельно-ресторанної справи», «Технології організації готельного і ресторанного господарства», «Кухні народів світу», «Барна справа і робота бариста», «Готельна індустрія України та світу», «Основи брейдінгу в галузі», «Організація PR-компанії в

галузі», «Професійний етикет», «Командо-утворення та технології командної роботи» навчальний матеріал деяких тем також можна представити у вигляді схем, формул, асоціативних малюнків, символів, які сприяють згортанню, спрощенню, візуалізації тієї інформації, яку необхідно засвоїти учасникам освітнього процесу. За допомогою фреймової моделі можна стискати, структурувати та систематизувати інформацію в певні таблиці та матриці.

На занятті під час складання фрейму викладачу варто не лише самому створювати фрейми, інтерпретуючи навчальний матеріал, але й спонукати до цього здобувачів освіти. Така робота буде сприяти формуванню індивідуального стилю діяльності, розвитку певних компетентностей, що необхідні сучасній людині для навчання протягом життя. Як варіант, можна запропонувати тему і назву фрейму для самостійного заповнення з використанням різних джерел інформації. При цьому необхідно звернути увагу здобувачів освіти на структуру фрейму.

Розроблення фреймових структур передбачає такі рівні систематизації освітньої інформації:

- виокремлення ключових понять;
- виокремлення основних ознак цих понять;
- встановлення ієрархії понять, що вивчаються.
- представлення інформації у структурованій формі.

Також, слід зазначити, що при створенні фрейму, завдання обов'язково повинні бути чітко сформульовані та відповідати поставленій мети, відповідно до визначеної теми.

Якщо ж викладач пропонує власне бачення освітнього матеріалу у вигляді фрейму, то це має бути не просто ознайомлення з уже готовим продуктом, а співпраця, співтворчість викладача й вихованців під час освітнього процесу. Зобразити фрейм можна на дошці, на плакаті, у вигляді навчального постеру та проекту, що є наочно та зручно.

Викладач може запропонувати здобувачам освіти вдома доопрацювати частини фрейму, додати інформацію з різних джерел, висловити власне бачення порушеної проблеми та поставити низку проблемних запитань.

Так, під час вивчення деяких окремих тем викладач підкреслює значення діяльності відомих рестораторів, які сприяли розвитку та становленню українського ресторанного бізнесу (Микола Тищенко, Дмитро Борисов, Ектор Хіменес Браво, Марк Зархін та інші).

Наприклад, *назва фрейму*: «Царина моїх ідей попереду» (рис. 2.2):

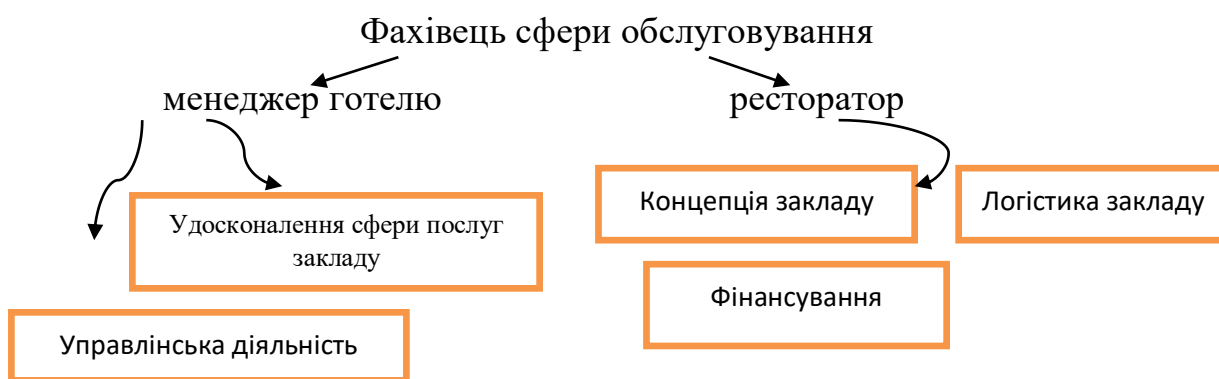

Рис. 2.2. Приклад фрейму «Царина моїх ідей попереду»

Фреймові подання знань в освітньому процесі дозволяють істотно підвищити якість і швидкість навчання. Інтенсивність навчання досягається внаслідок того, що мозок активно сприймає образну інформацію, схеми, малюнки – навчальний матеріал стає доступним і добре запам'ятовується. Слід зазначити, що фреймове структурування сприяє не тільки розвитку критичного мислення та розвитку розумових здібностей здобувачів освіти, а є й інтерактивним навчанням, що дає можливість майбутнім фахівцям навчатися відповідальності за створення продукту навчання, здатності до узагальнення та робити самостійно висновки щодо результатів своєї діяльності. До переваг фрейму можна також віднести його індивідуальність та уніфікованість. Фрейм можна створювати на основі будь-якого визначення або поняття.

Використання елементів фреймової технології на заняттях з дисциплін професійної підготовки дозволяє більш ефективно використовувати навчальний

час, трансформувати освітній процес у самонавчання, розвивати уміння з великої кількості матеріалу обрати головну, значиму інформацію, формувати у здобувачів освіти вміння структурувати отриману інформацію, активізувати критичне та творче мислення, здійснювати аналіз, синтез та порівняння отриманої інформації.

Отже, сьогодні сучасна освіта має долати інертність традиційних підходів. Освітній процес, скерований на становлення та розвиток особистості, повинен припускати таку взаємодію викладачів зі студентами, яка б не лише гарантувала розв'язання завдань освітньої діяльності, але психологічно і практично готувала здобувачів освіти до роботи у складних, постійно змінних умовах. Одним із таких засобів активізації пізнавальної діяльності може стати фреймова технологія, яка маючи широкі дидактичні можливості, може вирішувати проблему цілісного формування особистості, тобто сприятиме формуванню цілісних знань та виробленню індивідуального стилю діяльності у процесі професійної підготовки. Активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти – це цілеспрямована, планомірна активність молоді до енергійного оволодіння знаннями, уміннями й навичками з використанням різних методів, засобів і форм навчання.

Систематичне використання фреймів дозволяє закріпити у свідомості майбутніх викладачів сфери обслуговування певний сценарій, за яким можна засвоювати і відтворювати професійну складову індивідуального стилю діяльності.

Третя педагогічна умова - комунікативне спрямування педагогічної діяльності як засіб ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Цифровізація сучасної цивілізації зумовила зростання ролі інформації, появі нових технологій зв'язку та поширення глобальної комп'ютерної мережі. Водночас комунікація є однією зі складових розвитку людства, становлення та функціонування всіх систем сучасного суспільства, сприяє створенню ситуації

взаємодії, надає можливість передавати інформацію та накопичений соціальний досвід наступним поколінням та створює усі необхідні умови для спільної діяльності, порозуміння та отримання очікуваного результату.

Серед професійно важливих якостей викладача виокремлюють також індивідуальний стиль педагогічної діяльності, який витлумачують як сукупність неповторних стійких способів діяльності, що характеризують індивідуальну манеру поведінки та спілкування викладача у педагогічній взаємодії.

У період змін, які відбуваються в освітньому просторі, спільнота висуває і нові вимоги до викладача. Сучасний викладач – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, інноваціях психолого-педагогічної науки, володіє різними технологіями навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання та самопроєктування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі професійній. Нині викладач освітнього закладу має надзвичайні потенційні можливості впливати на формування особистості, світогляду, політичних переконань, настроїв і моралі підростаючого покоління. Реалізація цих можливостей залежить від особистих якостей педагога; реальну роль відіграють його таланти, любов до вихованців, бажання працювати. Окрім цього, соціальне положення професії педагога, її престиж залежить від тієї системи суспільних відносин, у якій живе і працює викладач.

Ураховуючи те, що сьогодні відбуваються значні інтеграційні процеси та формування більш сучасного інформаційного середовища, процес комунікативної взаємодії набуває нового значення, оскільки ще не досліджено багато особливостей комунікативних процесів: форм передачі й збирання інформації; методи її акумулювання, відбору тощо.

Науково-технічний прогрес початку ХХ століття був позначений вивченням різноманітних аспектів проблем комунікації. Це період розквіту гуманітарних наук (педагогіки, психології, соціології), тому і були висвітлені

питання технології педагогічного спілкування, комунікативних потреб і здібностей, а також мали місце доробки із визначення методів коригування комунікативної діяльності. Питаннями особливостей спілкування займалися давньогрецькі мислителі: софісти, Сократ, Аристотель. У Давньому Римі проблем комунікації у смислі спілкування торкалися оратори, юристи та публічні діячі. Питаннями комунікації переймалися в своїх роботах і такі видатні науковці як Я. Коменський, Ж-Ж. Руссо, Дж. Локк та ін. Крім того, різні автори, представники різних галузей знань по-різному тлумачать зміст поняття «комунікація».

Такі українські вчені, як Ю. Ганжуров [20], О., С. Квіт [43], Г. Почепцов [112], В. Різун [117], О. Холод [152] в своїх роботах не тільки розкривають зміст, форми та значення комунікації для суспільства, але і визначають роль комунікації у глобальному просторі.

У роботах А. Етціоні, М. Кастельс, Д. Белл, Д. Робертсон зазначено, що саме комунікація забезпечує осмислення нових проблем та допомагає знаходити нові шляхи їх розв'язання. Завдяки комунікації відбувається процес перевірки всіх цінностей, ідей та знань на їх змістовність, глибину та життєздатність. Комунікація є стратегічним засобом розвитку сучасного інформаційного суспільства [117].

На сьогодні означення поняття «комунікація» розглядається в різних аспектах. Якщо розглядати комунікацію з позиції педагогічної взаємодії, то на нашу думку, комунікація це перш за все це – спілкування та обмін інформацією.

Комунікація як спілкування розглядається в роботах Л. Левенталія [20] який стверджував, що комунікація передбачає спілкування, трансляцію внутрішнього досвіду. Дж. Спенсер [20] визначав комунікацію як соціальну взаємодію через спілкування, обмін інформацією про події, що мають культурне значення для учасників комунікації. К. Ясперс суголосний із

дослідниками у розгляді комунікації як спілкування, а також зв'язку між людьми, що має соціально-психологічний характер [114].

Спілкування є однією з найважливіших умов об'єднання людей для спільної діяльності, в тому числі для навчання і виховання. Педагогічне спілкування є процесом у комунікативній взаємодії педагога зі здобувачами, батьками, колегами, спрямований на встановлення сприятливого психологічного клімату, забезпечення психологічної оптимізації діяльності; конструктивний обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також на задоволення потреб особистості в підтримці, солідарності, співчутті. Аналізуючи поняття комунікації, маємо зазначити, що під час процесу комунікації відбувається і обмін інформацією, що і передбачає педагогічне спілкування. Саме наявність інформації сприяє обміну думками, почуттями і є виявом суспільних відносин.

На сучасному етапі сформовано кілька основних підходів до розуміння сутності поняття комунікації: як формування і створення ціннісних орієнтацій суспільства; як процес міжособистісного спілкування й обміну певною інформацією. Можна стверджувати, що комунікаційні процеси сприяють розвитку суспільства, вияву суспільних відносин обґрунтовують смислотворчий процес життя будь-якої форми і рівня, оскільки інформація не просто передається, а трансформується, формується в певну систему знань, утілюючись при цьому в різних моделях.

Згідно з представленими в науковій літературі позиціями розроблено різні *моделі комунікації*, структура яких прямо залежна від завдань відповідно до напрямку дослідження.

Перша модель комунікації була представлена Аристотелем в його трактаті «Риторика» [152]. Аристотель у своїй моделі виокремив три компоненти процесу комунікації: «Оратор – Промова – Аудиторія». Давньогрецький філософ зазначав, що промова складається з трьох елементів: з самого оратора, предмета, про який він говорить, і з особи, до якого він звертається. На думку

філософа це і є кінцева мета комунікації. В умовах усного мовлення на перший план висувається ораторське мистецтво. Однак слід зазначити, що за часів Аристотеля промова ораторів стала призначатися не тільки для проголошення, але і для читання. Представлена модель універсальна – вона відображає комунікативний акт як в усній, так і в письмовій формах. Ці елементи, хоча і в дещо зміненому вигляді, відтворюються і в подальших моделях комунікації.

З середини ХХ ст. були розроблені десятки моделей комунікацій, що увійшли до основ теорії комунікації [112, с. 54-272].

Розглянемо деякі з них, які на нашу думку, демонструють різні підходи до розуміння процесу комунікації.

Автором моделі «ДПКО» (SMCR Стенфордська модель комунікації) є американський фахівець в області комунікації Д. Берло (1960 р.) [30]. Її іменують за назвою елементів, що входять до неї у вигляді аббревіатури ДПКО (SMCR). Модель можна представити у вигляді схеми:

Джерело – Повідомлення – Канал – Одержувач

Згідно з Берло наведена модель має містити докладний аналіз кожного з елементів комунікативного процесу:

– джерело і одержувач аналізуються з позиції наявних у них: комунікативних навичок, знань; соціальної приналежності; культурних характеристик; соціально-психологічних установок, що визначають реакції індивіда та ставлення всіх об'єктів до ситуації;

– повідомлення розглядається з позиції його елементів і структури, змісту і способу кодування;

– канали комунікації – п'ять органів відчуттів, по яких надходить інформація.

Описувана модель є досить простою і зручною для ознайомлення з особливостями конкретного комунікаційного процесу, завдяки чому її вважають базовою при розгляді окремих елементів комунікації. Водночас описувана модель має ті самі недоліки, що і ряд інших моделей: монологічна,

односпрямована, її не можна вважати повною без урахування результату комунікації і зворотного зв'язку; за своїми компонентами є досить близькою до моделі Аристотеля, основна мета якої є зосередження на особі оратора.

Наступна модель комунікації була запропонована світу в 1948 р. американським дослідником Г. Лассуеллом (Модель Лассуелла) [117], стала класичною в соціології масової комунікації та розкривається мірою відповіді на послідовно поставлені питання:

Хто?	Комунікатор
Повідомляє що?	Повідомлення
По якому каналу?	Засіб
Кому?	Реципієнт
З яким ефектом?	Ефект

Формула Г. Лассуелла стала не тільки моделлю, що відображає структуру комунікаційного процесу, а й моделлю дослідження цього процесу, його структури й окремих елементів.

На основі проведених досліджень та використання моделі, майже через 20 років у 1968 р. Г. Лассуелл запропонував більш детальну версію своєї моделі комунікації. Описувана модель також передбачає вивчення процесу комунікації за допомогою відповідей на такі запитання:

Хто?	Комунікатор
З яким наміром?	Чітке усвідомлення мети (інформування, інструктування або ж мотивування аудиторії)
У якій ситуації	Визначення ситуації
З якими ресурсами	Засіб
Використовуючи яку стратегію	Шляхи досягнення
Робить вплив на яку аудиторію?	Вибір аудиторії комунікації
З яким результатом?	Підведення підсумків

Можна стверджувати, що комунікація ефективна, якщо поставлені цілі реалізовані у визначені терміни і з найменшими витратами. Комунікативна ефективність обумовлена зміною в знаннях та установках, переконаннях або поведінки одержувача інформації.

Порівнюючи структурні компоненти моделей комунікацій Аристотеля та Лассуелла:

Оратор – Промова – Аудиторія

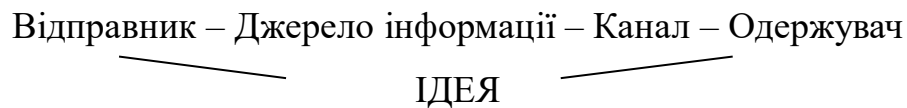
Комунікатор – Повідомлення – Реципієнт – Ефект

з точки зору педагогічної взаємодії можемо спостерігати певну подібність, а саме: наявність оратора (комунікатора), слухача (реципієнта), але модель Лассуелла спрямована на отримання певного ефекту від здійснення процесу комунікації, який залежить від вибору аудиторій, що не розглядається в моделі Аристотеля.

Говорячи про модель Лассуелла, слід зазначити, що за своїми складовими вона є більш складною, досконалою, її елементи можна застосовувати, наприклад, у педагогічній діяльності. Так, викладач повідомляє новий матеріал, вибираючи засоби та враховуючи вікові особливості аудиторії. Прогнозуючи в подальшому отримати ефект у вигляді високого рівня знань студентів. Також необхідно враховувати, якщо мова йде про молодого викладача, який не має певного досвіду роботи та знань щодо викладання матеріалу, слід говорити про використання моделі Аристотеля: Оратор (викладач) – Промова (подання матеріалу) – Аудиторія (слухачі). Якщо ми говоримо про викладача, який має досвід роботи, досконало володіє матеріалом, має чітко сформовані професійні компетентності, тобто викладач, який має власний індивідуальний стиль (сукупність неповторних стійких способів діяльності та спілкування, що характеризують індивідуальну манеру виконання педагогічної діяльності) то можна впевнено говорити про модель Лассуелла.

Модель Дефлюера. Найчастіше нездатність учасників комунікації усвідомити, що послане і отримане повідомлення не завжди збігаються, є

причиною багатьох труднощів комунікації [117]. Так, згідно з моделлю Дефлюера, у комунікативному процесі початкова ідея («значення») трансформується в «повідомлення», яке відправник потім ретранслює в «інформацію», що посилається з допомогою каналу одержувачу. Одержувач декодує «інформацію» у «повідомлення», яке у свою чергу трансформується в місці призначення в ідею («значення»). Якщо між першим і другим «значеннями» є відповідність, тобто ідея, що виникла у свідомості відправника, відповідає ідеї, що виникла у свідомості одержувача, то комунікація відбулася. Однак, за Дефлюером, повна відповідність є досить рідкісною:

Модель Дефлюера доводить, що якщо має місце зворотній зв'язок між відправником та одержувачем, то комунікація відбулася. Тобто зворотній зв'язок дає комунікатору можливість краще пристосувати своє повідомлення до комунікаційного каналу для підвищення ефективності передачі інформації та збільшення імовірності відповідності між відправленим і прийнятим значеннями.

Циркулярна модель комунікації була запропонована в роботах У. Шрамма і Ч. Осгуда [30] (табл. 2.2).

У цій моделі відображена реакція комуніканта на повідомлення джерела у вигляді зворотного зв'язку. Саме зворотний зв'язок робить комунікацію двостороннім процесом (діалогом), дозволяючи кожній зі сторін коригувати свої дії і цілі:

Таблиця 2.2

Циркулярна модель комунікації У. Шрамма і Ч. Осгуда

Відправник (закодовувач, комунікатор)	Повідомлення (КОД)	Канал, через який буде надіслано повідомлення	Одержувач (розкодовувач, інтерпретатор, реципієнт)
Людина, яка надсилає повідомлення	Інформація, надіслана відправником та отримана реципієнтом	Засіб	Людина, яка отримує повідомлення

У своїх роботах Шрамм вважав, що було б занадто великою помилкою розглядати комунікацію як лінійний процес, у якого є початок і є кінець. Насправді це процес нескінченний; щоб виправити неточність лінійних моделей, необхідно підкреслити циклічний характер комунікації, коли її учасники (відправник і одержувач) періодично міняються ролями:

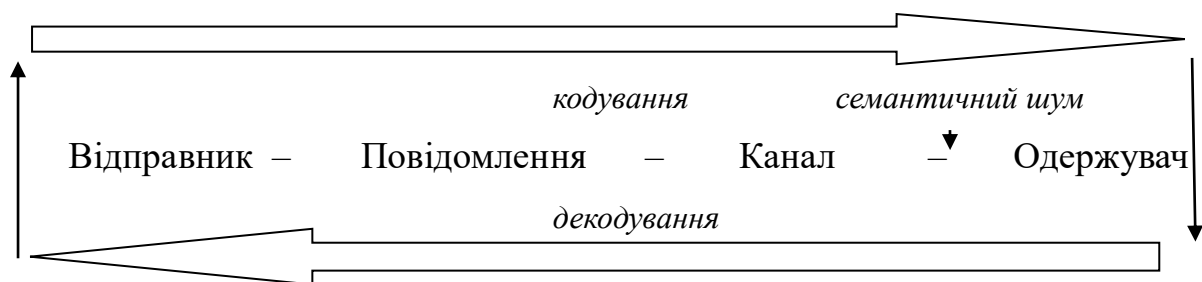
Відправник (комунікатор) → Одержувач (реципієнт)

Отже, комунікація трактується як двосторонній процес зв'язку, коли відправник та одержувач інформації в рівній мірі взаємодіють один з одним, обмінюючись повідомленнями (сигналами).

Особливу увагу автори моделі звертали на проблему інтерпретації повідомлення, оскільки в циркулярній моделі основний акцент переноситься на інтерпретацію повідомлення. Кожен учасник комунікації підходить до розпізнання сенсу переданого повідомлення зі своїми критеріями, тому в комунікаційному процесі виникає «семантичний шум». Мінімізувати його наслідки і зробити комунікацію більш ефективною (результативною) можна лише за допомогою механізму «зворотного зв'язку». Так званім «зворотнім зв'язком» можна вважати відповідь реципієнта на отримане повідомлення, це дозволяє зрозуміти, чи правильно інтерпретатор розкодував отримане повідомлення, тобто без відповіді комунікація вважається незавершеною. Однією з особливостей моделі Шрамма є те, що на інтерпретацію повідомлення

впливає досвід відправника й одержувача, стать (гендерний чинник), вік, культурне та географічне походження, освіта й інші особисті критерії, що впливають розуміння й інтерпретацію смислів відправником та одержувача.

Отже, якщо визначити особливості моделі комунікації Дефлюера та Циркулярної моделі комунікації, то основна увага авторами приділяється достовірності інтерпретації повідомлення, а саме: ефективність комунікації вимірюється тим, наскільки вдалий вплив партнерів один на одного. Комунікативний вплив як результат обміну інформацією можливий лише тоді, коли людина, яка спрямовує інформацію (комунікатор), і людина, яка приймає її (реципієнт), мають єдину або подібну систему кодифікації і декодифікації, тобто «усі повинні розмовляти спільною мовою». Це особливо важливо тому, що комунікатор і реципієнт у комунікативному процесі постійно міняються місцями. Обмін інформацією між ними можливий лише за умови, що знаки і закріплені за ними значення відомі всім учасникам комунікативного процесу. Тільки прийняття єдиної системи значень забезпечує можливість партнерів розуміти один одного:

Рис. 2.3. Циркулярна модель комунікації

На нашу думку, саме циркулярна модель комунікації є найбільш цікавою та найчастіше використовується досвідченим викладачем під час освітнього процесу. Наприклад, під час педагогічної діяльності викладач ретельно підходить до організації кожного етапу заняття (збирає інформацію, генерує ідеї та передає їх одержувачам – здобувачам освіти); готує повідомлення до кожного етапу заняття, чи то актуалізація знань студентів, чи то мотивація до вивчення

нової теми (з урахуванням вікових особливостей аудиторії). Перш ніж передати ідею, викладач повинен за допомогою символів закодувати її, використавши для цього слова, інтонації і жести. Таке кодування перетворює ідею на повідомлення. Далі викладач обирає канал передавання інформації, який може бути представлений різними формами в залежності від етапу проведення заняття. Якщо це початок заняття – це усна форма у вигляді, наприклад, бесіди; якщо це етап вивчення нового матеріалу, це може бути письмова форма. На наступному етапі комунікації відбувається декодування інформації одержувачем. Якщо символи, обрані відправником, мають таке саме значення для одержувача, останній буде знати, що саме мав на увазі відправник, коли сформулювалася його ідея, у такому випадку обмін інформацією буде ефективним. Кінцевим результатом такого комунікативного процесу є наявність зворотного зв'язку, що характеризує ступінь розуміння / нерозуміння інформації (може набувати форми не тільки слів, але і усмішки, певного задоволення, інтонації голосу та інших емоційних виявів як оцінювання). Розкривши сутність циркулярної моделі комунікації, яка доводить наявність зворотного зв'язку, переконуємося в необхідності її застосування в педагогічній діяльності викладача-професіонала. Наявність циркулярної моделі та вивчення її основних структурних елементів дозволяє зробити припущення, що викладач навчається протягом життя разом зі студентами, при цьому постійно удосконалює свою професійну компетентність.

Сучасному викладачеві необхідно обрати відповідну комунікаційну модель, що в подальшому буде сприяти формуванню та розвитку загальноосвітніх та професійних компетентностей студентської молоді, становленню викладача як професіонала. Майбутній викладач має діяти одночасно у кількох вимірах: по-перше безпосередньо спілкуватися з вихованцями, по-друге спостерігати за собою і своїми діями, утримувати під контролем мету спілкування та оцінювати доцільність її досягнення або за необхідністю її зміни. Співвіднесення прогнозованого перебігу подій з

фактичним є підставою для внесення коректив в процесі комунікації [18, с. 12-21].

Сьогодення пропонує комп'ютерні комунікації, що дозволяють вступити в діалог з розосередженою у просторі групою однодумців, віддалених один від одного суб'єктів, завдяки можливості прийому та відправлення текстової інформації кожним з учасників. Ця форма взаємодії перетворюється на засіб міжнародної комунікації, що дає змогу залучити фахівців різних галузей знань до спільного розв'язання загальнолюдських проблем. Комунікативні можливості становлять: мультимедійний зв'язок, що передбачає поєднання голосу, тексту та відеозображення, які передаються з допомогою однієї фізичної лінії зв'язку, «перехід від вербальної до графічної комунікації на наочному, візуально-образному рівні». Так, якщо обмін інформацією здійснюється за допомогою електронної пошти, діалог уповільнюється, він зазвичай високоструктурований, оскільки здійснюється у письмовій формі. Високий ступінь інтенсивності діалогу досягається за допомогою комп'ютерних конференцій, у процесі яких користувач відповідає на запитання інших і кожен має можливість взяти участь у діалозі, інформаційно збагативши його.

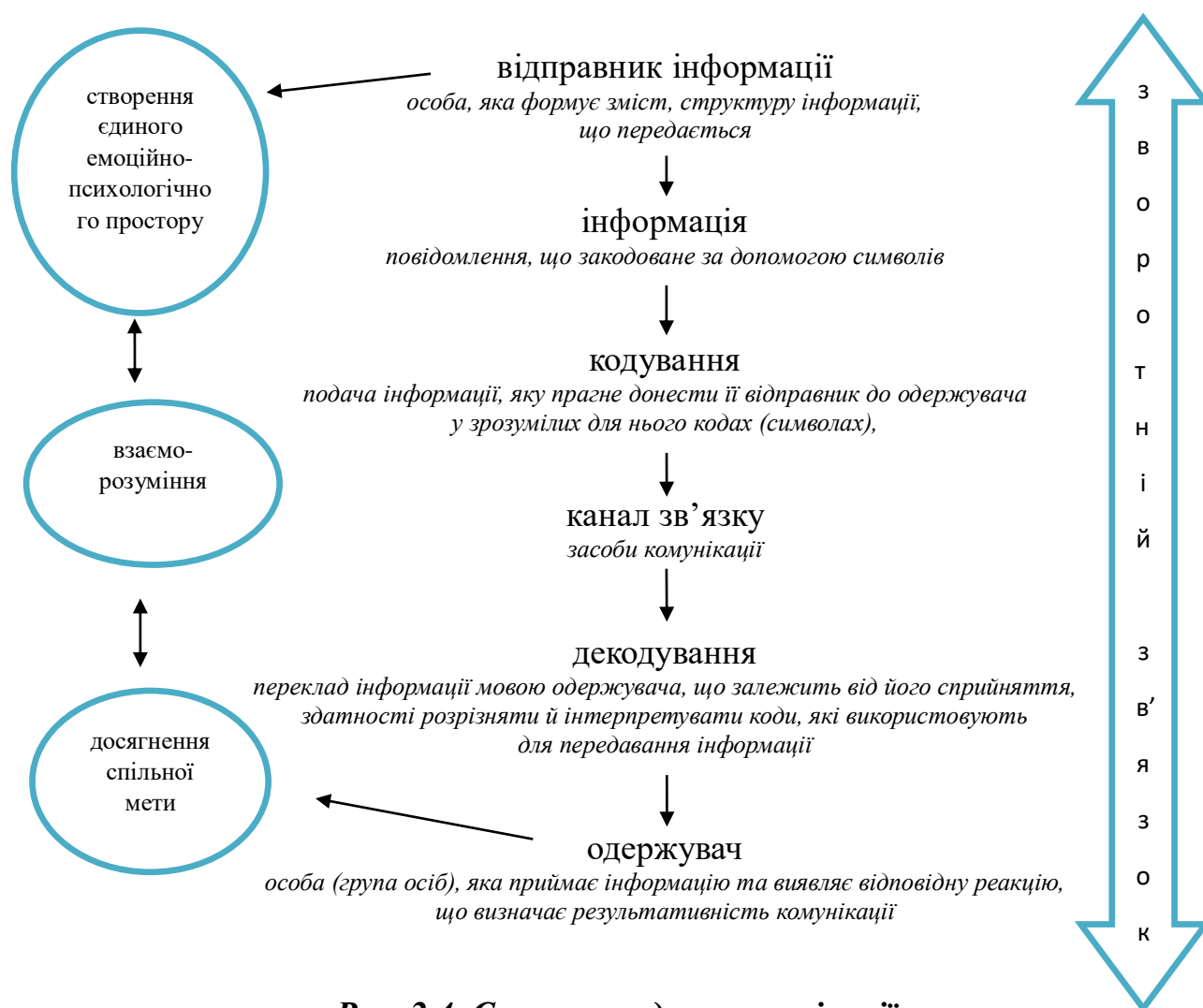
Дослідники виокремлюють форму комунікації: внутрішню дидактичну розмову (керований внутрішній дидактичний діалог), або квазидіалог, що здійснюється у формі інструкцій, які містять припущення відносно того, що особистість уже володіє основною інформацією щодо того чи того твердження. Упровадження комп'ютерних комунікацій підвищує вимоги до усного і писемного мовлення (мовленнєвих умінь) та передбачає наявність умінь користуватися інформаційними ресурсами комп'ютерних технологій (діалог «людина – комп'ютер», діалог «людина – комп'ютер – людина») [17, с. 61-62]. Майбутній викладач має вміти застосовувати на занятті сучасні технічні засоби: принтери, сканери, графічні планшети; пристрої відтворення та запису звуку; мультимедійні засоби загального та навчального призначення (медіа-проектор, інтерактивна дошка та ін.); мережеві технології; системи «віртуальний клас».

Викладач повинен розробити чітку, методично обґрунтовану систему вивчення свого предмета з використанням комп'ютерних технологій, що сприятиме підвищенню мотивації до навчання. Як результат, наявність зворотного зв'язку – це і створення студентами презентацій, навчальних постерів, підготовка відеоматеріалів з навчальних тем, тощо. На наше переконання, комунікативні знання мають стати для студента основою для здійснення будь-якої комп'ютерної комунікації, самореалізації, збагачення особистісного комунікативного досвіду, формування як загальноосвітніх, так і професійних компетентностей.

Ураховуючи особливості сучасного суспільства, вважаємо, що сучасна модель комунікації містить основні структурні елементи, які були запропоновані в моделі комунікації Дефлюера та в циркулярній моделі, але оскільки здатність до комунікації і потреба в комунікації є найголовнішими і суттєвими ознаками сьогодення, сучасна модель комунікації повинна враховувати інтереси усіх учасників комунікативного процесу, сприяти взаєморозумінню, що забезпечить досягнення спільної мети:

Сучасна модель комунікації поєднує структурні елементи раніше запропонованих моделей, встановлює взаємозв'язки між ними та підтверджує, що процес комунікації є двостороннім процесом, під час якого відбувається взаєморозуміння й досягнення певної спільної мети. Незважаючи на час та інтеграційні процеси які відбуваються в суспільстві, актуальність розроблених моделей не втрачається і має своє відображення в різних сферах діяльності.

Рис. 2.4. Сучасна модель комунікації

Отже, комунікативний процес є необхідною передумовою становлення, розвитку і функціонування всіх соціальних систем, тому що саме він забезпечує зв'язок між людьми і їх спільнотами, робить можливим зв'язок між поколіннями, накопичує і передає соціальний досвід, збагачує його, організовує спільну діяльність, здійснює трансляцію культури. Сьогодні в умовах сучасного суспільства широко діють різні моделі комунікації. Зростаюча кількість моделей комунікацій докорінно не змінює і не забезпечує поглиблення знань щодо визначення поняття «комунікація». Дефініція «комунікація» (у перекладі з латинської мови означає повідомлення, зв'язок, спілкування, соціальна взаємодія, а також – робити спільним) у сучасному тезаурусі містить значеннєві конотації, що апелюють до сутності процесу комунікації та реалізації

процедури. Комунікація – це складний процес, який передбачає низку взаємозв'язаних кроків, кожна нова модель відтворює певні її специфічні особливості.

За умови використання комп'ютерних технологій професійна позиція педагогів помітно змінюється з носія готових знань і способів роботи педагог перетворюється на керівника, посередника і помічника студентів у процесі спільної творчої роботи, забезпечуючи демократизацію, відкритість, толерантність у процесі навчання. Окрім того, сьогодні використання комп'ютерного діалогу змінює характер освітнього процесу, сприяє формуванню у студентів комунікативної свідомості, відчуття приналежності до людства, соціуму, відповідальності за майбутнє, містить потенціал для розвитку патріотизму, інтернаціоналізму, колективізму. Кожен новий засіб комунікації чи то листування, наявність телефону, електронної мережі Інтернет, не тільки видозмінює характер повідомлень, але і породжує нові смислові конфігурації.

Отже, серед сукупності педагогічних умов, що сприяють формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки виокремлюємо: створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання; диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування; комунікативне спрямування педагогічної діяльності як засіб ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

2.2. Модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки

Запропонована модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної діяльності розглядається нами як складова освіти, що визначає результативність спілкування і взаємодії викладача зі студентами, сприяє вияву пізнавальної, інтелектуальної і духовної активності, забезпечує оптимальне розв'язання завдань освітнього процесу.

«Модель» розглядаємо як матеріальну або мисленеву систему, ідею у певній схематичній формі, а «моделювання» – як процес теоретичного та практичного дослідження об'єкта, у якому вивчається штучна або природна система, здатна змінювати його.

Здебільшого моделі відтворюють системи, процеси, явища та об'єкти вивчення, відображаючи їх зовнішню подібність чи суть. Часто модель є абстрактною (узагальненою).

У педагогічній науці поняття «модель» визначається як «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, таблиці, креслення, який будучи аналогічним об'єкту дослідження, відображає та відтворює в простішому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами об'єкта дослідження, безпосереднє вивчення якого пов'язане з певними труднощами, великими затратами засобів, енергії або просто недоступний і у такий спосіб полегшує процес отримання інформації про предмет дослідження» [157].

Визначення структурних складових, на яких будується модель, є важливим етапом процесу моделювання. Неструктурованих моделей, як і систем, у природі не існує. Виокремлення і побудова структури моделі базується на визначенні інтегрованих головних складових системи, що

моделюється. Збір та аналіз інформації, необхідної для побудови моделі, обов'язкова систематизація інформації на тій чи іншій основі є наступним етапом процесу моделювання.

Так, на основі поглядів науковців І. Вохмяніної [19], С. Данилова [25], А. Леонової [60] можна виокремити в структурі *моделі* індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача в процесі професійної діяльності такі складові:

- світоглядну (система поглядів, переконань, принципів, цінностей, етичних та естетичних норм);
- мотиваційну (мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, професійна направленість);
- комунікативну (комунікативні вміння та навички: вербальні та невербальні, культура та змістовність мовлення педагога);
- емоційно-вольову (емпатія, тактовність, толерантність, почуття гумору);
- конструктивну (адекватне сприйняття, рефлекторні здібності, здібність проектувати).

Виходячи з визначення поняття індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки виокремлюємо компоненти цього складного утворення:

Мотиваційний компонент. Основу мотиваційного компонента становлять мотиви. Мотиви – конкретні причини, спонукання, що змушують особистість діяти, здійснювати.

Однією із вимог є застосування створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання. Інтерес викладача до спілкування зі студентами (і не тільки заради фіксованого результату, але й заради самого процесу), потреба у комунікації, товариськість педагога характеризують мотиваційний аспект його комунікативної культури. Ступінь активності комунікативної поведінки

викладача визначається рівнем його мотивації. Для педагогічної діяльності комунікабельність педагога як потреба у спілкуванні і взаємодії є одним з основних.

Характер педагогічного спілкування та взаємодії визначається комунікативними настановами викладача. Установка на взаємну творчу активність, гуманістичну взаємодію, співпрацю зі студентами детермінує добір відповідних методів навчання та виховання, спонукає викладача моделювати й підтримувати діалог, залучити студентів до навчальної дискусії, добирати цікаві, творчі завдання. Чим більше довіри викликає комунікатор (викладач), відзначав Ж. Годфруа, тим легше йому переконати іншу людину (студента) та вплинути на формування його життєвих принципів, а також вироблення культури наукового пізнання у змісті академічного дискурсу [88]

Переважання мотивів, породжуваних самою педагогічною діяльністю і потребою у взаємодії, установками на співпрацю в спілкуванні, прагнення підтримувати хороші стосунки з навколишніми людьми (колегами) створюють спрямованість на досягнення позитивних результатів у вдосконаленні комунікативної культури викладача.

Комунікативний компонент здійснюється за допомогою мови, є необхідною умовою наступності розвитку, генерації, соціального та наукового прогресу людства, індивідуального розвитку особистості. Обмін інформацією забезпечується комунікативним компонентом. Контакти між людьми не обмежуються лише потребами переказу інформації. Спілкування, основу якого становлять комунікативні вміння, передбачає вплив на інших людей, зміну їх поведінки й діяльності. Спільна діяльність, її зміст та умови виконання вибудовують таку модель міжособистісної взаємодії, коли кожний з учасників послідовно впливає своїми вчинками на інших і, у свою чергу, змінює свої дії під їх впливом. Компонент представлений сукупністю знань, необхідних майбутньому фахівцеві для порозуміння і налагодження спільних дій з іншими учасниками професійної діяльності. Він забезпечує інформаційну базу спільної

професійної діяльності, її інтелектуальний супровід і характеризується обсягом відповідних знань (їх глибиною, системністю), стилем мислення, здатністю до аналізу власних дій, прийому та перероблення інформації в процесі комунікації.

Емоційно-вольовий компонент індивідуального стилю професійної діяльності. Спілкування, що здійснюється за допомогою комунікативних умінь, є одним із видів діяльності людини. Як і будь-який інший вид діяльності, спілкування відтворює позитивне або негативне ставлення до обговорюваного. Ставлення до дійсності, діяльності відображається у мозку і сприймається як конструктивне / деструктивне сприйняття об'єкта, предмета, явища тощо. Комунікація спрямована не лише на відтворення інформації, передавання інформації, але також емоційно-когнітивне ставлення до неї. Вольовий аспект у комунікації полягає у спрямуванні на підтримання діалогу або полілогу, вироблення ціннісних орієнтацій, пов'язаних із виконанням на високому рівні професійної діяльності.

Наступною складовою індивідуального стилю діяльності виокремлюємо **сприймання**, яке характеризує особливості сприймання і взаєморозуміння партнерами один одного при обміні інформацією, встановлення комунікативних зв'язків для досягнення цілей діяльності. Компонент сприймання виявляється також у тому, що у спілкуванні кожен будує образ партнера, керуючись засобами – уподібнення себе іншому (спроба поставити себе на його місце); розуміння іншої людини з урахуванням уявлень про себе (можливість емпатії як на рівні моделювання когнітивно-емоційного стану, але також на рівні пізнавального ресурсу, комунікативних очікувань і культури ведення комунікації).

Розглядаючи формування індивідуального стилю діяльності як здатність встановлювати правильні взаємостосунки, налагодити продуктивне спілкування і взаємодію з колективом студентів, ми виділяємо серед її складових досконалість комунікативних навичок і умінь, як вербальних, так і невербальних. Комунікативні уміння сприяють добору доцільних і емоційно

виправданих засобів мовної і немовної дій. Ефективними вони будуть лише тоді, коли педагог виявляє здібність до співпереживання, чуйність, увагу до кожного студента, уміє зрозуміти його духовний (сформованість ціннісних орієнтацій), емоційний стан.

Адекватне сприйняття викладачем особи студента можна вважати і складовою частиною і наслідком сформованості індивідуального стилю професійної діяльності, пов'язане з усвідомленням впливу професійних стереотипів. Перерахуємо деякі з них: помилкові стереотипи, що відносяться до сприйняття студента за зовнішніми даними; приписування переваг (гідностей) або недоліків вихованцеві, виходячи із соціального статусу його батьків; формування т. зв. «еталону студента» тощо. Усвідомлення впливу професійних стереотипів підвищує адекватне сприйняття і сприяє підвищенню загальної комунікативної культури педагога.

Цей процес безпосередньо пов'язаний із розвитком рефлексивних здібностей викладача, умінням здійснювати об'єктивний самоаналіз, самооцінку комунікативної діяльності.

На основі аналізу змістових характеристик компонентів визначили когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний і діяльнісний критерії сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, конкретизовані в комплексі відповідних показників. Показниками *когнітивного критерію* сформованості індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки: знання сутності, особливостей і механізмів індивідуального стилю; знання у галузі професійного спілкування; знання про особливості поведінки у групі; гнучкість і критичність мислення, здатність до самоаналізу; обізнаність з етикою ділового та міжособистісного спілкування.

Показниками *мотиваційного критерію* є: ціннісне ставлення до стилю діяльності; усвідомлення значущості спілкування для успішної професійної

діяльності; повага до прав та інтересів кожного суб'єкта взаємодії; сформованість мотивів досягнення, конкуренції і кооперації.

Показниками *особистісного критерію* є: відповідальність за виконання професійних завдань, адекватна самооцінка, розуміння особистісної значущості для інших суб'єктів професійної діяльності, впевненість у собі, ініціативність, толерантність, цілеспрямованість, дисциплінованість, емпатія.

Показниками *комунікативного критерію* є: володіння засобами вербального та невербального спілкування; здатність розуміти партнерів зі спілкування, їхні мотиви та цілі; вміння дискутувати та відстоювати власну позицію; вміння встановлювати міжособистісні зв'язки. Здібності до встановлення емоційних контактів відповідають показникам педагогічної емпатії й емоційним залученням до педагогічної взаємодії.

Показниками *діяльнісного критерію* є вміння: координувати власні дії з діями колег; узгоджувати власний стиль роботи зі стилями партнерів з взаємодії; конструктивно управляти конфліктами; прогнозувати результати партнерської взаємодії; створювати емоційно комфортні умови для спільної діяльності; вносити корективи у зміст і форми взаємодії відповідно до завдань спільної діяльності й особистісно-професійного розвитку; оцінювати результати партнерської взаємодії.

У зв'язку з цим пропонуємо перелік основних показників сформованості індивідуального стилю діяльності (табл.2.3). Ступінь вияву цих показників визначає відмінність у рівнях сформованості індивідуального стилю професійної діяльності.

Таблиця 2.3

**Рівні сформованості індивідуального стилю
діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі
професійної підготовки**

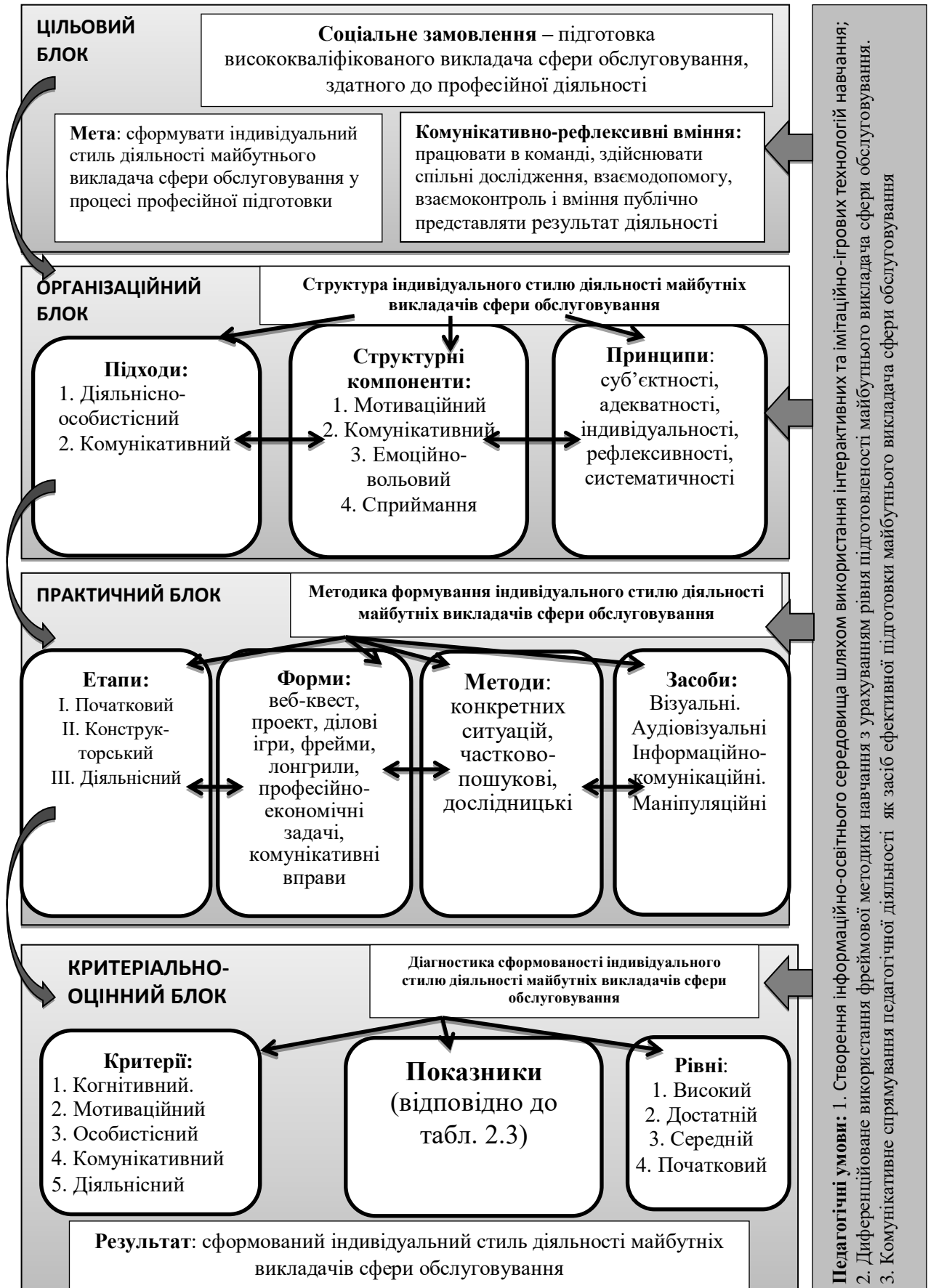
Рівень	Показники
Початковий	<p>Не спроможний підтримувати діалог, будувати власне висловлювання; не має потреби у спілкуванні, індивідуальному стилі професійної діяльності; не прагненні удосконалювати свої комунікативні уміння; не сформоване вміння обмінюватися інформацією; відсутня здатність створювати мовленнєву ситуацію; комунікативна активність відсутня; наявні рольові бар'єри; не вміє організувати ситуацію спілкування, вміння уподібнювати себе співрозмовнику, розуміти співрозмовника виходячи з уявлень про себе; відсутня цілеспрямованість; неприйняття принципів гуманістичної взаємодії як педагогічної цінності; поверхове спілкування; стереотипні педагогічні дії, відсутність прагнення налагодити співпрацю зі здобувачами, досягти взаєморозуміння; ігнорування точки зору учнів; суб'єктивізм в оцінках і жорстка їх поляризація; власні комунікативні уміння розглядаються лише як «інструмент» дії; емоційна «глухота», недолік такту, епізодична пасивність (агресивність); стереотипність у сприйнятті і оцінюванні знань і поведінки учнів; занижена (або завищена) самооцінка, низький ступінь рефлексії власної поведінки; відсутність прагнення до особового і професійного зростання</p>
Середній	<p>Висловлювання характеризуються змістовністю і зв'язністю; наявні прагнення удосконалювати індивідуальний стиль у професійній діяльності; вміння обмінюватися інформацією, можуть будувати стратегію спілкування; присутня і комунікативна активність; сформоване вміння організувати ситуацію спілкування, проте присутні рольові бар'єри; наявні уміння уподібнювати себе співрозмовнику, розуміти співрозмовника виходячи з уявлень про себе; характерна цілеспрямованість, задоволення від спілкування; розуміння</p>

	<p>значущості гуманістичного спілкування і взаємодії не має чіткої професійної установки; на рівень професійних знань впливає пасивне реагування на зміни педагогічної ситуації; епізодичні спроби налагодити співпрацю з учнями; орієнтація на репродуктивну діяльність; розвиток комунікативних умінь (як вербальних, так і невербальних) поєднується з прагненням відповідати стандартам; зовнішня формальна доброзичливість при внутрішній байдужості і відсутності потреби в емоційному включенні в спілкування; ситуативна тактовність; сприйняття здобувачів ускладняється впливом певних стереотипів; самооцінка не завжди адекватна; усвідомлення необхідності вдосконалення комунікативної культури пов'язується з самоствердженням в педагогічному колективі</p>
Достатній	<p>Яскраво виражається потреба у спілкуванні, індивідуальний стиль діяльності демократичний, прагнення удосконалювати свої комунікативні уміння, наявний інтерес до спілкування, вміння обмінюватися інформацією, добре розвинена здатність створювати мовленнєву ситуацію, швидко будують стратегію спілкування, застосовують мовленнєві і немовленнєві засоби спілкування, спостерігається комунікативна активність, проте присутні рольові бар'єри, наявні вміння уподібнювати себе співрозмовнику, розуміти співрозмовника виходячи з уявлення про себе, отримують радість від спілкування, присутня ініціативність, цілеспрямованість в процесі спілкування</p>
Високий	<p>Чітко простежується потреба у спілкуванні, професійній діяльності розглядається особистий стиль, прагнення удосконалювати свій індивідуальний стиль, інтерес до власного іміджу, вміння обмінюватися інформацією, швидко будують і використовують стратегію спілкування, активно застосовують мовленнєві і немовленнєві засоби спілкування, комунікативна активність, уміння організувати ситуацію спілкування розвинені відмінно, відсутні рольові бар'єри, застосовують різні засоби впливу, наявні уміння уподібнювати себе співрозмовнику, розуміти співрозмовника виходячи з уявлень про себе, отримують радість, задоволення від спілкування, присутня ініціативність, цілеспрямованість у процесі спілкування; усвідомлення комунікативної культури як</p>

	самостійної професійної цінності; спілкування і взаємодія зі здобувачами базується на чітких гуманістичних установках, високій духовності педагога, прагненні до взаєморозуміння і співпраці; пріоритетність діалогічної форми спілкування, готовність до новизни, до дискусії й обговорення; вербальні форми спілкування, виходячи із змістовної сторони, характеризуються точністю, дохідливістю і доцільністю; висока техніка мови, доречне і нав'язливе виконання невербальних компонентів; розвинені емпатія, тактовність, відчуття гумору, здібності рефлексій, поглиблене, адекватне сприйняття і розуміння особи учнів, об'єктивна оцінка їх діяльності; прагнення до вдосконалення комунікативної культури зв'язане з особовим і професійним зростанням
--	--

Модель формування індивідуального стилю діяльності є розгорнутим у часі педагогічним процесом, що включає усі компоненти взаємодії студента з соціальним простором, зорієнтовані на пізнавально-творчий розвиток особистості, з урахуванням психолого-педагогічних особливостей студентського віку.

Модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки виконує роль цілісної системи, що забезпечується взаємозв'язком виокремлених у ній цільового, змістово-організаційного, практичного, критеріально-оцінного блоків (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки

Цільовий блок є системоутворювальним складником моделі, який містить соціальне замовлення суспільства, мету й напрями формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, що впливають з типології вмінь та їх структури.

Мета моделі – сформувати індивідуальний стиль діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування в межах їх професійної підготовки.

Комунікативно-рефлексивні вміння працювати в команді, здійснювати спільні дослідження, взаємодопомогу, взаємоконтроль і вміння публічно представляти результат професійної діяльності.

Змістово-організаційний блок містить підходи до формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, принципи навчання та змістові компоненти.

Змістово-організаційний компонент дозволяє розв'язувати такі завдання:

1) забезпечує теоретичну та методологічну базу формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки;

2) сприяє збереженню позитивної мотивації та стійкої професійної позиції;

3) дозволяє розвивати самостійність і творчість у навчальній та майбутній професійній діяльності.

Практичний блок включає методи, форми та засоби формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

Форми, методи і засоби навчання та зміст обираються опосередковано виходячи з потреб викладача в забезпеченні належного рівня формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів (засвоєння змісту та його використання в навчальній і дослідницькій діяльності) у студентів та обрання оптимальних чинників методичної системи з позиції успішності

студента та його освітніх запитів і їх забезпечення, комфортність у виробленні індивідуальної освітньої стратегії в освітньому процесі.

Безперервність формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів у вивченні дисциплін професійного циклу, здійснюють на основі стандартних форм і методів навчання, що застосовуються під час навчальної і наукової діяльності. Серед найбільш поширених виокремлюють ті, що неодмінно передбачають суб'єкт-суб'єктну взаємодію, а саме:

- *Частково-пошуковий метод або евристична бесіда* – полягає в тому, що викладач заздалегідь розробляє систему запитань, відповідаючи на які студенти самостійно формулюють визначення, поняття, «відкривають» доведення теореми, знаходять спосіб розв'язування задачі, пропонують альтернативні рішення.

- *Імітаційно-ігровий* спрямований на залучення студентів до самостійного розв'язання пізнавального завдання. Причому може виявитись потреба, щоб проблему сформулював сам студент або її формулює викладач, але розв'язують студенти самостійно.

- *Форми організації навчально-інтелектуальної діяльності* (проблемна лекція, лекція з елементами дослідження та проєктування, дослідницькі проекти, семінари практичні та лабораторні заняття, на яких виконуються спеціально змодельовані навчально-дослідницькі завдання).

- *Засоби організації навчання*: візуальні (схеми, таблиці, методичні посібники, мультимедійні презентації, готові вироби); аудіовізуальні (відеоматеріали); інформаційно-комунікативні (використання комп'ютерних технологій та інтернет-ресурсів); маніпуляційні (обладнання та устаткування).

Критеріально-оцінний блок включає критерії, показники, рівні та прогнозований результат сформованості індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування в процесі професійної підготовки.

Під *моделлю формування* індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки розуміємо цілісний педагогічний процес, у якому сукупність педагогічних підходів спрямована на придбання студентами певних знань з дисциплін ресторанно-готельної справи та на їх основі, застосування індивідуального стилю діяльності студентів – майбутніх викладачів.

Висновок до розділу 2

Ефективність реалізації процесу формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки залежить від сукупності таких педагогічних умов: створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання; диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування; комунікативне спрямування педагогічної діяльності як засіб ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

За результатами аналізу наукових джерел нами було розроблено основні компоненти індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки: *мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий. сприймання.*

Досліджуваний феномен «індивідуальний стиль діяльності» майбутнього викладача відноситься до сфери інтердисциплінарних, пограничних явищ. Воно містить в собі культурологічний, психологічний, педагогічний смисли і тому логіка і методи його дослідження повинні бути адекватні вимогам гуманітарного пізнання.

Модель формування індивідуального стилю діяльності є розгорнутим в часі педагогічним процесом, що включає всі компоненти взаємодії студента з соціальним простором, які зорієнтовані на пізнавально-творчий розвиток

особистості. Модель може бути побудована лише за допомогою низки педагогічних умов, з урахуванням психолого-педагогічних особливостей студентського віку, забезпечується взаємозв'язком виокремлених у ній чотирьох блоків: *цільовий, змістово-організаційний, практичний, критеріально-оцінний.*

Модель формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки складають сукупність педагогічних підходів, спрямованих на оволодіння студентами певними знаннями з дисциплін професійного спрямування та у вивченні особливостей організації готельно-ресторанного бізнесу, застосування індивідуального стилю діяльності студентів – майбутніх викладачів.

Виходячи з визначення поняття індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, виокремлюємо складові компоненти складного утворення: мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, сприймання.

На основі аналізу змістових характеристик компонентів визначено критерії сформованості індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний), що конкретизовано у комплексі відповідних показників.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Вивчення та аналіз стану формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки

Актуальність і недостатня розробленість аспектів формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки зумовила необхідність проведення дослідження, висвітлення основних результатів якого визначено метою цього розділу. Тому було проведено дослідно-експериментальне дослідження, що здійснювалося поетапно.

Метою констатувального етапу експерименту передбачалося дослідження рівня сформованості у майбутнього викладача індивідуального стилю діяльності шляхом перевірки таких компонентів: мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольового, сприймання.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Систематично спостерігати за студентами під час занять.
2. Проводити тестування, анкетування, бесіди з викладачами та студентами, для:
  - з'ясування методів підготовки студентів під час вивчення навчального матеріалу;
  - визначення умов, необхідних для ефективного формування індивідуального стилю діяльності студентів;
  - визначення рівня розвитку індивідуально стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування.

Експеримент було проведено на базі факультетів дошкільної і технологічної освіти та географії, туризму та історії Криворізького державного

педагогічного університету, Відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету», Державного професійно-технічного закладу «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу», протягом 2018-2022 навчальних років. Було охоплено 127 студентів (ПСО – 55 студентів; ТУР – 72 студенти) КДПУ, коледжу – 80 студентів, центру – 50. У ході проведення констатувального експерименту були використані такі методи: спостереження освітнього процесу, бесіди, тестування, опитування, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів закладу вищої освіти, проведення творчих робіт, статистична обробка одержаних результатів.

На початку необхідно було виявити, якими методами викладачі здійснюють підготовку студентів і в якому контексті. З цією метою було відвідано заняття з виробничого навчання з готельно-ресторанної справи, технології організації готельного і ресторанного господарства, професійної педагогіки, економіки та маркетингу у сфері послуг в обраних для експерименту групах. Спостереження проходило за таким планом: організаційні прийоми; методи актуалізації опорних знань; способи подання матеріалу; способи перевірки сформованості, узагальнення й систематизації знань здобувачів.

Таблиця 3.1

Діагностичні методики визначення сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх фахівців сфери обслуговування

Тест на визначення особистості Спирається на роботи Маєрс, Бріггс та Юнга	Здатен визначити Ваш тип особистості у вигляді чотирьох літер за типологією Юнга, яку вдосконалювали Маєрс, Бріггс вон Франц та ван дер Хооп.
Комунікабельність (методика В. Ряховського)	Визначити уміння спілкуватись та взаємодіяти з іншими людьми з метою співпраці та взаємодії.

Тест «Індивідуальні стилі мислення» А. Алексеєва, Л. Громової	Тест призначений для того, щоб допомогти визначити спосіб мислення, а також манеру ставити запитання і приймати рішення.
Тест «Особистостей або на визначення типу особистості за Майерс-Брігс»	Для визначення головних рис характеру людини; вибору сфери діяльності і професії. Тест дозволяє встановити кореляцію між типом особистості і стилем вияву фахівця у виробничій діяльності.
Тест на реакцію в екстремальних ситуаціях	Методика висвітлює й ціннісно оцінює дії в критичній ситуації. Робота дозволяє на основі принципів цілісної психології виявити особливості і специфіку поведінки у форс-мажорних ситуаціях. http://iqholding.com.ua/blogs/test-na-reakts%D1%9Byu-v-ekstremalnikh-situats%D1%9Byakh
Ваш стиль ділового спілкування	За допомогою тесту ви можете оцінити свій стиль ділового спілкування. Стиль спілкування визначається за обранням форми колективного обговорення (диспут, полеміка, суперечка, «мозковий штурм» як евристична форма. У процесі проведення «мозкового штурму» значною мірою активізується творчий потенціал учасників фахової спільноти, колективне обговорення проблем характеризується конструктивністю, рішення – інноваційністю.
Авторська анкета опитування здобувачів освіти	Питання анкети дозволяють з'ясувати ефективність та якість забезпечення освітнього змісту й моделювання академічного дискурсу в закладах професійної освіти.

З метою виявлення рівня сформованості індивідуально стилю діяльності було проведено анкетування майбутніх викладачів сфери обслуговування (групи ПСО) та майбутніх фахівців сфери обслуговування (групи ТУР), так як ці спеціальності споріднені. Для груп ПСО і ТУР аналізувалася фахова складова: дисципліни циклу науково-предметної підготовки; також окремо для групи ПСО було проаналізовано якість знань з дисциплін циклу психолого-педагогічної та методичної підготовки (Додаток А). Результати представлені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Результати тестування № 1

№ з/п	Відповіді на питання (%)	
	Контрольна група	Експериментальна група
1	75,0	90,6
2	89,1	65,6
3	67,8	53,1
4	71,4	50,0
5	57,1	46,8
6	46,4	40,6
7	53,6	37,5
8	25,0	37,5
9	17,8	28,1
10	19,2	32,1
11	18,8	22,6
12	22,6	23,5
13	32,2	55,9
14	77,5	85,6
15	87,2	91,2

Відповідно до отриманих даних було з'ясовано критерії сформованості рівня індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування в процесі професійної підготовки для груп, які проходили анкетування.

За даними табл. 3.3. можна визначити чотири рівні сформованості індивідуально стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у професійній діяльності: високий, достатній, середній, початковий. Отримані дані подано на рис. 3.1.

Таблиця 3.3

Вихідний рівень сформованості індивідуально стилю професійної діяльності

Група	Кількість студентів	Рівень сформованості (%)			
		високий	достатній	середній	початковий
КГ	130	14,3	53,6	25,0	7,1
ЕГ	127	12,5	50,0	28,1	9,4

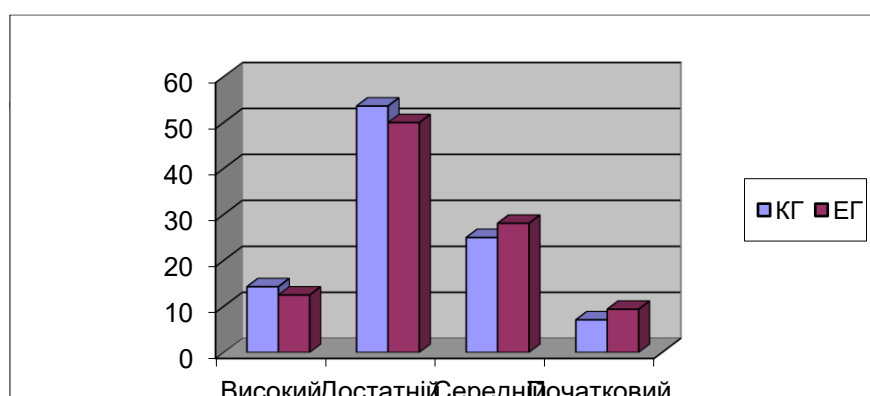

Рис. 3.1. Вихідний рівень сформованості індивідуально стилю діяльності

Як свідчить аналіз результатів констатувального експерименту, студенти посередньо впоралися із завданнями високого рівня, мають труднощі у переході з одного рівня на інший.

За даними таблиці констатуємо, що у студентів контрольної групи рівень сформованості індивідуального стилю діяльності нижчий, ніж у студентів експериментальної групи, тому в якості експериментальної групи обрано студентів КДПУ (групи ПСО і ТУР у кількості 127 осіб).

З метою виявлення ставлення педагогів до використання індивідуального стилю діяльності серед викладачів КДПУ, які викладають у групах ПСО і ТУР, було проведено опитування. Питання мають таке формулювання:

1. Що означає поняття «індивідуальний стиль»?
2. Яка методика використання індивідуального стилю професійної діяльності на заняттях з профільних дисциплін ?
3. Чи вважаєте Ви за необхідне враховувати індивідуальні особливості кожного студента на заняттях з дисциплін професійного циклу?
4. Чи застосовуєте Ви індивідуальний стиль спілкування на заняттях? Якими засобами?
5. Чи дотримуєтесь Ви думки, що використання індивідуального стилю спілкування може значно покращити якість знань студентів з предмету «Сервіс у ресторанному та готельному господарстві» ?

Результати дослідження показали:

– більшість викладачів вважають індивідуальний стиль спілкування необхідним у вивченні дисциплін «Професійний етикет», «Сервіс у ресторанному та готельному господарстві», але на практиці застосовують несистемно;

– 36% викладачів, які брали участь в анкетуванні, не вважають за необхідність використовувати індивідуальний стиль спілкування на заняттях за браком певних знань та можливостей;

– індивідуальний стиль діяльності на заняттях із дисципліни «Технології організації готельного і ресторанного господарства» обирається час від часу, не передбачає врахування низки освітніх запитів і очікувань здобувачів; урахування тенденцій у змінах сучасного академічного дискурсу, позначеного фаховою спрямованістю й інтегрованістю; і не має на меті підвищення якості знань студентів.

Провівши анкетування та бесіди з педагогами КДПУ, можемо зробити висновок: практичне застосування індивідуального стилю діяльності в професійній діяльності викладачами на заняттях з циклу дисциплін науково-предметної підготовки має недостатній рівень. У більшості викладачів відсутні певні уміння і навички для розв'язання цієї проблеми.

З метою виявлення ставлення викладачів до нестандартних занять з дисциплін «Економіка та маркетинг підприємств сфери послуг», «Технології організації готельного і ресторанного господарства», «Організація ресторанного господарства», «Організація готельного господарства» провели анкетування, до якого увійшли такі запитання:

1. Що ви розумієте під нереакційними формами організації освітнього процесу у вищій школі?

2. Як часто ви використовуєте імітаційно-рольові форми на заняттях у вищій школі?

3. У яких групах частіше використовується (відповідно до курсу та гендерних особливостей студентів)? З чим це пов'язано?

4. Чи впливає використання інтерактивних форм навчання на формування індивідуального стилю діяльності студентів?

5. Чи вбачаєте доцільність використання ігрових, проєктних форм навчання, і в чому вона полягає?

Результати анкетування показали, що 56% викладачів знають і розуміють поняття «інтерактивне навчання» і намагаються застосовувати на практиці в міру своїх можливостей, але не розуміють поняття «інтеракція». Використовують такі заняття у групах різних вікових ланок. Імітаційно-ігрові заняття переважно проводять на 3-4 курсах. Також багато залежить від рівня підготовленості групи, зокрема, 25% викладачів вважають, що інтерактивні форми навчання краще проводити у творчих, з високим рівнем підготовки групах, 10% викладачів не досить розуміють призначення проєктних форм і схильються до традиційних занять, які під певним контролем можуть підвищити результативність знань і стимулювати пізнавальний інтерес.

Більшість викладачів розуміють поняття і погоджуються з доцільністю використання імітаційно-ігрового, інтерактивного навчання, намагаються вводити їх у практику.

Під час експерименту вивчався досвід роботи викладачів Криворізького державного педагогічного університету, а також проводилось опитування викладачів, які саме інтерактивні форми навчання впроваджують в освітній процес.

Таблиця 3.4

Використання інтерактивних форм навчання

№ п/п	Форми навчання	%
1	Заняття-подорожі	11
2	Ділова, імітаційна-рольова гра	3
3	Проекти	12
4	Прес-конференція	8
5	Гра «Молодіжне кафе»	7
6	Конкурси «Батл: цікава кулінарія»	5
7	Традиційне заняття	54

Згідно з табл. 3.4, викладачі переважно застосовують традиційні форми навчання, а інтерактивні використовують у недостатній кількості. Недостатня кількість уваги приділяється також конкурсам різних напрямів за категоріями: тематикою; рівнем складності галузевого матеріалу; інтегративних дескрипторів тощо.

Викладачам більше уваги треба приділяти роботі з розвитку пізнавальних інтересів з такого напрямку, як проблемний виклад знань, виконанню студентами самостійних завдань (як задля вироблення індивідуальної освітньої траєкторії, так і з метою вироблення навичок самостійного опрацювання навчального матеріалу залежно від рівня поставлених завдань – частково-пошукові, проблемні), використанню дидактичних, ділових, рольових ігор.

Аналіз спостережень показав, що викладачі мало та не завжди вчасно використовують діалоги (задля побудови академічного дискурсу через обговорення питань, винесених на обговорення; потребують самостійного опрацювання додаткової інформації; спонукають до віднайдення власних рішень), проекти, веб-квести тощо. Через те, у студентів переважає початковий

та достатній рівень інтересу до вивчення дисциплін науково-предметної підготовки; низький рівень пізнавального інтересу до дисциплін циклу професійної підготовки, переважають задовільні й незадовільні оцінки.

З метою вивчення пізнавальних інтересів та з'ясування ставлення студентів до навчання, зокрема до занять зі студентами спеціальностей 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування) та 242 Туризм проводили анкетування. У ньому взяли участь студенти 1-4 курсів, їм були поставлені такі запитання:

- Чи подобається вам навчатися?
- Чи подобаються вам заняття з ресторанного господарства?
- Використовують викладачі інтерактивні форми навчання?
- Які заняття ви із задоволенням відвідуєте?
- Чи важко вам готуватися до занять з готельно-ресторанного бізнесу?

Результати показали, що 20% опитаних студентів не мають інтересу до навчання, пояснюючи це тим, що заняття зі сфери обслуговування проходять не завжди цікаво, подання нового матеріалу однотипне тощо.

Опитування дало змогу зробити висновок, що більшості студентів до вподоби такі заняття сфери обслуговування, на яких їм цікаво, якщо вони проведені у незвичайній формі, здобувачі особливу перевагу надають інтерактивному академічному дискурсу, який уможливорює не лише генерацію наукових ідей, але також виробити індивідуальну освітню траєкторію здобувача; моделювати академічний текст на рівні змістовних характеристик трансляції наукового знання: інформативність, комунікативність, перспекція. Студенти відповіли, що лише 30% викладачів вдаються до інтерактивних форм навчання.

Одною із задач дослідно-експериментальної роботи було виявлення та з'ясування специфічних характеристик комунікативної діяльності студентів як обов'язкового компонента процесу навчання та формування індивідуального стилю діяльності. Органічний процес спілкування, який у системі повсякденної

взаємодії відбувається безпосередньо, без особливих зусиль з боку тих, хто спілкується, в цілеспрямованій освітній діяльності викликає певні труднощі. Це, у першу чергу, пов'язано з тим, що у студентів недостатньо розвинуті комунікативні вміння, вони не володіють достатньою мірою знаннями про структуру й закони академічного й офіційного спілкування, не мають сформованих комунікативних навичок, що не лише утруднює продуктивне академічне спілкування, але також обмежує застосування методів наукового пізнання у вивченні дисципліни / розділу / конкретної теми.

Спостереження засвідчили, що в основному домінує початковий рівень якості знань здобувачів тому, що педагоги не вважають індивідуальний стиль спілкування засобом підвищення їх знань із навчальної дисципліни.

Зібрані нами факти переконують у тому, що недостатньо послідовне використання індивідуального стилю діяльності на заняттях значною мірою знижує інтерес у здобувачів освіти до навчання, відповідно, суттєво знижується рівень їх сформованості, відповідно, якість знань, низький рівень усвідомлення необхідності самоконтролю й самооцінювання.

Розроблену експериментальну методику розглянемо в наступному параграфі.

3.2. Експериментальна методика формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки

Ефективність застосування комплексу педагогічних умов з метою формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування в процесі професійної підготовки значною мірою залежить від створення низки обставин, у яких здійснюється навчальна імітаційно-ігрова діяльність, і які сприяють успішному розвитку індивідуального стилю студентів.

Створення необхідних педагогічних умов є однією з основних цілей формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки.

За допомогою професійно-орієнтованого навчання проводяться такі заняття комунікативної спрямованості: усні журнали, діалоги, диспути, заняття суперечності, прес-конференції тощо. Вони передбачають використання максимально різноманітних мовних засобів; виступи перед аудиторією; обговорення, критику або доповнення опонентів. Сприяють розвитку комунікативних умінь і навичок самостійної роботи.

Занурення студентів у професійно спрямовану діяльність, сприяє формуванню комунікативних умінь:

- а) оперативно і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що постійно змінюються;
- б) правильно планувати і здійснювати систему комунікації;
- в) швидко і точно знаходити адекватні комунікативні засоби, що відповідають як творчій індивідуальності педагога і ситуації спілкування, так і індивідуальним особливостям здобувача;
- г) постійно відчувати та підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні; на рівні продукування академічних текстів, так і на рівні ведення навчальної дискусії шляхом застосування загальних методів наукового пізнання.

У зв'язку з цим професійно спрямована діяльність майбутнього викладача сфери обслуговування затверджує:

1. Наявність стійкої потреби в систематичному спілкуванні зі студентами в найрізноманітніших сферах діяльності.
2. Органічна взаємодія загальнолюдських та професійних показників комунікативності.
3. Емоційне задоволення на всіх етапах спілкування.
4. Наявність здібностей до здійснення педагогічної комунікації.
5. Наявність комунікативних навичок та вмінь.

Розвиток комунікативних умінь є необхідною передумовою становлення комплексу професійних здібностей, що забезпечують формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування. Водночас оволодіння законами педагогічного спілкування – головне завдання для майбутніх фахівців, оскільки моделювання академічного середовища передбачає гнучкість, оперативність в управлінні освітнім процесом залежно від навчальних досягнень здобувачів освіти, сформованості навчальності, функціональної грамотності (застосування способів інтелектуального оброблення галузевої інформації; використовувати способи діяльності в нових / змінених умовах); сформованості категорійно-понятійного апарату, уміння оперувати термінами в умовах академічного дискурсу; уміння сформулювати проблемні питання шляхом використання тезаурусу у розв'язанні фахово орієнтованих завдань.

На рівні завдань із комунікативного самовиховання можуть бути використані вправи на розвиток спостережливості у спілкуванні, управління увагою у спілкуванні, розвиток комунікативної уяви, техніки і виразності мовлення, невербальних засобів.

Загалом експериментальна методика формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» складається з трьох етапів.

I. Початковий. Елементарні завдання для студентів 1, 2, 3 курсу під час вивчення дисциплін: «Кухні народів світу», «Фізіологія харчування», «Виробниче навчання з готельно-ресторанної справи». Початковий – пропедевтичний етап, який був спрямований на розробку і коригування міжпредметних зв'язків дисциплін економічного та професійного циклів; розробку системи вправ до кожного етапу навчання та проведення семінару з викладачами, які були задіяні в експерименті. Реалізовувалась перша педагогічна умова створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання. Одним із засобів форсування індивідуального стилю є застосування веб-квестів. Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Internet. Для підтвердження ефективності цієї умови нами було розроблено веб-квест на тему: «Кухні народів світу». Наприкінці запропонованого веб-квесту студенти повинні представити кулінарне портфоліо, згідно з обраною кухнею та для захисту роботи виконати мультимедійну презентацію.

II. Конструкторський. Завдання середньої важкості для студентів 3 курсу з дисциплін «Технології організації готельного і ресторанного господарства» (групи ПСО), «Організація готельного господарства». «Організація ресторанного господарства» (для групи ТУР). Другий етап був спрямований на розвиток комунікативних умінь студентів. Студентів учили будувати професійно спрямовані тематичні діалоги, угоди, листування, дискусії на професійні теми, презентації, круглі столи, вирішували професійно-економічні задачі, ділові ігри. На другому етапі реалізовувалась педагогічна умова диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування. Для цього проекту створили веб-квест «Битва модних ресторанів», який в грі допомагає визначитись із концепцією закладу ресторанного господарства та подальшої її

реалізації; допомагає опанувати маркетингові та логістичні технології для подальшої професійної діяльності.

Для підвищення продуктивної діяльності студента у вивченні дисципліни потрібно використовувати мультимедійні технології. Мультимедійні технології можуть бути використані на всіх необхідних рівнях подання навчального змісту і формування й розвитку комунікативних та професійних знань: їх сприйняття, спостереження, теоретичного й практичного опрацювання.

Одним із видів мультимедійних технологій є мультимедійний лонгрид тобто розповідь цікавої історії. Медіафахівець Г. Амірханова [3] пропонує загальні правила верстання мультимедійних лонгريدів: 1) лонгрид – це контент, історія, герой; 2) тема лонгриду – завершена історія або завершена на певному етапі; 3) історія «любить, коли глибоко», поверхові матеріали чи просто красиво зверстані фото – це не історія; 4) візуалізація; 5) лонгрид «любить очима»: стиль, макетування, верстання; 6) лінійне (оцінювання історії, а вже потім читання тексту за порядком) та крос-читання матеріалів (заголовки, врізи, блоки).

Коментуючи викладені позиції, зауважимо, що контент має містити обов'язково наукову інформацію, оскільки фахова підготовка ґрунтується на оволодіння полігазувими знаннями, а також безперервному їх поглибленні, що дозволяє віднаходити творчі рішення у професійних ситуаціях, застосовуючи різні логічні операції.

Візуалізація повинна містити дидактичний потенціал, наприклад: за змістом фото має визначатися тип національної кухні, основні густативні ознаки демонстрованої страви, за необхідності можна подати історико-культурний коментар. Необхідно враховувати, що мультимедійна технологія має функції, які дозволяють працювати із зображенням (відео), аудіо супроводом й поєднувати їх в інтерактивному режимі.

З акмеологічної позиції медіа дозвляє ретранслювати в образних формах культурні й матеріальні цінності шляхом використання цифрового способу

оброблення ідей, що активізує пізнавальний процес, сприяє виробленню ціннісних орієнтацій, що стосуються фаху.

III. Діяльнісний. Творчі завдання для студентів 4 під час вивчення дисциплін: «Професійний етикет», «Сервіс у готельно-рестораній справі», «Методика професійної освіти». На третьому етапі закріплювались набуті комунікативні вміння щодо професійно спрямованого вивчення фахових дисциплін. Створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання та комунікативне спрямування педагогічної діяльності як засіб ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування були провідними педагогічними умовами на цьому етапі. Студенти виконують такі завдання: ознайомлюються з процесом упровадження інформаційного середовища в освітній процес; розглядають види ІТК; ознайомлюються з медіаграмотністю як здатністю (спроможністю) аналізувати інформацію; розглядають традиційні джерела інформації та їх характеристику; створюють блог (сайт) та групи в соціальній мережі, першу сторінку студентської газети або обкладинку журналу своєї спеціальності, фотосет «Моє студентське кафе», комікс «Студентське життя», рекламу «Моя спеціальність»; аналізують профорієнтаційну інформацію, свого факультету /кафедри/ спеціальності/ академічної групи та веб-сайти різної тематики, монтують радіозвернення (реклама (комерційна, споживча, соціальна), прогнози ринку праці, новини, вітання тощо та відеоролик для свого факультету).

Однією із практичних робіт курсу є аналіз іміджу сайтів університету. Студенти закладів освіти різних рівнів акредитації мають змогу використовувати спектр засобів комунікацій щодо оброблення і збереження інформації: персональні комп'ютери, Інтернет, кабельне і супутникове телебачення, мобільний зв'язок, Skype-технології тощо. Отже, традиційне навчання зазнає змін на всіх стадіях освітнього процесу: підготовчі курси,

проведення занять, виконання домашніх завдань, підготовка курсових, рефератів, доповідей, дипломних і магістерських робіт.

Для студентів було розроблено варіативні спецкурси: «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» (Додаток Б) та «Персональна іміджологія» (Додаток В); систему вправ за кожним показником у межах кожного критерію від репродуктивних до творчих, які були орієнтовані на профільні дисципліни.

Наведемо приклади завдань і ситуацій, пропонованих студентам під час занять. Важливим етапом тренінгу є початок занять, який має назву «Знайомство».

Вправа 1. Той, хто у центрі кола (тренер), звертається до всіх: «Пересядьте ті, у кого є сестри / брати». Сам він намагається зайняти місце в колі. Той, хто залишається, продовжує гру-знайомство, намагаючись пересаджувати групу за спільними ознаками (вивчають англійську, французьку, німецьку мови, співають, грають на музичних інструментах), з метою якнайбільше дізнатися про учасників тренінгу.

Вправа 2. Тренер називає числа, відразу ж після того, як число назване, повинно встати саме стільки людей. *Мета вправи:* орієнтація на дію один одного. Рекомендація: працюємо у парах.

Вправа 3. Візуально вивчаємо один одного 4 хвилини. Згодом необхідно розповісти про співрозмовника: «Я бачу перед собою...» (говоримо лише про зовнішній вигляд, не вживаємо оціночні поняття, а також слова з інформацією про особистісні якості людини). Міняємося місцями. Ускладнюємо завдання: по черзі розповідаємо про співрозмовника, якою він був дитиною у 5 років (за 3 хв).

Вправа 4. Розповісти коротко про ту якість людського характеру, яку ви цінуєте понад усе, не називаючи її. Усі повинні відгадати: «Як вам здається, про

яку рису характеру розповідь?». Рекомендація: усі залишають свої місця і виконують команди тренера.

Вправа 5.

1). Вишикуватися у шеренгу (шеренги) у такий спосіб, щоб поряд із тренером знаходився найвищий, у кінці шеренги – найнижчий ростом. Перевіряє тренер або інша шеренга.

2) Коло тренера повинен стояти той, хто має найтемніше волосся, на протилежному кінці шеренги – світловолосий.

3) Початок шеренги – той, хто народився 1 січня, кінець – 31 грудня.

Мета цих вправ: поліпшити настрій в учасників, допомогти краще пізнати одне одного.

Рекомендація: всі знову займають свої місця у колі.

Вправа 6. Вітаються з усіма за руку (за годинниковою стрілкою)

Рекомендація: учасники по одному виходять у центр кола.

Вправа 7. Той, хто знаходиться у центрі, вітається з усіма. Наступний учасник не повинен повторювати цього вітання. Рекомендація: перед виконанням такого виду вправи необхідно оприлюднити (з допомогою презентації або шляхом аудіо / відеороликів) етикетні формули в різних мовленнєвих ситуаціях.

Вивчення комунікативного кодексу передбачає як послуговування стилістичними синонімами вітань залежно від рівня офіційності, але також враховує усталені формули вітання відповідно до міжнародних норм.

Подібна вправа може також передбачати вивчення й подальше використання інших етикетних формул: *прощання, вибачення, прохання, подяка, побажання, привітання, звертання до когось (дотримання етикету передбачає правильне утворення форм кличного відмінка власної назви), погодження / підтвердження / підтримка, заперечення, висловлення підтримки / співчуття тощо, висловлення поради, унесення пропозиції щодо виробничого питання / питання, винесеного на обговорення в академічному дискурсі.*

Вправа 8. Пропозиція привітатися невербальним способом. Наступний учасник не повторює використаного жесту. Рекомендації до вправи: кінетика має враховувати культурологічний аспект (жести офіційного спілкування; жести, корелятивні й антонімічні або різні за значенням у різних культурах).

Вправа 9. Почнемо день з того, що підходимо до будь-кого з групи, щоб привітатися та побажати успіху. Той, до кого підійшли, також обирає наступного учасника, щоби висловити своє побажання.

Студентам було запропоновано завдання для формування свого стилю діяльності: створити:

1. Візитні картки, презентацію: «Етика телефонних розмов».
2. Доведіть, які відомі вам можливості розв'язання конфлікту? Якому способу його розв'язання ви надаєте перевагу: через зняття інциденту чи через конфронтацію до співробітництва?
3. Дайте характеристику конструктивних і деструктивних конфліктів.
4. Чи згодні ви з висловлюванням Д. Мейерса, що організації, в яких немає конфліктів, очевидно, приречені на згасання? Аргументуйте свою відповідь.
5. Створіть за допомогою *фреймової технології* співвідношень понять «інтерація», «взаємодія», «соціальна взаємодія», «дія», «діяльність», «активність», «комунікація».
6. Розробіть рольову гру «Я директор закладу освіти/молодіжного кафе/туристичного готельного комплексу».
7. Яке місце у взаємодії займає контакт? Які види контактів вам відомі? Як ви розумієте термін «публічний ефект»?
8. Розробіть анкету із вивчення комунікативних здібностей студентів/викладачів.

При проведенні заняття на тему «Управління стресами для попередження конфліктів. Спілкування і конфлікт у професійній сфері», було запропоновано *проект «Вечеря при свічках»*. Сервірування столу до вечері. Як користуватися

столовими приладами. Правила поведінки в ресторані. На цьому занятті можна провести рольову гру «Вечеря в ресторані». Рекомендації до заняття: методично доцільним буде вивчення особливостей поведінки в ресторані (кафе) шляхом демонстрації відеороликів / фрагментів із документальних / художніх фільмів. Після перегляду таких фрагментів доцільною буде обговорення того, наскільки було дотримано етикет відповідно до ситуації; які було допущено похибки, як їх необхідно виправити; окреслити варіанти поведінки тощо.

На завершальному занятті з теми «Соціальне партнерство. Інноваційне управління в закладах різних форм власності» підводилися підсумки вивчення курсу у формі ділової гри «Працюємо в кафе». Перед навчаються ставиться завдання – організувати роботу студентського кафе (необхідно тему проєкту повідомити студентам на перших заняттях і контролювати їх самостійну діяльність із розроблення проєкту). Розподіляються ролі: директора, адміністратора, бухгалтера, кухарів-кондитерів, офіціантів тощо. Складається бізнес-план роботи кафе. Студенти можуть організувати роботу такого кафе на новорічному вечорі.

Розроблення плану можливе спільно з груповим керівником/майстром виробничого навчання, які займаються інформаційною роботою в рамках профільної підготовки студентів.

Методично доцільною є організація екскурсії до підприємства громадського харчування з метою ознайомлення з його діяльністю. Захист проєкту здійснюється виконанням своєї ролі кожним студентом з подальшим оцінюванням проєкту.

У рамках самостійної роботи було запропоновано: розробити інформаційні проєкти: «Мої стратегії творчого саморозвитку в університеті як напрямок формування педагогічної культури спілкування»; «Конструювання досвіду педагогічної культури спілкування», «Ділова комунікація та етика ділових відносин», «Ідеальний образ сучасного викладача».

При проведенні занять з дисциплін: «Кухні народів світу», «Виробниче навчання з готельно-ресторанної справи» було запропоновано такі завдання та вправи. Наприклад.

Творчий веб-квест на тему:

«Створення художнього образу закладу засобами масмедіа»

Мета веб-квесту – поглибити та закріпити теоретичні знання з організації готельного та ресторанного господарства, набути навичок творчого аналізу, сформуванню індивідуальний стиль науково-дослідницької діяльності, реалізувати власний творчий потенціал.

Завдання веб-квесту: Перед грою необхідно ознайомитися з умовами гри, тому уважно прочитай цю сторінку! У нашій грі спочатку ти повинен обрати собі роль із запропонованих. Потім ознайомитися зі своїм завданням (для кожної ролі воно різне). Для його виконання тобі будуть запропоновані посилання, де ти знайдеш потрібну інформацію, можеш використовувати й інші ресурси, це тільки плюс. Також перед початком гри тобі необхідно ознайомитися з інструкцією твоєї діяльності, які розміщені на окремій сторінці. Отже, ознайомся з інструкцією та визначайся з роллю, а потім уперед!

Інструкція:

1. Ознайомтеся з темою і проблемою квесту.
2. Виберіть одну із запропонованих ролей.
3. Ознайомтеся із завданнями своєї ролі.
4. Опрацюйте список ресурсів.
5. Складіть план пошуку інформації згідно зі своєю роллю.
6. Досліджуйте інформаційні ресурси згідно зі своєю роллю.
7. Оформіть звіт у вигляді проєкту, для його захисту виконайте мультимедійну презентацію.
8. Ознайомтеся з критеріями оцінки вашого звіту.
9. Обговоріть результати роботи в мікрогрупі.
10. Підготуйтеся до захисту проєкту.

Веб-квест. Тематика роботи: «Художній образ українських національних страв у роботі відомих шеф-кухарів».

Кулінар – це людина, яка професійно готує їжу для інших людей, як правило, в закладах громадського харчування. Кулінар готує супи, другі страви, іншу їжу, знає, як правильно зберігати продукти, готує різні страви за рецептами і вміє оформляти готові страви.

Завдання:

- ознайомитись з поняттями «художній образ», «страва», «шеф-кухар (кулінар)»;
- розглянути класифікацію страв української національної кухні та їх рецептуру;
- визначити та проаналізувати роботи кулінарів, які у своїх роботах використовують мотиви української кухні;
- створити рецепт та макет власної страви з використання кількох кухонь (українська кухня обов'язково!).

Рекомендації: використання відеороликів (документальні / художні фрагменти) задля унаочнення страв традиційної української кухні.

Методично доцільною є лексикографічна робота, яка передбачає ознайомлення з номінацією густативів національних кухонь. Полімовний академічний дискурс апелює також до укладання полімовного словника страв національних кухонь.

Роль 4. Кондитер – це професійний кухар, що створює кондитерські вироби, десерти, та іншу запечену їжу. Представників цієї професії можна зустріти у великих готелях, ресторанах і пекарнях.

Тематика роботи: «Художній образ українських кондитерських виробів в роботах відомих кондитерів».

Завдання:

- ознайомитись з поняттями: «художній образ», «кондитерський виріб», «український кондитерський виріб»;

- розглянути основні українські кондитерські, їх рецептуру та історію виникнення;
- визначити та проаналізувати використання мотивів українських кондитерських виробів в роботах відомих кондитерів;
- розробити рецепт та створити макет кондитерського виробу за сполученням кількох національних кондитерських виробів різних країн світу(український мотив обов'язковий!).

Рекомендації: у розробленні варіантів макету кондитерських виробів зважати на сучасне розуміння художньої культури фахівців як інтегративного компонента змісту освіти (технологічний аспект фуд-індустрії; аксіологічний аспект як культурологічний корелят художньо-конструкторської діяльності фахівця-технолога).

При проведенні занять із дисципліни *«Технології організації готельного і ресторанного господарства»*, *«Технологічне обладнання закладів готельного і ресторанного господарства»*, *«Економіка та маркетинг підприємства сфери послуг»* було проведено ділові й рольові ігри.

Організація ділової подорожі (діалог-гра). Діалогічне мовлення відбувається у три етапи. На кожному етапі студенти отримують картку з новою інформацією. Перший етап.

Викладач: Менеджер англійської компанії «Фортуна» домовляється про ділову поїздку 10 співробітників до семінару – тренінгу в м. Лугано (Швейцарія). Він телефонує до туристичного агентства з проханням запропонувати два готелі в м. Лугано для розміщення колег. Голові турагентства «Універсал» необхідно з'ясувати деякі деталі. Половина студентів отримує роль менеджера «Фортуна», друга половина – роль голови «Універсалу». Кожному студенту дається картка, згідно з його роллю та 2 хвилини на сприйняття інформації. Працюючи в парах, представники «Універсалу» отримують необхідну інформацію у менеджерів.

Другий етап.

Викладач: Менеджер «Фортуни» отримує факс від голови туристичної фірми про необхідність особистої зустрічі та пропонує середу, другого серпня. Ролі зберігаються за студентами. Вони отримують картки з інформацією про розклад на тиждень. Виходячи з цього, у другому діалозі їм потрібно телефоном домовитися про ділову зустріч.

Третій етап. Ділові переговори.

Викладач: під час переговорів менеджеру «Fortune» необхідно зробити вибір – максимум комфорту за мінімум грошей. Також важливо, щоб учасники тренінгу отримали задоволення, відпочили та ознайомились один з одним. Мета голови турагентства – отримати якомога вищий прибуток.

Усі проведені вище діалоги відбуваються протягом 5-10 хв, далі 5 хв на похвалу й корегування помилок. Можна робити акцент на швидкому мовленні так, щоб інтеграція була якомога більш спонтанною або на правильності мовлення (комунікативно-стилістичні ознаки високого рівня культури фахового мовлення окреслюють відбір мовних засобів і їх практичне застосування на рівні нормативності, виразності, точності (тезаурус фуд-індустрії, сфери обслуговування), логічності), висуваючи вимоги до студентів коректно формулювати свою думку. Діалоги можуть демонструватись по черзі парами перед рештою студентів або усіма парами одночасно.

Ситуація. Ви – представник Британської рекламної компанії в Україні. Ваша мета – заснувати рекламне агентство-філію. Вам потрібні агенти для продажу рекламного простору, менеджери та бренд-менеджери. У рекламному відділі можуть працювати і працюють люди дотичних спеціальностей, що в цілому забезпечують ефективність роботи агентства. Під час співбесіди з претендентами вам потрібно відповісти на їх питання «Що таке реклама?», «Які три головні мети реклами?», «Які саме обов'язки містить робота у сфері реклами?», «Чи дає реклама перспективи швидкого службового зростання?»

Вправа виконується в режимі одночасної роботи студентів в групах по три, з використанням прийому «натовп» або прийому «навчаючи – навчаюсь». Єдина опора, що допускається інформаційний лист – оголошення про вакансії в рекламному агентстві.

Рекомендації: Співбесіда може передбачати низку додаткових питань, які стосуються змісту реклами та її різновидів; розуміння сучасної реклами у фуд-індустрії; пропозиції щодо удосконалення реклами; моделювання слоганів реклами, яка стосується культури харчування.

Вправа. Викладач дає завдання знайти цікаву рекламу у газеті або журналі та принести її в аудиторію. Під час заняття студент має довести опонентові, що його реклама справді цікава та неординарна. Студенти працюють у парах, по черзі захищаючи рекламу, що обрали. Потрібно чітко аргументувати свій вибір та переконати інших у вашій правоті виходячи з головних правил реклами.

Вправа. Ми продовжуємо тему «Реклама. Види реклами» Зараз ви будете працювати в парах, готуючи діалог, який прозвучить по радіо з метою дати рекламу послуги. Будь ласка, по черзі отримайте картки з завданнями. Увага, треба не тільки проінформувати співбесідника про нову послугу, а і переконливо довести, що користуючись цим сервісом, ви значно покращите своє життя. Очікується діалог з елементами переконання. Продукування тексту реклами відповідає стильовим вимогам, вимогам жанристики.

Варіанти ігор за темою «Гроші» з курсу «Економіка та маркетинг підприємства сфери послуг».

Варіант 1. Розподіліть групу на підгрупи по 3-4 студенти. Учасники протягом 2 хв. пишуть якомога більше слів, що стосуються грошей (credit, cash, currency). По завершенню часу зберіть списки порахуйте слова та визначте переможця. Зверніть увагу на слова, що повторюються в усіх списках і на ті, що прийшли на думку одній команді.

Варіант 2. Запропонуйте студентам назвати країни, де користуються такими валютами: *йена, драхма, фунт, юань, рубль, форінт, ренд, вон.*

Рекомендації: методично доцільним є уведення етимологічного й лінгвокультурологічного коментарів щодо історії виникнення й походження назв грошових одиниць; сучасний національний банк країн світу на міжнародній арені. Медіасупровід передбачає використання географічно-банківської карти світу і відтворення системних економічних взаємозв'язків.

Варіант 3. З'ясуйте у студентів, у яких країнах користуються найбільш розповсюдженими в світі валютами (долар та євро).

Щоб створити умови для формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування, виникає необхідність у розробленні специфічних вправ, завдань, форм, методів та засобів навчання. Оскільки професійна компетентність не може формуватися ізольовано, варто інтегрувати із суголосною навчальною дисципліною. У розглядуваному випадку **комунікативну активність** було інтегровано до змісту дисципліни «Організація ресторанного господарства» (для групи ТУР).

Вправа 1. «Меню для іноземних туристів»

Процедура виконання вправи полягає у створенні спеціального меню з урахуванням національних особливостей кухонь різних країн.

Розробити меню для ресторану відповідно до теми:

1. Дитяче меню японського ресторану.
2. Французьке десертне меню.
3. Американське меню для дитячих свят.
4. Десертне меню корейської кухні.
5. Меню для ресторанів високої кухні (Франція, Італія, Індія, Велика Британія, Шотландія тощо).

Основні вимоги до виконання завдання: побудова меню на основі національної кухні. Використання продуктів рослинного і тваринного походження, типових для країни, для якої розробляється меню; дизайн-меню

повинен відображати національні особливості країни; обов'язкова наявність ілюстрацій до страв.

Вправа 2. «Сервірування для невідомого гостя».

Виконання вправи полягає у створенні мультимедійної презентації. Вправа потребує попередньої підготовки.

1. Надати короткі історичні відомості розвитку обраної кухні.
2. Створити візуальний ряд необхідних предметів для сервірування столу.

Студент повинен знайти зображення кожного предмета, що входить до сервірування столу, спираючись на національні особливості кухні, що презентуватиметься.

3. Представити один з предметів сервірування, який характерний саме для тієї країни, що презентується.
4. Представити варіанти сервірування столу.
5. Вказати певні особливості етикету кухні тієї країни, що презентується.

Вправа 3. «Обслуговування міма». Виконання вправи полягає в тому, щоб показати студентам, як необхідно реагувати на різні настрої клієнтів. Алгоритм: студенти поділяються на дві команди: «клієнти» та «менеджери ресторану». Завдання «клієнтів»: за допомогою невербальних засобів спілкування показати свій настрій і повідомити про причину такого настрою «менеджерам ресторану», при цьому «клієнтам» забороняється говорити, а «менеджерам» задавати прямі питання. Завдання «менеджера ресторану» розпізнати вид настрою й зуміти розрядити обстановку, по можливості задовольнити потреби «клієнта».

Настрої «клієнтів»: 1. Розлючений через комаху в супі. 2. Не сподобалась якість приготування національної страви. 3. Розгубленість при виборі страви. 4. Роздратованість через тривале очікування. 5. Сум та апатія.

Вправа 4. «Особливе меню»: Розробити меню та сервірування для: домашньої вечері; званої вечері; дитячого свята; людей похилого віку, молодят, офіційної зустрічі, зустрічі друзів.

У варіативному спецкурсі «Персональна іміджологія» (Додаток В) зосередились на тому, що зростаюча потреба суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах висунула завдання підвищення якості підготовки випускників вищої професійної школи, виховання нового типу викладача-професіонала, який має певні конкурентні переваги, здатного знайти і реалізувати себе в професії і сформувати свій стиль діяльності. Це передбачало ознайомлення студентів з характеристиками іміджу, основними умовами, що забезпечують формування позитивного іміджу. Студенти були залучені до дискусії за допомогою питань:

- Як ви вважаєте, чи є відмінності між особистісним і професійним іміджем?
- Якщо так, у чому вони полягають?
- Що може спонукати людину до створення свого іміджу?
- Які зовнішні мотиваційні чинники можуть бути значущими у створенні іміджу?
- Чи може бути внутрішня мотивація головним спонукальним важелем для створення власного професійного іміджу?
- Як ви вважаєте, наскільки свідомо сприймає імідж його реципієнт? Які з компонентів іміджу можуть впливати на свідомість, а які – на підсвідомість?
- Чи є серед ваших знайомих люди, про яких ви можете сказати, що в них позитивний професійний імідж?
- Коли ви пригадуєте їх, які складники їхнього професійного іміджу спадають на думку насамперед?
- Що саме в їхньому образі ви асоціюєте із вдалим професійним іміджем?
- Наскільки важливо для фахівця, на вашу думку, мати позитивний професійний імідж?

Теми: «Імідж у рекламній діяльності» та «Політичний імідж» є ознайомлювальними й містять загальні питання про цілі та прийоми створення

рекламного образу об'єкту, торговельної марки, бренду або компанії, а також механізми побудови іміджу політика.

У межах теми «Професійний імідж сучасного викладача сфери обслуговування» студенти дізнаються про поняття та структуру професійного іміджу викладача, їх відмінності від іміджу інших фахівців. Здійснюють аналіз груп реципієнтів іміджу викладача, особливостей та закономірностей їхнього сприймання образу викладача; студентам пропонують поміркувати, які особливості презентації професійного іміджу викладача допоможуть справити потрібне враження на цільову аудиторію.

- Засвоєння теми перевіряють за допомогою питань:
- Що таке «професійний імідж викладача»?
- З чого складається професійний імідж викладача?
- Чим відмінний імідж фахівців різних галузей?
- У чому полягають особливості професійного іміджу викладача?
- Хто є реципієнтами іміджу викладача? У чому полягають особливості сприйняття ними іміджу викладача?
- Як утворюється образ викладача в уявленні його реципієнтів? З чого складається перше враження?
- Доведіть, що імідж викладача є цілісним утворенням. Що означає цілісність професійного іміджу викладача?

У межах теми «Рефлексія як засіб самомоніторингу. Розвиток рефлексивних умінь» з'ясовують значення рефлексії у створенні власного професійного іміджу, способи рефлексивного аналізу іміджу та способи розвитку рефлексивних умінь.

На семінарські заняття були винесені теми, які потребують самостійного опрацювання та спільного обговорення, а саме: «Імідж як історико-культурний феномен», «Професійний імідж фахівця сфери обслуговування», «Професійний імідж фахівців різних галузей».

Студенти обговорюють взаємозв'язок термінів «імідж», «образ», «авторитет», «стереотип», «престиж», «репутація», визначають вимоги до

компонентів професійного іміджу фахівця сфери обслуговування, а також порівнюють імідж фахівців різних галузей, а саме: політика, естрадного виконавця, телеведучого, лікаря, психолога, керівника тощо, а також бренду, компанії, навчального закладу, країни. Для практичної роботи студентам пропонували обрати відому особу та проаналізувати її імідж відповідно до структури компонентів і критеріїв.

На практичному занятті «Сам собі іміджмейкер» триває самодіагностика студентських психологічних властивостей, вони оцінюють сформованість власного іміджу, а також сформованість іміджу своїх колег. Роботу завершують створенням ідеального професійного іміджу для себе й укладанням плану роботи над власним професійним іміджем, що, як уважаємо, є елементом стратегічного етапу формування професійного іміджу майбутніх фахівців сфери обслуговування. При плануванні роботи над побудовою іміджу студентам, насамперед, пропонують відповісти на такі запитання:

– Які основні професійні та особистісні характеристики ви бажаєте, щоб люди пов'язували з вами?

– Які з ваших характеристик ви хочете підкреслити, а які б ви воліли мінімізувати?

Було запропоновано заняття у формі «Кластери». Це спосіб графічної організації матеріалу, що дозволяє зробити наочними ті розумові процеси, які відбуваються при зануренні в ту або іншу тему. Кластер є відбиттям нелінійної форми мислення. Іноді такий спосіб називають «наочним мозковим штурмом». Використання кластерів можливе при вивченні найрізноманітніших тем. Послідовність дій проста й логічна:

1. Посередині чистого аркуша (дошки) пишуть ключове слово або речення, що є «серцем» ідеї, теми («Іміджева символіка», «Комунікативна культура важлива складова іміджу», «Престиж» тощо).

2. Навколо розташовують слова або речення, що виражають ідеї, факти, образи, які підходять для аналізованої теми.

3. У ході запису поняття з'єднуються прямими лініями із ключовим поняттям.

У підсумку виходить структура, що графічно відображує наші міркування, визначає інформаційне поле даної теми.

Система кластерів дозволяє охопити надлишковий обсяг інформації. У подальшій роботі, аналізуючи кластер конкретизуються напрямки вивчення й дослідження теми. Залежно від мети викладач організує індивідуальну самостійну роботу здобувачів або колективну діяльність у форматі загального спільного обговорення.

На семінарських заняттях використовувались *фреймові технології*. Наприклад, «Ключові терміни». Викладач обирає з тексту 4-5 ключових слів і виписує їх на дошку. Використання цього методу розвиває уяву, фантазію учнів, сприяє активізації уваги при ознайомленні з текстом оригіналу.

Варіант «а». Студентам дається 5 хв. на те, щоб надати загальне трактування термінів і припустити, як вони будуть фігурувати в фаховому тексті. Наприклад «імідж», «образ», «авторитет», «стереотип», «престиж», «репутація» тощо.

Варіант «б». Студентам пропонується в групі або індивідуально скласти й записати свою версію розповіді, використавши всі запропоновані ключові терміни.

Переплутані логічні ланцюжки. Сприяє розвитку уваги й логічного мислення. Більше застосовна при вивченні інформативно-змістових текстів.

Варіант «а». На дошці ключові слова розташовуються у спеціально «переплутаній» логічній послідовності. Після ознайомлення з навчальним матеріалом здобувачам освіти пропонується відновити порушену послідовність.

Варіант «б». На окремі аркуші виписуються 5-6 подій з тексту (як правило, історико-хронологічного або природничо-наукового).

Демонструються перед групою у свідомо порушеній послідовності. Студентам пропонується відновити правильний порядок хронологічного або

причинно-наслідкового ланцюга (стереотипізація, типізація, позиціонування, іміджева символіка, міфологізація іміджу, переконання, навіювання, самопросування, зараження тощо). Після заслуховування різних думок і приходячи до спільного рішення, викладач пропонує студентам ознайомитися з вихідним текстом і визначити, чи правильні були їхні припущення.

Створення *навчального проєкту «Професійний імідж майбутнього фахівця – викладача сфери обслуговування»*

Завдання 1. Визначення професійного іміджу викладача.

1. Інформативність іміджу.
2. Активність іміджу.
3. Динамічність і функціональність.
4. Створення візуального образу.

Вимоги до навчального проєкту

Успіх у сучасному світі багато в чому визначається здатністю людини проєктувати своє життя: визначати перспективи на всіх етапах фахової діяльності; знаходити і використовувати необхідні ресурси задля фахового зростання; накреслювати план дій і оцінювати досягнення поставлених цілей.

У сучасній освітній практиці і фаховій реалізації проєкти – обов'язкова форма роботи для здобувачів освіти на занятті з будь-якого курсу у змісті фахової підготовки.

Навчальний проєкт – індивідуальна або спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча, ігрова діяльність здобувачів освіти – партнерів, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату з розв'язування певної проблеми, значущої для учасників проєкту.

Виконання проєкту під час освітнього процесу дозволяє здобувачам освіти оволодіти навчитися не тільки новітніми комп'ютерними технологіями (у тому числі передбачає застосування мультимедійних актуалізаторів досліджуваної теми), але і прийомам самостійної роботи від вибору

запропонованих тем до постановки цілей, народження гіпотез, розроблення алгоритмів свого проєкту, аналізу результатів, подальшого створення готових продуктів діяльності.

Проекти бувають:

Практико-орієнтований проєкт спрямований на соціальні інтереси самих учасників проєкту або зовнішнього замовника.

Дослідницький проєкт за структурою нагадує справжнє наукове дослідження. Проєкт передбачає такі структурні складники: обґрунтування актуальності обраної теми, позначення завдань дослідження, обов'язкове висунення гіпотези з подальшою її перевіркою, обговорення отриманих результатів. При цьому використовуються методи сучасної науки: лабораторний експеримент, моделювання, соціологічне опитування й інші.

Інформаційний проєкт спрямований на збір інформації про якийсь об'єкт, явище з метою її аналізу, узагальнення та подання для широкої аудиторії. Результатом такого проєкту часто є публікація в ЗМІ, зокрема в Інтернеті. Інформаційний проєкт передбачає аналітичне оброблення галузевої інформації, відтворення текстової інформації моделюється як текст-розмірковування, текст-визначення (робота з тезаурусом), текст-опис.

Творчий проєкт передбачає максимально довільний і нетрадиційний підхід до оформлення результатів. Це можуть бути альманахи, театралізації, спортивні ігри, твори образотворчого чи декоративно-прикладного мистецтва, відеофільми тощо. Інтегроване подання результатів дослідження передбачає також поєднання різногалузевої інформації з відповідним коментарем (обґрунтування вірогідних висновків на основі аналізу проблеми). У розробленні контенту творчого проєкту учасники здійснюють мультимедійну практику, перетворюючи дібрану інформацію на комунікативно-креативний контекст, репрезентуючи метамову опрацьованого матеріалу.

Рольово-ігровий проєкт. Учасники проєкту беруть на себе соціальні ролі або ролі літературних чи історичних персонажів (вибір персонажів має бути на

рівні упізнаваності, тобто прецедентності, що дозволить активному розгортанню можливих варіантів моделювання поведінки відповідно до заланої моделі; дискусії щодо доцільності / недоцільності тих чи тих учинків тощо) з метою відтворення через ігрові ситуації різних ситуацій соціальних або ділових відносин.

Імідж і авторитет – динамічні системи, які вимагають постійного розвитку й підтвердження; рефлексію виконуваної соціальної ролі, подальшого розвитку соціального інтелекту й самоудосконалення. Авторитету притаманна творча індивідуальність педагога, його професійна особливість. Авторитет прямо залежний від сформованого іміджу викладача, конструювання іміджу сприяє завоюванню авторитету. Авторитет є реалізованим, є результатом соціальних взаємовідносин й соціальної успішності, показником рівня сформованості соціального інтелекту. Імідж є створюваним образом, має місце моделювання і варіативність у реалізації залежно від зміни настанов.

Отже, методика формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки проходить поетапно і передбачає використання комплексу вправ при вивченні циклу нормативних і вибіркового дисциплін наково-предметної підготовки. Усе це інтегрує традиційні та сучасні підходи до формування індивідуального стилю діяльності студентів, прогнозує опанування ними теоретичного та практичного арсеналу засобів комунікативної діяльності, сприяє підвищенню рівня мотивації й практичної готовності студентів до реалізації завдань професійної підготовки саме у сфері обслуговування.

3.3. Аналіз результатів дослідження

Логіка реалізації експериментальної методики з формуванням індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування, з'ясування ефективності й доцільності запропонованої моделі передбачала реалізацію педагогічних умов організації освітнього процесу.

На *формульованому етапі педагогічного експерименту* здійснювалася перевірка ефективності розробленої методики формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки. Для цього було обрано дві групи: контрольну (130 студентів) та експериментальну (127 студентів), що формувалися наступним чином:

– до контрольних груп (КГ) відносилися студенти, які навчалися за традиційною методикою;

– до експериментальних груп (ЕГ) відносилися студенти, які навчалися за розробленою автором методикою.

На контрольному етапі експерименту розв'язували завдання: здійснити експериментальну перевірку ефективності запропонованих методичних рекомендацій щодо формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування в процесі професійної діяльності.

У контрольній групі матеріал вивчався за традиційною методикою проведення занять у закладах професійної освіти, а в експериментальній групі заняття проводилися за розробленою експериментальною методикою формування індивідуального стилю діяльності у майбутніх викладачів сфери обслуговування із застосування засобів інтеракції, імітаційно-рольових ігор, проектної технології при вивченні різноманітних технологій (інформаційно-комунікаційних, сфери обслуговування). Під час вивчення дисциплін науково-предметної підготовки широко застосовувалися форми, методи та засоби по формуванню індивідуального стилю діяльності студентів. Студенти на

практичних заняттях виконували комунікативні завдання, у кінці модулю захищали проекти та відповідали на питання контрольних тестів.

Про ефективність роботи свідчать якісні зміни таких показників:

- відносний рівень комунікативних умінь та уміння застосовувати їх на практиці;
- інтерес до професійної діяльності;
- рівень пізнавальної активності під час застосування різних засобів інтеракції, імітаційно-рольових ігор, проектної технології при вивченні різноманітних технологій (інформаційно-комунікаційних, сфери обслуговування).

Динаміку інтересів студентів до професійної діяльності при використанні проектної діяльності за результатами контрольного експерименту наведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Динаміка інтересу студентів до професійної діяльності

Показники наявності інтересу	Число респондентів %			
	Контрольна група		Експериментальна група	
	Оцінка	Самооцінка	Оцінка	Самооцінка
Постійно цікавляться	28,6	25	44,4	44,4
Іноді цікавляться	28,6	32,1	44,4	18,2
Майже не цікавляться	25,1	25,1	11,1	7,4
Не цікавляться	17,8	17,8	–	–

За відображеними результатами у таблиці 3.5 зрозуміло, що 44,4% студентів експериментальної групи потребують постійного оновлення предметних знань. Рівень самооцінки у студентів цієї групи значно вищий (44,4%), аніж у студентів контрольної групи (25%). Серед студентів IV курсу експериментальної групи немає байдужих до професійної діяльності, але є ті,

хто майже не цікавляться (11,1%) нею, на відміну від здобувачів освіти контрольної групи: не цікавляться новими знаннями та мають низьку самооцінку 17,8% респондентів контрольної групи.

Повторне анкетування викладачів показало, що комунікативна активність студентів реалізується в системі ціннісних орієнтацій (аксіологія художньо-конструкторської діяльності фахівця у сфері обслуговування), спрямованості особистості, визначаючи її мотиваційну сферу спілкування, комунікативні установки, вміння та здібності, комунікативні якості та властивості, вибір способів та стилів спілкування. Комунікативна активність студентів закладу професійної освіти виявляється в тому, наскільки глибоко студент усвідомлює, виражає, оцінює та реалізує свої життєві потреби, задовольняє свої прагнення та інтереси в оволодінні знаннями та вміннями майбутньої професії, де важливим компонентом активності виступає потреба. Реальні результати комунікативної активності сприяють подальшому удосконаленню культури фахового спілкування, розвитку комунікативних мотивів; вдосконаленню здатності саморегуляції у процесах спілкування, рефлексії набутого рівня комунікативного ресурсу. Задоволення у спілкуванні одних потреб виступає основою актуалізації нових потреб. Загалом, розглядаючи потребу у спілкуванні як мотиваційну основу комунікативної активності, висновуємо, що низький рівень потреби у спілкуванні спричиняє низьку комунікативну активність, високий рівень сприяє зростанню комунікативної активності, а також подальшій реалізації творчого потенціалу особистості, яка через добір мовних ресурсів здатна не лише продукувати тексти за фаховим спрямуванням, але також варіювати залежно від освітніх запитів здобувачів освіти, поставлених завдань, формату дискусії, яка розгортається залежно від дискурсу, визначеного представленими в проєктах результатів навчально-дослідницького пошуку.

Опитування викладачів професійної освіти за спеціалізацією «Сфера обслуговування» засвідчило, що тільки 14,2% викладачів надали повне, чітке й

обґрунтоване формулювання поняття комунікативна активність; 57,1% з опитаних ототожнюють комунікативну активність та взаємодію в системі «викладач-здобувач освіти»; решта викладачів – 28,7% формулювання поняття здійснили через конкретні приклади. 85,8 % вважають комунікативну активність нагальною потребою сучасної вищої школи, 14,2% вказали, що організація такого навчання потребує багато часу та зусиль, які не завжди виправдовують себе. 85,8 % викладачів застосовують різні форми, методи, засоби навчання з використанням (діалогу, бесіди, створенню комунікативних ситуацій), а саме: організацію продуктивної роботи – 71,4 %; організацію роботи в групах – 28,7%; структурування змісту навчання – 85,7 %; диференціацію домашнього завдання – 57,1 %; спеціальні методи при поясненні та закріпленні матеріалу – 28,7 %, спеціальні експериментальні та інтерактивні технології – 28,7%, диференційований контроль – 85,7%.

Серед труднощів, які відчувають викладачі, було названо: відсутність позитивної навчальної мотивації у навчанні – 85,7%, що не забезпечує ефективності у виконанні комунікативних завдань; необхідність у виділенні індивідуальних особливостей студентів і розподіл їх типологічними групами – 42,8%; організацію групової роботи – 71,4 %; організацію самостійної роботи – 42,8 %; брак часу на підготовку матеріалів – 91%.

Дослідження проблеми розвитку комунікативної активності як засобу підвищення професійної компетентності студентів викликане тим, що в процесі вивчення курсу «Організація ресторанного господарства» студент повинен оволодіти не лише практичними та теоретичними прийомами організації ресторанного господарства в межах країни (вагому роль відіграє традиційна національна кухня, про що йшлося попередньо), але також бути ознайомленим зі способами організації ресторанного господарства, які пропонують інші національні кухні. Це дозволить молодим спеціалістам розширити перспективи професійного розвитку та надасть можливість бути мобільним у питаннях

професійної діяльності. Для цього необхідно створити умови для підвищення професійної компетентності студентів.

Під час нашого дослідження була виявлена позитивна динаміка підвищення інтересу до професійної діяльності, самостійності виконання комунікативних завдань, проєктів, завдань самостійної роботи підвищення рівня активності та якості знань.

Повторне анкетування студентів експериментальної групи показало, що на 6% збільшився показник обізнаності студентів, щодо понять «дослідницькі уміння», «проєкт», «дослідження», «експеримент». На 2% збільшилася кількість студентів, які вважають, що студентів потрібно залучати до дослідницької діяльності. На 4% збільшився показник самостійності планування дослідницької діяльності.

Рівень обізнаності студентів щодо педагогічного процесу та педагогічного дослідження після повторного тестування дещо підвищився, про що говорять результати дослідження, наведені у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Результати контрольного тестування

Група	Бали					Середній бал
	А 80-100	В 60-79	С 40-59	Д 20-39	Е 1-19	
КГ	27%	38%	21%	14%	0 %	4.4
ЕГ	23%	42%	25%	10%	0%	4.3

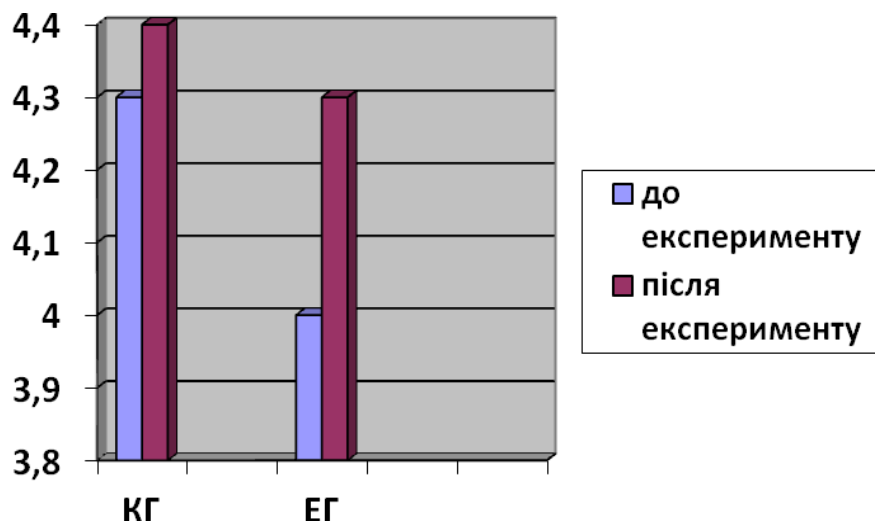

Рис. 3.2. Результати контрольного експерименту.

У ході експерименту провели контрольне анкетування, метою якого було визначення рівня сформованості компонентів поняття «індивідуальний стиль діяльності», а саме: компонента сприймання, емоційно-вольового, мотиваційного, комунікативного компонентів, за показниками, визначеними в табл. 1.2.

Студентам було запропоновано дати відповіді на запитання:

- Чи завжди ви уважно слухаєте, про що говорить ваш співрозмовник?
- Чи часто у вас виникає бажання перебити вашого співрозмовника, не дослухавши його до кінця?
- Чи відчуваєте ви систематичну потребу у спілкуванні в системі «студент-студент»?
- Бажаєте ви вдосконалити свої комунікативні уміння?
- Чи здатні ви уподібнювати себе своєму співрозмовнику?
- Чи можете ви поставити себе на місце співрозмовника ?
- Чи виявляєте ви ініціативу в процесі спілкування ?
- Які відчуття у вас виникають в процесі спілкування ?
- З якою метою ви здійснюєте процес спілкування ?
- Чи завжди ви відчуваєте інтерес до мовленнєвої ситуації ?

Анкетування дало такі результати:

21% студентів спеціальності 015 Професійна освіта (Сфери обслуговування) (ПСО) і спеціальності 242 Туризм (ТУР) – 27% студентів (високий рівень) уважно слухають і ніколи не перебивають співрозмовника, відчують потребу у спілкуванні і прагнуть вдосконалити свої комунікативні уміння. В процесі спілкування студенти ставлять себе на місце співрозмовника, виявляють емпатію у розв'язанні конфліктних ситуацій, пропонуючи конструктивні рішення задля розв'язання; виявляють ініціативу задля досягнення певної мети (передати чи одержати нову інформацію (шляхом її аналітичного оброблення і критичного оцінювання; моделювання мовного іміджу й іміджу фахівця на рівні соціальної ролі), удосконалювати комунікативні здібності). Майбутні фахівці з професійної освіти виявляють активний інтерес до мовленнєвої ситуації, а супроводжують їх спілкування такі почуття, як задоволення, радість, зацікавлення подальшого розгортання дискусії тощо.

26% студенти ПСО і 35% студентів ТУР (достатній рівень) не завжди уважно слухають співрозмовника, але перебивають його, вони час від часу відчують потребу в спілкуванні і прагнення вдосконалити свої комунікативні уміння. У процесі спілкування майбутні фахівці професійної освіти інколи ставлять себе на місце співрозмовника, намагаючись уподібнитись йому, виявляють ініціативність. Процес спілкування майбутні фахівці професійної освіти здійснюють з метою передачі і одержання інформації, удосконалення своїх комунікативних здібностей. Вони не завжди відчують інтерес до ситуації мовлення, а супроводжують їх спілкування такі почуття як задоволення, зрідка – радість, зацікавлення подальшого розгортання дискусії тощо.

38% студентів ПСО і 30% студентів ТУР (середній рівень) часто неуважно слухають, по що говорить співрозмовник, перебиваючи його; інколи відчують потребу у спілкуванні і прагнення удосконалити свої комунікативні

уміння. У процесі спілкування майбутні фахівці технологічної освіти зрідка ставлять себе на місце співрозмовника, намагаючись уподібнитись йому, виявити ініціативу. Спілкування майбутні фахівці технологічної освіти здійснюють задля одержання інформації, зрідка відчуваючи інтерес до мовленнєвої ситуації, а супроводжують їх такі почуття як задоволення, зрідка – радість, зацікавлення подальшого розгортання дискусії тощо.

15% студентів ПСО і 8% студентів ТУР (початковий рівень) ніколи уважно не слухають співрозмовника, перебиваючи його, вони дуже рідко відчувають потребу у спілкуванні, прагнення удосконалити свої комунікативні уміння. У процесі спілкування здобувачі ніколи не ставлять себе на його місце, не виявляють ініціативності. Спілкування здійснюють, відчуваючи при цьому байдужість, розчарування, незадоволення, відсутність інтересу до ситуації мовлення. Результати актування наведені нижче в табл. 3.7.

Порівнюючи результати контрольного анкетування, ми можемо сказати, що рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності студентів Криворізького державного педагогічного університету значно зріс.

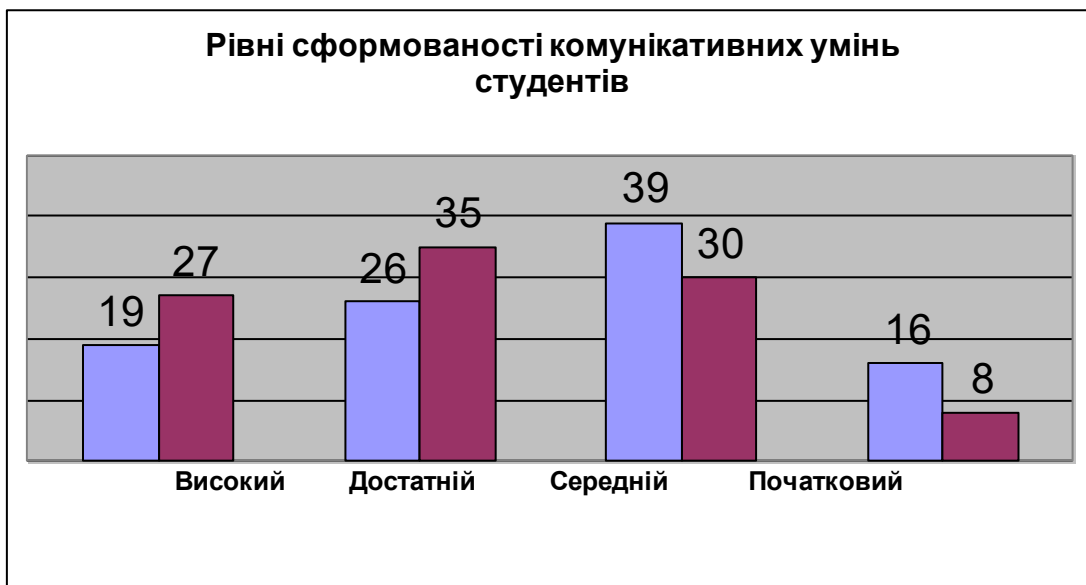
Таблиця 3.7

Рівні сформованості індивідуального стилю діяльності студентів на етапі формувального експерименту (%)

Рівні	ПСО		ТУР	
	На початку	У кінці	На початку	У кінці
Високий	11,0	21,8	9,7	15,3
Достатній	32,7	29,1	20,8	26,4
Середній	38,2	45,5	52,8	55,6
Початковий	18,1	3,6	16,7	2,7

Порівнюючи результати контрольного анкетування, можемо сказати, що рівень сформованості індивідуально стилю діяльності студентів Криворізького державного педагогічного університету значно зріс.

Під час формувального експерименту було проведено ряд спостережень із метою визначення рівня сформованості всіх компонентів індивідуального стилю діяльності за такими показниками: комунікативна активність, здатність створювати мовленнєву ситуацію стратегію спілкування, вміння обмінюватись інформацією, уподібнення себе співрозмовнику, розуміння співрозмовника ініціативність, розчарування, цілеспрямованість.

Рис.3.3. Рівні сформованості індивідуально стилю діяльності студентів.

У порівнянні результатів констатувального і формувального експериментів, можна зробити висновок, що кількість студентів з високим рівнем сформованості індивідуального стилю діяльності в групах ПСО та ТУР практично підвищилася на 8%. Кількість студентів із достатнім рівнем сформованості індивідуального стилю діяльності з 26% до 35%. Кількість студентів із середнім рівнем сформованості знизилась з 39% до 30%, а з початковим рівнем – знизилась з 16% до 8%.

Проведена робота з формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування була досить результативною. Як показали результати експерименту, рівень сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів професійної освіти значно зріс.

Цьому сприяло комплексне застосування визначених педагогічних умов формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування і перехід від традиційної побудови занять до застосування інтерактивне навчання, рольових, дидактичних ігор на заняттях.

На заняттях-бесідах, заняттях-іграх важливу роль приділялося формуванню уміння сформулювати запитання й дати на нього відповідь у процесі діалогічного режиму роботи. Студенти спеціальності «Туризм» були більш стриманими, частіше припускали помилки. Отримані результати були відтворені у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

**Наявність практичних умінь
на формульованому етапі експерименту (у %)**

№ п/п	Уміння, що перевірялося	ТУР	ПСО	
1.	Уміння ввічливо звернутися й почати розмову	Уміє	28,57	17,57
		Частково вміє	57,14	50
		Викликає труднощі	14,28	21,42
2.	Уміння поставити в відповіді на питання	Уміє дати розгорнуту повну відповідь	42,85	35,71
		Відповідає короткими відповідями	50	57,14
		Викликає труднощі	7,14	7,14
3.	Уміння висловлювати і аргументувати власну думку	Самостійно	14,28	21,42
		За допомогою допоміжних запитань	50	57,14
		Викликає труднощі	35,71	21,42
4.	Уміння підтримувати співбесіду	Уміє завжди	35,71	21,42
		Інколи виникають труднощі	57,14	71,42
		Викликає труднощі	7,14	7,14
5.	Уміння завершити розмову	Уміє	28,57	28,57
		Частково вміє	57,14	50
		Викликає труднощі	14,28	21,42

Із табл. 3.8 видно, що у студентів, які здобувають професійну освіту (за спеціалізацією сфера обслуговування) мають місце певні зрушення у

практичних уміннях говоріння, в той час, коли у студентів спеціальності Туризм значних змін не спостерігається. Це дозволило нам визначити загальний рівень сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх фахівців сфери обслуговування після завершення експериментального навчання.

Результати свідчать, що студенти експериментальної групи, виконуючи інтерактивні завдання і працюючи над проєктами, підвищили свій рівень знань щодо виконання досліджень і професійної діяльності. Динаміку рівнів підвищення індивідуального стилю професійної діяльності в експериментальній групі подано в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Динаміка рівнів сформованості індивідуального стилю діяльності в експериментальній групі

Рівні	Мотиваційний компонент		Комунікативний компонент		Емоційно-вольовий компонент		Сприймання	
	На початку	У кінці	На початку	У кінці	На початку	У кінці	На початку	У кінці
	%	%	%	%	%	%	%	%
Високий	27,6	29,5	19,5	21,3	8,0	9,3	18	21
Середній	42,8	30,4	33,1	49,0	6,3	47,9	24	29
Достатній	10	13	14	25	15	7	19	39
Початковий	19,6	27,1	33,4	45,3	55,7	25,8	39	11

Порівнюючи результати рівня сформованості індивідуального стилю діяльності в експериментальній групі на початку та у кінці експериментального дослідження бачимо, що студенти показали зростання динаміки сформованості досліджуваного феномену. Це пояснюється залученням студентів експериментальної групи до виконання проєктів та комунікативних завдань під час вивчення педагогічних дисциплін. Диференціація рівнів проводилася за ступенем вираженості їх основних критеріїв, що характеризуються характером

відтворення та використання знань (глибина, повнота, конкретність та узагальненість знань), спрямованістю на дослідництво, збагаченням комунікативних навичок.

Беручи до уваги результати опитування та поточних спостережень, можна говорити про те, що рівень зацікавленості навчальним курсом у групах ПСО і ТУР зріс, а кількість студентів із негативним ставленням зменшилась на 16,3% (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

**Визначення рівня зацікавленості студентів до занять з курсу
«Організація ресторанного господарства» (%)**

Рівні	Кількість студентів			
	Група ПСО		Група ТУР	
	На початку	У кінці	На початку	У кінці
Високий	9,0	18,2	8,3	20,8
Середній	18,2	27,3	16,7	23,6
Достатній	52,7	40,0	55,6	39,0
Початковий	34,5	14,5	19,4	16,6

Отримані результати свідчать про підвищення (з 9,0% до 18,2% у групі ПСО, з 8,3% до 20,8 – у ТУР) зацікавленості студентів під час вивчення дисциплін після впровадження інтерактивних технологій.

Порівнюючи результати, наведені в табл. 3.12, можна дійти висновку, що в ході експерименту відбулися позитивні зрушення, а саме: в групі ПСО зменшився показник початкового рівня зацікавленості заняттями професійної підготовки з 34,5% до 14,5%, показник достатнього – з 52,7% до 40%, а показник середнього рівня збільшився на 12,1%.

У групі ТУР показники рівня професійної компетентності також змінилися у порівнянні з групою ПСО. Зміни відбулися в початковому (він зменшився на 2,8%) та високому (цей рівень виріс на 12,5%), така статистика

вказує на ефективність використання завдань з комунікативної активності та розробленого на цій основі курсу.

Узагальнення теоретичних розвідок науковців дозволило виокремити низку характерних особливостей вияву комунікативної активності: комунікативні установки як внутрішній стан готовності до спілкування, стійке переконання у взаємодії з партнером; потреба у спілкуванні як мотиваційна основа комунікативного потенціалу; наявність комунікативних здібностей, вмінь, навичок, якості та властивості, що відображають вияви комунікативних особливостей; стиль взаємодії як сукупність конкретних методів, способів і засобів реалізації комунікативної активності особистості в певній ситуації спілкування.

Комунікативна активність в організації процесів спілкування має значну вагу в навчальній діяльності та пізнавальній активності. Недостатній рівень розвитку комунікативної активності буде гальмувати процес спілкування, засвоєння нової інформації й пізнавальної активності. У процесі навчання, комунікативна активність виступає невід'ємною характеристикою особистості як суб'єкта спілкування й цілісної мовної особистості.

Для перевірки гіпотези про відсутність відмінностей між рівнями знань студентів контрольних і експериментальних груп на початку навчального року проводилося анкетування, результати якого статистично опрацьовувалися. Крім того, намагалися урівняти інші фактори, що впливають на процес формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача: кількісний склад студентів у експериментальних та контрольних групах істотно не відрізнявся.

Розподіл балів у контрольних і експериментальних групах за результатами анкетування, подано у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Розподіл студентів на контрольну та експериментальну групи

Шкала оцінювання	Кількість студентів (%)	
	КГ	ЕГ
Високий	19,00	16,00
Достатній	70,00	63,00
Середній	32,00	36,00
Початковий	9,00	12,00

Гістограму порівняльного розподілу рівня знань за результатами вхідного контролю у відсотках показано на рис.3.4.

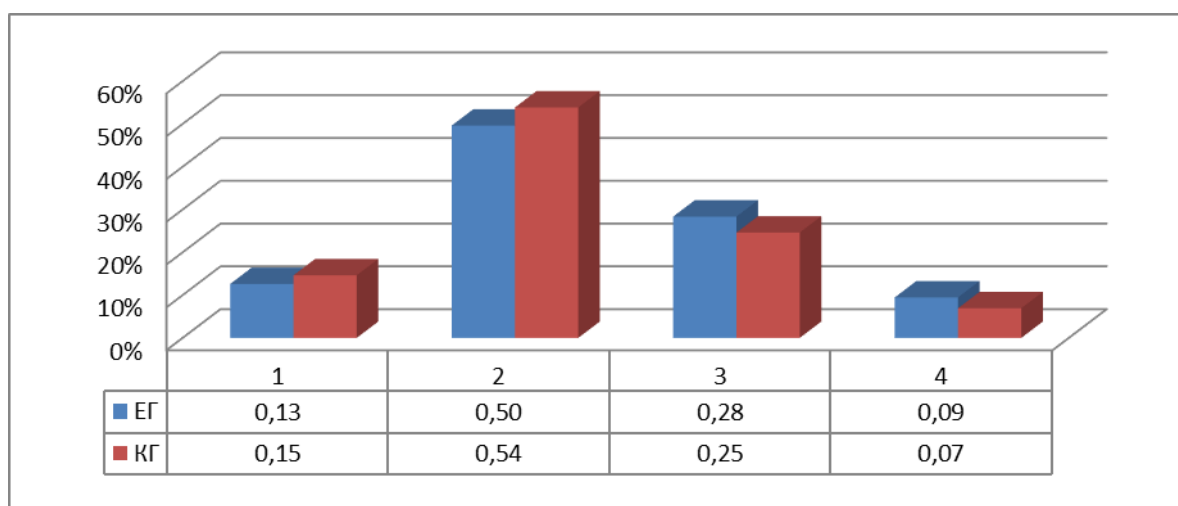

Рис. 3.4. Розподіл студентів у КГ та ЕГ групах за набраними балами вхідного контролю

За допомогою статистичних критеріїв перевірено гіпотезу про наявність статистично значущих відмінностей між рівнями сформаності індивідуального стилю діяльності між студентами контрольних і експериментальних груп після формувального етапу експерименту.

На основі даних, наведених у таблиці 3.11, спочатку перевіримо

достовірність гіпотези про відсутність, із статистичної точки зору, відмінностей між рівнями сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування експериментальних і контрольних груп. Для цього скористаємося χ^2 – критерієм Пірсона.

Експериментальні дані повністю задовольняють умови, що накладаються χ^2 - критерієм Пірсона:

- 1) експериментальні дані незалежні, тобто вибірки є випадковими;
- 2) обсяг вибірки більше ніж 50, а частота кожної групи не менша за 5.

Шкалою вимірювань є шкала з $C = 4$ категоріями («високий», «достатній», «середній», «початковий»). Отже, кількість степенів свободи $\nu = C - 1 = 3$.

Сформулюємо гіпотези:

Нульова гіпотеза H_0 : ймовірність попадання студентами до контрольної та експериментальної груп в кожну з i ($i = 0, 1, 2, 3$) категорій однакова, тобто $p_{1i} = p_{2i}$ ($i = 0, 1, 2, 3$), де p_{1i} – ймовірність оцінювання рівня **** студентів контрольної групи на i балів ($i = 0, 1, 2$) та p_{2i} – ймовірність оцінювання рівня **** студентів експериментальної групи на i балів ($i = 0, 1, 2, 3$);

Альтернативна гіпотеза H_1 : ймовірність попадання студентів до контрольної та експериментальної груп в кожну з i ($i = 0, 1, 2, 3$) категорій різна, тобто $p_{1i} \neq p_{2i}$ ($i = 0, 1, 2, 3$) хоча б для однієї із C категорій.

Значення спостережуваного значення критерію Пірсона обчислюємо за формулою:

$$\chi^2_{\text{емт}} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=0}^{C-1} \frac{(n_1 Q_{2i} - n_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}} \quad (*),$$

де

Q_{1i} – кількість учасників контрольної групи, які набрали i балів;

Q_{2i} – кількість учасників експериментальної групи, які набрали i балів.

Результати обчислення статистики χ^2 вказаних вибірок наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Обчислення χ^2 для контрольної та експериментальної груп до
формульованого етапу експерименту**

<i>I</i>	Q_{1i}	Q_{2i}	S_{12i}
0 (високий)	19,00	16,00	3168,257
1 (достатній)	70,00	63,00	3684,211
2 (середній)	32,00	36,00	5580,235
3 (початковий)	9,00	12,00	8280,429
$\chi^2_{\text{емп}}$			1,25

З таблиці значень χ^2 для рівня значущості $\alpha=0,05$ і кількості степенів свободи $\nu = C - 1 = 3$ знаходимо критичне значення $\chi^2_{\text{крит}} = 7,81$.

Оскільки отримане значення $\chi^2_{\text{емп}} < \chi^2_{\text{крит}}$ ($1,25 < 7,81$), тобто не опиняється в критичній області, що свідчить про те, що на початку експерименту контрольна та експериментальні групи суттєво не відрізняються за рівнем сформаності індивідуального стилю діяльності.

Перевіримо достовірність гіпотези про відсутність, з статистичної точки зору, відмінностей між рівнями сформаності індивідуального стилю діяльності контрольних і експериментальних груп за результатами підсумкового контролю. Для цього знову скористаємося χ^2 – критерієм Пірсона.

Сформулюємо гіпотези:

H_0 : рівень сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у контрольних групах не відрізняється від рівня сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у експериментальних групах, тобто запропонована методика не вплинула на рівень формування досліджуваного феномену у студентів.

H_1 : рівень сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх

викладачів сфери обслуговування у контрольних групах відрізняється від рівня знань студентів у експериментальних групах, тобто рівень сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування змінився завдяки впровадженню запропонованої методики.

Результати обчислення статистики χ^2 вказаних вибірок за формулою (*) наведено у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Обчислення χ^2 для контрольної та експериментальної груп після формувального етапу експерименту

<i>I</i>	Q_{1i}	Q_{2i}	S_{12i}
0 (високий)	19	27	25262,7
1 (достатній)	70	79	11517,45
2 (середній)	32	19	51840,71
3 (початковий)	9	3	48387
$\chi^2_{\text{емп}}$			8,23

З таблиці 3.13 значень χ^2 для рівня значущості $\alpha=0,05$ і кількості степенів свободи $\nu = C - 1 = 3$ знаходимо критичне значення $\chi^2_{\text{крит}} = 7,81$.

Оскільки отримане значення $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$ ($8,23 > 7,81$), тобто гіпотеза H_0 не приймається, а приймається гіпотеза H_1 . Це означає, що достовірність розходжень характеристик експериментальної та контрольної груп за результатами підсумкового контролю становить 95 %.

За допомогою χ^2 – критерію Пірсона визначено достовірність відмінностей між рівнями сформаності індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування контрольних і експериментальних груп після формувального етапу експерименту. Далі визначимо, саме на якому рівні ці відмінності відбулися (зросла кількість позитивних чи незадовільних оцінок). Для цього скористаємося критерієм ϕ^* Фішера (кутове перетворення

Фішера).

Сформулюємо гіпотези:

H_0 : Частка студентів експериментальної групи, які за підсумковим контролем мають позитивні оцінки, не вище, ніж у контрольній групі;

H_1 : Частка студентів експериментальної групи, які за підсумковим контролем мають позитивні оцінки, вище, ніж у контрольній групі.

Експериментальні дані повністю задовольняють обмеження, що накладаються кутовим перетворенням Фішера:

- 1) жодна з часток, що порівнюються, не дорівнює нулю;
- 2) кількість спостережень у обох вибірках більше 5, що дозволяє будь-які співставлення.

Побудуємо таблицю 3.14, яка фактично є таблицею емпіричних частот за двома значеннями ознаки: якщо одержано оцінки «високий», «достатній», то «ефект має місце», у протилежному випадку – «ефект відсутній» (табл. 3.14). При цьому в розрахунках використовуються лише частки, що відповідають спостереженням, для яких ефект має місце.

Таблиця 3.14

Таблиця для розрахунків за критерієм Фішера при порівнянні двох груп за часткою студентів, які мають позитивні оцінки за підсумковим контролем

Групи	Ефект має місце (групи з високим та достатнім рівнем)		Ефект відсутній (групи з середнім та початковим рівнем)		Всього
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%	
Контрольні	89	68	41	32	130
Експериментальні	106	83	21	17	127
Всього	195		62		257

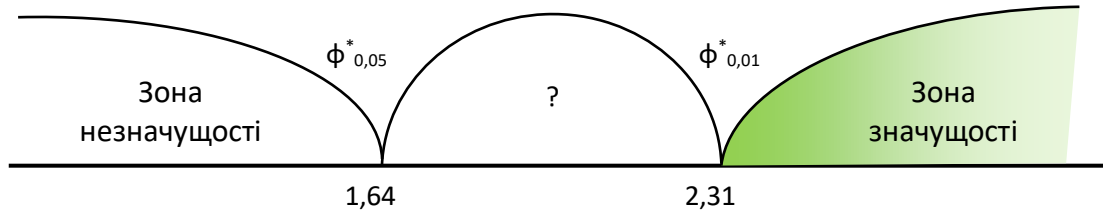

Рис. 3.5. Вісь значущості

Результати покомпонентного аналізу рівнів сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування довели, що спостерігаються значні кількісні та якісні зміни в структурі розвитку досліджуваного складного утворення «індивідуального стилю професійної діяльності» майбутнього викладача порівняно з результатами, отриманими під час констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи. Збільшення кількості досліджуваних експериментальної групи з достатнім і високим рівнями сформованості дослідницьких умінь та, відповідно, зменшення кількості студентів, що мають середній і низький рівні, дозволяють говорити про загальну позитивну динаміку сформованості дослідницьких умінь студентів.

Аналізуючи результати на початку та після завершення формувального експерименту, можемо стверджувати правомірність розробленої нами методики формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування засобами інтеракції. Рівень індивідуального стилю професійної діяльності студентів експериментальної групи підвищився. Змінилося ставлення студентів до професійної діяльності, підвищився рівень самостійності виконання комунікативних завдань. Проведені результати педагогічного експерименту свідчать, що розроблена й обґрунтована авторська модель формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування й педагогічні умови є доцільними та ефективними.

Висновки до розділу 3

Методика підготовки майбутніх викладачів сфери обслуговування до формування індивідуального стилю професійної діяльності засобами інтеракції базується на дотримванні основних дидактичних принципів: систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості, наочності.

Експериментальна методика формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки перебачала три етапи:

I. Початковий. Елементарні завдання для студентів 1, 2, 3 курсу під час вивчення циклу дисциплін професійної підготовки («Фізіологія харчування», «Виробниче навчання з готельно-ресторанної справи»).

II. Конструкторський. Завдання середньої складності для студентів 3 курсу творчо-комунікативного спрямування при вивченні ряду дисциплін методичної та науково-предметної підготовки («Технології організації готельного і ресторанного господарства» (ПСО), «Організація готельного господарства», «Організація ресторанного господарства» (ТУР)).

III. Діяльнісний. Імітаційно-ролові ігри, складні завдання для студентів 4 курсу під час вивчення циклу дисциплін професійної підготовки та вибіркового циклу дисциплін (спецкурсів) («Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» та «Персональна іміджелогія»).

Перед проведенням експерименту з'ясували, що у студентів сформовано середній і достатній рівень формування індивідуального стилю діяльності, що надало змогу стверджувати про необхідність упровадження в освітній процес розробленої моделі.

Ефективність застосування комплексу прав з метою формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери

обслуговування значною мірою залежить від реалізації запропонованих педагогічних умов.

Дослідно-експериментальна робота щодо формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у професійній підготовці була результативною. Розбіжності між результатами експериментальної та контрольної груп за критеріями Пірсона і Фішера після завершення формувального етапу педагогічного експерименту мали достовірний характер.

Достовірність відмінностей між рівнями формування професійної компетентності контрольних та експериментальних груп після підсумкового етапу експерименту перевірено за допомогою критерію χ^2 (узгодження) та критерію ϕ -Фішера. Зокрема, отримане значення критерію χ^2_{emp} виявилось більшим від критичного $\chi^2_{крит}$ ($8,23 > 7,81$), що засвідчило достовірність розбіжностей у характеристиках експериментальної та контрольної груп на рівні 95 % вірогідності. Разом з цим, отримане значення критерію ϕ -Фішера також виявилось більшим від критичного: $\phi^*_{emp}=2,84 > \phi^*_{кр}=2,31$. Окрім того, емпіричне значення критерію $\phi^*_{emp}=2,84$ перебуває в зоні значущості, що свідчить про його достовірність із рівнем $\alpha = 0,01$.

Результати дослідно-експериментальної роботи на початку та після завершення формувального експерименту засвідчують ефективність методики формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у фаховій підготовці: рівень сформованості індивідуального стилю діяльності студентів експериментальної групи підвищився, змінилося ставлення студентів до професійної діяльності, зросли показники рівня самостійності виконання комунікативних завдань.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано нове розв'язання проблеми формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, що відображено в розробленій, обґрунтованій моделі та експериментальній перевірці методики її реалізації.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Здійснено аналіз теоретичних основ поняття «індивідуальний стиль діяльності», «стиль», «індивідуальний стиль». З'ясували, що індивідуальний стиль діяльності розглядається як багатоаспектне утворення, яке охоплює: імідж викладача, стиль педагогічного спілкування, професіоналізм, педагогічну взаємодію, сприяє досягненню високого рівня здійснення педагогічної діяльності

Досліджуваний феномен «індивідуальний стиль діяльності» майбутнього викладача сфери обслуговування відноситься до сфери інтердисциплінарних явищ, містить у собі культурологічний, психологічний, педагогічний смисли, тому логіка і методи його дослідження повинні бути адекватні вимогам гуманітарного пізнання.

Уточнено, що індивідуальний стиль діяльності – це специфічна система, за характеристикою є стійкою і має такі складники: засоби, прийоми, навички, методи, способів виконання тієї чи іншої діяльності, яка дозволяє особистостям з різними індивідуально-типологічними особливостями нервової системи, різною структурою здібностей, темпераменту, характеру досягати ефективності у виконанні професійної діяльності у досягненні успіху.

Індивідуальний стиль діяльності розуміють у *вужькому* (як обумовлену типологічними особливостями стійкою системою способів, що складається у фахівця, який прагне до успішного здійснення професійної діяльності); *широкому* (складне, багатокомпонентне (системне) явище, яке охоплює професійні знання, уміння, навички; творчий потенціал, стійку систему

способів і тактик діяльності, що обумовлено мінливими змінами суспільства та високого рівня здійснення виховання та навчання у підготовці майбутніх фахівців професійної освіти) значеннях.

Професійну підготовку інтегруємо як процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками, що дозволяють виконувати роботу в певній галузі діяльності. Підготовку, як загальне поняття, визнаємо як організований, цілеспрямований довготривалий освітній процес різного типу закладів освіти, кінцевою метою якого є готовність до здійснення професійно-педагогічної діяльності за певним фахом.

2. Виокремлено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування: створення інформаційно-освітнього середовища шляхом використання інтерактивних та імітаційно-ігрових технологій навчання; диференційоване використання фреймової методики навчання з урахуванням рівня підготовленості майбутнього викладача сфери обслуговування; комунікативне спрямування педагогічної діяльності як засіб ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Визначено структурні компоненти індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки: *мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, сприймання*.

На основі аналізу змістових характеристик компонентів обґрунтовано *критерії* сформованості індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки (*когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний*), що конкретизовано у комплексі відповідних показників. Запропоновано чотирирівневу шкалу (початковий, середній, достатній, високий) рівня сформованості індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування.

3. Розроблено й обґрунтовано модель формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування, яка становить цілісну систему, що забезпечується взаємозв'язком виокремлених у ній чотирьох блоків: *цільовий блок, змістово-організаційний блок, практичний блок, критеріально-оцінний блок.*

Під *моделлю* формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки розуміємо цілісний педагогічний процес, у якому сукупність педагогічних підходів спрямована на придбання студентами певних знань з дисциплін професійного спрямування та при вивченні особливостей організації готельно-ресторанного бізнесу, застосування індивідуального стилю діяльності студентів – майбутніх викладачів.

4. Упровадження методики було апробовано в процесі трьох етапів.

I. Початковий етап. Елементарні завдання для студентів 1, 2, 3 курсу під час вивчення дисциплін: «Кухні народів світу», «Фізіологія харчування», «Виробниче навчання з готельно-ресторанної справи». Завдання і вправи спрямовані на розроблення й коригування міжпредметних зв'язків з дисциплін економічного та професійного циклу. Застосовувались веб-квести «Гроші», «Особливості кухні народів світу», використовувались інформаційні ресурси Internet, представляли кулінарне портфоліо, мультимедійні презентації; здійснювали фотосет «Моє студентське кафе», комікс «Студентське життя», рекламу «Моя спеціальність»; аналізували профорієнтаційну інформацію свого факультету /кафедри/ спеціальності/ академічної групи та веб-сайти різної тематики, радіозвернення (реклама, прогнози ринку праці, новини, вітання та відео ролик для свого факультету).

II. Конструкторському етапі для студентів 3 курсу було запропоновано завдання: конкурс «Етикет ділового спілкування», ділова гра: «Я хочу бути бізнесменом». Студентів учили будувати професійно спрямовані тематичні діалоги, угоди, листування, дискусії на професійні теми, презентації, круглі

столи, вирішували професійно-економічні задачі, проводилися ділові ігри, використовувалися мультимедійні технології як форми-структури, яка забезпечує ретрансляцію галузевих знань через перформативність, інтерактивність, продукування комунікативно-креативних контекстів. Запропоновано проєкт «Битва модних ресторанів».

III. Діяльнісний. Використовувались імітаційно-рольові ігри, складні завдання для студентів 4 курсу під час вивчення дисципліни «Методика професійного навчання». Реалізація проєкту «Професійний імідж майбутнього фахівця – викладача сфери обслуговування», «Іміджева символіка», «Комунікативна культура важлива складова іміджу», «Престиж». Розроблено та впроваджено варіативні спецкурси: «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» та «Персональна іміджелогія»; систему вправ за кожним показником у межах кожного критерію від репродуктивних до творчих, які були орієнтовані на профільні дисципліни.

За результатами прикінцевого зрізу підготовки майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки виявлено позитивні якісні зміни. Здійснений після завершення дослідно-експериментальної роботи кількісний, якісний і статистичний аналіз відобразив тенденцію до позитивних змін сформованості формування індивідуального стилю професійної діяльності студентів експериментальних груп. У студентів із високим рівнем сформованості індивідуального стилю професійної діяльності зросла з 14% до 27%. Кількість осіб із достатнім рівнем сформованості індивідуального стилю діяльності підвищився: 24%-35%. Кількість студентів із середнім рівнем сформованості значно знизилась: з 41% до 30%, із початковим рівнем – знизилась від 21% до 8%.

Достовірність відмінностей між рівнями формування професійної компетентності майбутніх викладачів сфери обслуговування контрольних та експериментальних груп після підсумкового етапу експерименту перевірено за

допомогою критерію χ^2 (узгодження) та критерію ϕ -Фішера. Зокрема, отримане значення критерію $\chi^2_{емп}$ виявилось більшим від критичного $\chi^2_{крит}$ ($8,23 > 7,81$), що засвідчило достовірність розбіжностей у характеристиках експериментальної та контрольної груп на рівні 95 % вірогідності. Разом з цим, отримане значення критерію ϕ -Фішера також виявилось більшим від

критичного: $\phi^*_{емп} = 2,84 > \phi^*_{кр} = 2,31$. Окрім того, емпіричне значення критерію

$$\phi^*_{емп} = 2,84$$

перебуває в зоні значущості, що свідчить про його достовірність

$$\alpha = 0,01$$

із рівнем .

Проведене дослідження показало, що впровадження запропонованої моделі в умовах закладу вищої освіти, сприяє формуванню індивідуального стилю діяльності викладачів професійної освіти. Викладені факти свідчать, що в процесі дослідження висунута гіпотеза підтверджена, успішно розв'язані поставлені завдання й досягнута мета.

Перспективи подальшого наукового дослідження вбачаємо у підготовці майбутніх викладачів сфери обслуговування до формування індивідуального стилю діяльності в процесі професійної підготовки з урахуванням технологій дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Наука жити. Комплекс неповноцінності та комплекс переваги. Київ : Port-Royal, 1997. 400 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
3. Амірханова Г. Мультимедійний лонгрид. Правила, приклади, сервиси. URL: <http://bestapp.menu/longrid-pravila-primeru-servisy/>.
4. Андрощук І. Фрейм як засіб візуалізації навчальної інформації. *Молодь і ринок*. 2011. № 6 (77). С. 78–83.
5. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2009. 21 с.
6. Бех І. Д. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. №4. С. 5–27.
7. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. № 10. С. 8–23.
8. Біда О. А., Кучай О. В., Кучай Т. П. Праксеологічний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців вищої школи України. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 61. С. 85–91.
9. Білоконна Н., Лисевич О., Павлік О. Професійна підготовка фахівця початкової освіти у нових реаліях. *Український педагогічний журнал*. 2020. №4 С. 83–91.
10. Білявська Л. О. Структурні компоненти професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*

і психологія : зб. наук. пр. / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2010. Вип. 33. С. 181–185.

11. Бодалєв А. А. Психологічні умови педагогічного спілкування. *Психологія педагогічного спілкування* : зб. наукових праць. Кіровоград : КДП, 1991. Т.1. С. 4–14; С. 6–12.

12. Бондар Т. В. Категорія «стиль життя» та його інтерпретації. *Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна*. 2008. С. 55–62.

13. Бондаревська О. М. Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій самостійно-пізнавальної діяльності студентів. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 110–114.

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, 2004. 1440 с.

15. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. Житомир, 2003. 232 с.

16. Волинка Г. Німецька філософія ХІХ ст. і сучасна філософська освіта. URL : <https://kph.ffs.npu.edu.ua/2010-01-31-12-30-14/176-2010-06-06-15-55-33> (дата звернення 15.03.2022).

17. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 253 с.

18. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: монографія. Донецьк : ДНУ, 2005. 304 с.

19. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 Харків, 2009. 208 с.

20. Ганжуров Ю. Політична комунікація. *Політичний менеджмент*. 2004. № 2. С. 121–129.

21. Гарасимів Т. З. Індивідуальність як філософська категорія. *Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ*. 2010. № 1. С. 473–482.

22. Гончаренко С. У. Освіта. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 614–615.
23. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 375.
24. Горбатюк Р., Кучер С. Студентоцентричний підхід у забезпеченні набуття загальних (ключових) компетентностей майбутніми педагогами професійної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2021. С. 192–199.
25. Данилов С. В. Структура і розвиток індивідуального стилю викладача вищого навчального закладу. е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». 2010. Вип. 3. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_8/.
26. Дорохіна І. В. Дидактичні засади формування індивідуально-особистісного стилю пізнавальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / КДПУ. Кривий Ріг, 2011. 257 с.
27. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника: навчальний посібник. Київ : Талком, 2016. 339 с.
28. Дуткевич Т. В. Загальна психологія: Конспект лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Кам'янець-Подільський держ. педагогічний ун-т. Кафедра психології. Кам'янець-Подільський, 2002. 96 с.
29. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
30. Єжижанська Т. С. Основні підходи до вивчення комунікації. *Наукові записки. Серія «Культура і соціальні комунікації»*. 2010. Вип.2. С. 28–35.
31. Єрмаков І. Г. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал,

теорія і практика : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Єрмакова, С. Шевцової та ін. Київ : Департамент, 2008. 520 с.

32. Жорж Бюффон: теорія про походження світу. URL : <https://bigbro.com.ua/zhorzh-byuffon-teoriya-pro-pohodzhennya-svitu/>

33. Заболотська О. О. Теоретико-методичні засади формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 Одеса, 2007. 42 с.

34. Заболотська О. О. Формування індивідуальності майбутніх учителів словесників у професійній підготовці : монографія. Херсон : Айлант, 2006. 244 с.

35. Задорожна І. П. Психолого-педагогічні передумови формування індивідуального стилю навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 31. С. 42–46.

36. Закон України «Про вищу освіту»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 26.04.2022).

37. Закон України «Про освіту»: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.04.2022).

38. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Київ : МАУП, 2000. 312 с.

39. Зязюн І. А. Якісні параметри підготовки вчителя в контексті гуманітаризації освіти. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси : ЧНУ, 2005. Вип. 74. С.70–81.

40. Індивідуальність. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. С. 154.

41. Ісаєва Г. М. Метод проектів – ефективна технологія навчання учнів сучасної школи. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві*

результати : практико-зорієнтований збірник. Київ : Департамент, 2003. С. 207–211.

42. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип. 4. С. 62–65.

43. Квіт С. М. Масові комунікації: підручник для студентів ВНЗ. Київ : Видавничий дім «Києво-Могілянська академія», 2008. 206 с.

44. Климов Є. О. Індивідуальний стиль діяльності. URL : <http://um.co.ua/4/4-17/4-179669.html> (режим доступу 21.12.2021).

45. Коберник О. М. Проектна технологія: теорія, історія, практика : монографія. Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. 229 с.

46. Ковалів Ж. В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін : дис. .... канд. пед. наук. Одеса, 2005. 207 с.

47. Ковчин Н. А. Дидактичні умови диференціації навчання старшокласників : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Київ, 2010. 196 с.

48. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.

49. Колесніченко Л. А., Борисенко Л. Л. Основи психології та педагогіки : навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 157 с.

50. Колосова С. В. Характеристика індивідуальних стилів професійної діяльності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. №1 (76). 2017. С. 75–83.

51. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.

52. Компетентнісний підхід у неперервній освіті / Голуб Н. Б., Єрмаков І. Г., Лузан Л. О. та ін. ; за ред. І. Г. Єрмакова. Донецьк : Каштан, 2012. 259 с.

53. Короткова Л. І. Професійна підготовка майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера: теоретичні і методичні основи: монографія / за наук. ред. Радкевич В. О. Запоріжжя : Просвіта, 2020. 558 с.

54. Коханова О. П. Індивідуальний стиль професійної діяльності: значення та проблема формування. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5563/1/O.Kokhanova_TUOS_2_IL.pdf.

55. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту. Київ: Академвидав, 2003. 175 с.

56. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посіб. 2-е вид., доп. і перероб. Львів : Нац. Ун-т «Львівська політехніка», 2003. 186 с.

57. Кулінка Ю. С. Формування дизайнерської культури студентів у процесі проектування. *Професійна педагогічна освіта: теорія, досвід, перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Рівне 26 – 27 жовтня 2017 року). Рівне : О. Зень, 2017. С. 63–67.

58. Кулінка Ю. С. Формування позитивної мотивації студентів до проектної діяльності в умовах партисипативного підходу. *Проблеми трудової і професійної підготовки в контексті національної стратегії розвитку освіти України* : матеріали IV Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Слов'янськ, 9-10 жовтня 2015 р.). Слов'янськ : ДВНЗ «ДДПУ», 2015. С. 14–15.

59. Кучерявий О. Г. Якість педагогічної освіти України: тенденції і перспективи : навч. посіб. Київ : Талком, 2019. 192 с.

60. Леонова А. О. Формування індивідуального стилю професійної діяльності практичного психолога як чинник попередження синдрому професійного вигорання : магістерська робота / науковий керівник – кандидат психологічних наук Ольга Юріївна Горбачова. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 73 с.

61. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. 1979. 46 с.
62. Лозенко А. Індивідуалізація в умовах традиційної технології навчання: проблеми і перспективи. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/228635881.pdf>.
63. Лозовецька В. Концептуальні засади професійного саморозвитку сучасної особистості. *Науковий вісник ІПТО НАПН України*. 2011. Т. № 1. С. 33–39.
64. Лозовецька В. Т. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. / Розділ 1. *Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму в умовах ринкового середовища*. Київ : Педагогічна думка, 2010. С. 9–79.
65. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 10. С. 16–21.
66. Мазур О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. для студ. вищих навч. заклад. філол. спец. / О. В. Мазур, О. В. Подвойська, С. В. Радецька. Вінниця : Нова Книга, 2013. 120 с.
67. Макарова Л. Н. Индивидуальный стиль педагогической деятельности преподавателя школы. 1999. С. 26–29.
68. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя. *Педагогика*. 1995. 242 с.
69. Маркова А. К., Никонова А. Я. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 40–48.
70. Марченко О. Г. Основи педагогічної майстерності. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 112 с.
71. Матукова Г. І. Багашова Н. В., Матукова-Ярига Д. Г. Антикризисний менеджмент: алгоритм підвищення конкурентоспроможності підприємства

Економіка та суспільство. 2021. Вип № 32. URL: <https://economyandsociety.in.ua>.

72. Матукова Г. І. Лідерський потенціал майбутнього викладача: складова його індивідуального стилю. *Молодий вчений.* 2020. № 10(86). С. 399–403.

73. Матукова Г. І. Макаренко В. О. Тайм-менеджмент в системі управління персоналом: теорія та практика впровадження. *Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія Економіка.* 2018. Том 23 Випуск 23. 6(71). С. 58–64.

74. Матукова Г. І., Багашова Н. В., Корчевська Л. Інноваційні підходи в управлінні проектами Innovative project management: theoretical and practical aspects 2019 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System MDSMES-2019 (Web of Science) <http://mdsmes.nung.edu.ua> October 24-25, 2019, Ivano-Frankivsk, Polyanytsia village (ТС Bukovel), Ukraine.

75. Матукова Г. І., Багашова Н. В., Матукова-Ярига Д. Г. Управління розвитком сучасного підприємства: принципи стратегії антикризового менеджменту URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9525> (дата звернення: 02.12.2021).

76. Матукова Г. І., Мокряк Е. В. Формування та розвиток інноваційного складника трудового потенціалу сучасних організацій *Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія Економіка.* 2018. Том 23. Вип. 3 (68). С. 111–115.

77. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ : Вища школа, 2003. 323 с.

78. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / за ред. професора Д. В. Чернілевського. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. Вид. 2-ге, допов. 484 с.

79. Мирончук Н. М. Особливості праці викладача вищого навчального закладу в контексті самоорганізації його професійної діяльності. *Проблеми*

освіти : наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 147–151.

80. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : ТОРГСІНГ Плюс, 2009. 768 с.

81. Однолюток Т. Особливості формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Молода спортивна наука*. 2010. Т. 4. С. 132–136.

82. Олійник І. В. Використання фреймової технології у процесі формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2018. № 1. С. 175–179.

83. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды / [пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева]; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. 2002.

84. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2010. 528 с.

85. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.

86. Отич О. М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійнопедагогічних навчальних закладів засобами мистецтва : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 246 с.

87. Папуча М. В., Шилова Г. П. Індивідуальність як проблема загальної психології : навч. посіб. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 99 с.

88. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. [3-тє вид., перероб. і доп.]. Київ : Знання, 2007. 495 с.

89. Педагогічна діагностика. URL: <http://bcmc.kiev.ua/docs/peddiagnostika.pdf> (дата звернення 15.04.2021).

90. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

91. Перішко І. В. Професійна підготовка майбутніх маркетологів до діяльності у сфері туристичних послуг: дис. ... канд.. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2015. 287 с.

92. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. Миколаїв : Іліон, 2005. 250 с

93. Підласий І. П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів : навч. посіб. Київ : Україна, 1998. 343 с.

94. Пісна Т. Аналіз моделей комунікацій в процесі педагогічної взаємодії. Директор школи, ліцею, гімназії». *Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Київ : Гнозис, 2019. Том III (85). С. 223–238.

95. Пісна Т. Вивчення проблеми індивідуального стилю педагогічної діяльності в освітньому просторі. *Topical issues of modern science, society and education* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Україна, 2021 (наявність сертифікату за участь у конференції).

96. Пісна Т. Використання фреймової технології як засіб формування пізнавальної активності студентів у процесі фахової підготовки. *Dynamics of the development of world science* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Канада, 2020. С. 810–816.

97. Пісна Т. Використання фрейм-технологій у процесі формування загальноосвітніх компетентностей. *Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Бердянськ : БДПУ, 2020. С. 110–112.

98. Пісна Т. Дуальна освіта як фактор формування індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця сфери обслуговування. *Педагогічні читання з нагоди 90-річчя Криворізького державного педагогічного університету та*

вшанування пам'яті професорів П. І. Шевченко та В. С. Пікельної» : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конференції. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. С. 55–58.

99. Пісна Т. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності як майстерність викладача. *Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конференції. Кривий Ріг : КДПУ, 2019. С. 62–63.

100. Пісна Т. Комунікативна активність як необхідна умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 182. С. 219–222.

101. Пісна Т. Комунікація як феномен педагогічної взаємодії. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. Слов'янськ : ДДПУ, 2020. Вип. 12. С. 216–226.

102. Пісна Т. Педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності викладача. *Сучасний рух науки* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, присвячена головній місії Міжнародного електронного наук.-практ. журналу «WayScience» – прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату. Дніпро, 2020. Т.1. С. 245–249.

103. Пісна Т. Ступенева освіта: наступність професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти. *Actual trends of modern scientific research* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. Мюнхен, Германія, 2021. С. 335–339.

104. Пісна Т. Формування індивідуального стилю викладача в сфері професійної освіти: ознаки та педагогічні умови. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Вип. 203. С. 114–119.

105. Пісна Т. Формування професійної та особистісної компетентності випускника фахового коледжу. *Фахова передвища освіта: проблеми та*

перспективи : зб. наук.-метод. пр. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2021. Вип. 1. С. 24–26.

106. Пісна Т., Савченко Л. Індивідуальні стиль діяльності майбутнього викладача, як наукова проблема : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 37–40.

107. Пісна Т., Савченко Л. Professional and pedagogical competence as a component of teacher's individual style. *Ежемесячный международный научный журнал «United-journal»*. Эстония. 2020. Вып.38. С. 14–16.

108. Пісна Т., Савченко Л. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності як педагогічна проблема : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 47–52.

109. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. № 10. С. 8–10.

110. Подмазін С. І. Особистісно орієнтований моніторинг діяльності закладів освіти. *Директор школи*. 2002. №33. С. 8–10.

111. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

112. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : «Ваклер», 2003. 656 с.

113. Професійна освіта: Словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 380 с.

114. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

115. Психологічний словник / ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 215 с.

116. Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. 5-те вид. Київ : Либідь, 2005. 560 с.

117. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація» Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.
118. Рогозіна О. В. Формування дослідницьких умінь під час позааудиторної роботи студентів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти* : зб. наук. пр. Харків : Українська інженерно-педагогічна академія. 2004. № 8. С. 124–127.
119. Ромовська З. В. Особисті немайнові права фізичних осіб. *Українське право*. 1997. № 1. С. 47–60.
120. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 342 с.
121. Савченко К. Ю. Використання імітаційно-ігрових технологій як засіб гуманізації навчання студентів вищої школи. *Всеукраїнські педагогічні читання «Гуманна педагогіка у вищій школі»*. Дніпро : НГУ, 2010. С. 74–75.
122. Савченко Л. О., Волкова Н. В., Кулінка Ю. С. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 284 с.
123. Савченко Л. О. Застосування проектної діяльності в практиці вищої педагогічної школи. *Проектна діяльність у технологічній освіті* : монографія / В. С. Пікельна, Л. О. Савченко та ін. Кривий Ріг : СПД Залозний В.В., 2012. С. 30–48.
124. Савченко Л. О. Педагогічна діагностика якості підготовки майбутніх учителів: теорія і практика : монографія. Кривий Ріг : СТПРЕС, 2013. 367 с.
125. Саєнко Н. Фреймовий підхід у навчанні іноземних мов для професійного спілкування. *Матеріали II Міжнар. наук. конф. «Іншомовна освіта у вищій технічній школі: методи, підходи, технології»* (22 листопада

2012 р.). Нац. техн. ун-т України «КП», 2012. URL: goo.gl/cA8uiC (дата звернення: 28.09.2019).

126. Санникова О. П. Профессиональный кризис как один из видов психических состояний. *Психологія на перетині тисячоліть* : зб. наук. пр. інституту психології ім. Т. С. Костюка. Київ, 1999. Т.3. С. 125–130.

127. Семиченко В. А. Проблеми мотивації поведінки і діяльності людини. Модульний курс психології Модуль «Спрямованість» : (лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи). Київ : Міленіум, 2004. 521 с.

128. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 335 с.

129. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

130. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2005. 239 с.

131. Слїпченко С. О. Індивідуальність фізичної особи, як об'єкт особистих немайнових прав. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2010. № 929. С. 340–344.

132. Слїпченко С. О. Поняття об'єкта цивільного права за ЦК України *Право України*. 2007. № 12. С. 80–84.

133. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : УРЕ, 1974. 775 с.

134. Спїваковський О. В., Вінник М. О., Тарасїч Ю. Г. Побудова ІКТ інфраструктури ВНЗ: проблеми та шляхи вирішення. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 39. № 1. С. 99–116.

135. Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460.

136. Стандарт фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 25.01.2022 р. № 58.

137. Староста В., Химич О. Стиль педагогічної діяльності вчителів початкової школи: діагностика формування та розвитку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету серія: Педагогіка*. 2016. № 1 (16). С. 116–121.

138. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ : КНТ, 2008. 625 с.

139. Столяренко О. Б. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

140. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

141. Тарасенко Л. М. Теоретичні моделі міжособистісного спілкування у формуванні комунікативної культури особистості. URL : http://eprints.zu.edu.ua/4074/1/Vip_49_17.pdf (дата звернення: 21.09.2021).

142. Теслюк В. М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача: теоретико-методичний аспект : монографія. Київ : Вид-во Ліра-К, 2016. 214 с.

143. Ткачова Ю. Становлення та перспективи розвитку комунікативної парадигми у філософії. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Чернівці, 2012. Вип. 638-639. *Філософія*. С. 96–100.

144. Толочек В. О. Стили професійної діяльності: організація компонентів та взаємодія суб'єктів. *Психологія. Сер. 14*. 1996. № 3. С. 51–59.

145. Торохова А. В. Індивідуальний стиль діяльності учителя. *Педагогіка*. 2003. № 6. С. 59–66.

146. Федорець М. О. Метод навчальних проєктів – ефективний засіб інтелектуального розвитку студентів педагогічного коледжу. *Вісник Львів. ун-ту. Сер педагогічна*. Львів, 2007. Вип. 22. С. 138–144.

147. Філософський енциклопедичний словник / наук. ред.: Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ : Абрис, 2002. 751 с.

148. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 351 с.

149. Фоменко І. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2009. № 1(169). С. 55–60.

150. Хабермас Ю. Поняття індивідуальності. *Вопросы философии*. 1989. № 2. С. 35–40.

151. Хмелюк Р. И. Самопрезентація в общении как психолого-педагогическая проблема. *Проблеми педагогіки вищої школи* : зб. наук. праць / упоряд. : З. І. Курлянд, Р. І. Хмелюк, О. М. Яцій. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. Вип. 1. С. 16–19.

152. Холод О. М. Комунікаційні технології: підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 2013 с.

153. Цар І. О. Педагогічні технології формування індивідуального стилю професійної діяльності у майбутнього вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 Тернопіль, 2011. 21 с.

154. Чернобровкин В. М. Психологія прийняття педагогічних рішень : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 416 с.

155. Шалиганова А. С. Індивідуальність як філософсько-правова категорія. *Форум права*. 2011. № 2. С. 972–980 URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11sacfpk.pdf>.

156. Шама І. П. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів у процесі використання кейс-технологій : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Старобільськ, 2018. 340 с.

157. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

158. Яковлєва В., Антоненко І., Цись О. Науково-технічна діяльність студентів педагогічного закладу вищої освіти: сучасний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Вип. 1. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 385–391.

159. Яковлєва В. А. Підготовка майбутніх педагогів до проектної діяльності як засіб формування компетентного вчителя трудового навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*: зб. наук. пр. Вип. 54. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 238–243.

160. Ярошинська О. О. Організація та функціонування інформаційно-комунікаційного середовища в рамках сучасного освітнього простору : метод. рекомендації. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. 74 с.

161. Веблен Т. Теория праздного класса / пер. с англ., вступит, статья СТ. Сорокиной. Общая ред. В. В. Мотылева. 1984. 183 с.

162. Vida, O. Podkovyrovff, T., S., N., Golubenko, T., Altanova, A., Shkodyn, A., Bielikova, V. & Pasynchuk, K. (2022). The Significance of Professional Subjectivity of a Specialist in Taking into Account Educational and Civilizational Changes in the Information Society. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(10), 83-90. DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.10.12 http://paper.ijcsns.org/07_book/202210/20221012.pdf.

163. George C. Homans Bringing Men Back In. *American Sociological Review*. Vol. 29, № 6 (Dec., 1964), Pp. 809–818.

164. Hoffman I. Presenting yourself to others in everyday life. URL : https://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf.

165. Kucher L. S., Horbatiuk R. M., Serdiuk O. Y., Ozhha M. M., Hryniaieva N. M., Fridman M. M. Use of information and communication technologies in the

organization of blended learning of future vocational education professionals. Proceedings of the Symposium on Advances in Educational Technology, 2020. Vol. 2: AET, Pp. 44–51.

166. Kulinka Y., Serohina I., Hrushnik O., Pisna T., Petrova A. Discipline «Technology of hotel and catering trade» in the system of professional training of future specialists in the hospitality industry. REVISTA INCLUSIONES Volumen 7. Número especial. Julio/Septiembre. 2020. ISSN: 0719-4706. <http://www.archivosrevistainclusiones.com/A%C3%B1o-2020>.

167. Lavrentieva O., Rybalko L., Tsys O., Uchitel A. Theoretical and methodical aspects of the organization of students' independent study activities together with the use of ICT and tools. (Теоретико-методичні аспекти організації самостійної навчальної діяльності студентів із застосуванням засобів ІКТ). Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6 th Workshop CTE 2018, Kiv, A.E., Soloviev, V.N. (Eds.): Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018. Pp. 102–125.

168. Marshall Jill. Personal freedom through human rights law: autonomy, identity, and integrity under the European Convention on Human Rights / by Jill Marshall. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 233 p.

169. Mead George H. Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist. Chicago: University of Chicago. 1994. Pp. 164–173.

170. Merlin V. S. Problems of integral research of human individuality. Psychological Journal, 1980, №. 1. Pp. 58–71.

171. Richard Francis Burton Copyright. *Athenaeum*, (28 September), 1879. P. 401.

172. Vilkinson B.H. Styl' vykladannya. Videoseminar. Kyiv. (DVD). zhanr: seminar, prava: Podorozh Bibliyeyu, krayina: Ukrayina. 2007.

173. Waterman A. S. The psychology of individualism. Waterman. New York : Praeger, 1984. 359 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА-ОПИТУВАННЯ

Шановні здобувачі освіти!

З метою покращення якості освітнього процесу закладів фахової передвищої освіти здійснюється дослідження громадської думки стосовно стану організації освітнього процесу.

Анкета анонімна, опрацювання результатів проводиться в узагальненому вигляді.

Заповнити анкету просто: прочитайте питання та оберіть відповідь яка найбільше відповідає вашій думці з даного приводу та позначте «+» або «V».

1. Як Ви обрали заклад освіти?

1) за порадою батьків	3) був на дні відкритих дверей	5) випадково
2) тут навчаються мої друзі	4) побачив рекламу	6) важко відповісти

2. Чи є перебування у закладі освіти безпечним для Вашого здоров'я?

1) так	2) ні	3) важко відповісти
--------	-------	---------------------

3. Чи доступною є інформація про права та обов'язки здобувачів освіти?

1) так	2) ні	3) важко відповісти
--------	-------	---------------------

4. Визначте рівень організації освітнього процесу Вашого закладу освіти?

(надайте відповідь у кожному рядку)

№ з/п	Варіанти відповіді	високий	середній	низький	важко відповісти
1	розклад занять				
2	інформація щодо змін розкладу				
3	харчування				
4	гуртожиток				
5	обладнання аудиторій				
6	доступ до інтернету				
7	користування бібліотекою				
8	процедури поточного контролю				
9	обсяг самостійної роботи				
10	система оцінювання				

11	викладання дисциплін				
12	проведення практичних та лабораторних занять				
13	консультування курсових робіт				
14	організація практики				

5. Чи всі навчальні предмети (дисципліни), які Ви вивчаєте, стосуються обраної Вами спеціальності?

1) так	2) ні	3) важко відповісти
--------	-------	---------------------

6. Назвіть предмет (дисципліну) найважчу у вивченні?

_____

7. Яка форма навчання, на Ваш погляд, є найбільш ефективною для здобуття професії?

1) денна	3) змішана	5) індивідуальна
3) денна + багато практики	4) заочна	6) дистанційна

8. Назвіть Ваш улюблений предмет (дисципліну) _____

9. Якими джерелами інформації Ви користуєтеся в підготовці до занять?

1) підручники	3) методичні матеріали	5) допомога друзів
2) Інтернет джерела	4) онлайн-курси	6) важко відповісти

10. Визначте рівень значущості особистих рис викладача для ефективності засвоєння матеріалу навчальної дисципліни? (надайте відповідь у кожному рядку)

№ з/п	Варіанти відповіді	високий	середній	низький	важко відповісти
1.	приваблива зовнішність				
2.	приємний тембр голосу				
3.	уміння голосно говорити				
4.	цікавий виклад матеріалу				
5.	почуття гумору				
6.	розуміння форс-мажорних обставин				
7.	високий рівень інтелекту				
8.	молодий вік				
9.	значний досвід роботи				

10.	<i>високий рівень знань з предмету (дисципліни)</i>				
11.	<i>справедливе оцінювання</i>				
12.	<i>доброта</i>				
13.	<i>спокійний характер</i>				
14.	<i>володіння сучасними засобами навчання</i>				
15.	<i>неупередженість у поглядах</i>				
16.	<i>дисциплінованість</i>				
17.	<i>сучасні погляди на життя</i>				
18.	<i>відповідальність (завжди тримає слово)</i>				
19.	<i>особиста організованість/зібраність</i>				

11. Для Вас змішане навчання є зручним форматом?

1) так	2) ні	3) важко відповісти
--------	-------	---------------------

12. Для Вас дистанційне навчання є зручним форматом?

1) так	2) ні	3) важко відповісти
--------	-------	---------------------

13. Якими технічними засобами змішаного (дистанційного) навчання Ви користувалися? (позначте ваші варіанти відповіді)

Google Classroom	Prometheus	Telegram	TikTok	ZOOM
WhatsApp Web	Facebook	Viber	MOODLE	YouTube

14. Чи є у Вас технічні засоби для змішаного (дистанційного) навчання?

1) так	2) ні	3) інша відповідь
--------	-------	-------------------

15. Вкажіть, які технології для змішаного (дистанційного) навчання використовують у Вашому закладі освіти? (позначте ваші варіанти відповіді)

тестові завдання через соціальні мережі, Viber та інше	завдання через Viber, чи електронну пошту	телефонний дзвінок
завдання з використання освітніх платформ та сервісів (MOODLE, Google, ZOOM)	відео - заняття, записані викладачем	Інша відповідь

Кілька слів про себе

Ваша стать :		чоловік		жінка		
Ваш вік:	1	14-17 років	2	18-25 років	3	старше 25 років
Курс:	1	перший	2	другий	3 / 4	третій / четвертий
Форма:	1	денна	2	заочна	3	інша форма навчання

Дякуємо за участь в опитуванні!

Додаток Б

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та методики технологічної освіти

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ

**«ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ»**
(за вимогами кредитно-модульної системи)

Кривий Ріг-2021

Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування. Програма спецкурсу / укладач: Пісна Т. М. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2021. 12 с.

Розробник:

Пісна Т.М. – аспірантка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта, освітньо-наукова програма «Сфера обслуговування».

Рецензенти: Савченко Л.О., доктор пед. наук, доцент
Кулінка Ю.С., к.п.н., доцент

**СТРУКТУРА ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСУ
«ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ»**

1. ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: Підготовка бакалаврів	Кваліфікація: вчитель технологій і креслення	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів, що відповідають системі ECTS: 3 кредити	Шифр та найменування галузі знань: 0101 Педагогічна освіта	<u>Обов'язковий</u> <i>Рік підготовки: 2 курс</i> <i>Семестр: 4</i>
Змістових модулів: 3 модулі	Код та напрям підготовки бакалаврів: 015 Професійна освіта	<i>Лекції: 36 год.</i> <i>Семінарські заняття: 18 год.</i>
Загальна кількість годин: 54 год.	Профіль навчання: Сфера обслуговування	<i>Самостійна робота: 36 год.</i>
Навчальний проект, реферат	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	<i>Вид контролю: 4 семестр – залік</i>

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна система вітчизняної освіти характеризується швидким темпом розвитку, модифікацією методик, появою нових можливостей для розкриття професійного потенціалу фахівця. Сьогодні нагальними проблемами постають формування й удосконалення розвитку індивідуального стилю, що є показником професійної майстерності та запорукою професіоналізму.

Індивідуальний стиль діяльності, одна з найважливіших характеристик рівнів розвитку особистості, що проявляється в межах професійної діяльності в комбінуванні новітніх та класичних підходів у навчанні.

Формування індивідуального стилю можливе за умов наявності свободи дій, вибору та самовираження. Фахівець обирає той індивідуальний стиль діяльності, який максимально відповідає його індивідуальним особливостям. Індивідуальний стиль діяльності – це такий тип професійної поведінки, який дозволяє максимально повно використати сильні особистісні та професійні сторони фахівця, по можливості компенсуючи слабкі сторони його темпераменту, характеру, здібностей і особистості в цілому.

Важливою сферою становлення здобувача освіти як майбутнього фахівця є також його комунікативна активність. Комунікативна активність студентів реалізується в системі ціннісних орієнтацій, спрямованості особистості,

визначаючи її мотиваційну сферу, комунікативні установки, вміння та здібності.

Пропонований спецкурс дає змогу залучити здобувачів освіти до вивчення основ формування індивідуального стилю діяльності фахівців сфери обслуговування та визначення механізму, який спонукає до самовдосконалення в процесі професійного саморозвитку та самоосвіти.

У процесі опанування курсу формуються такі якості спеціаліста як самостійність, відповідальність, активність, ініціативність та духовно-моральні якості.

У навчальному виданні подано програму спецкурсу, рекомендовану літературу, теми для самостійного опрацювання.

Метою даного спецкурсу є обґрунтування умов формування індивідуального стилю діяльності, аналіз комунікативного спрямування педагогічної діяльності як засобу ефективної підготовки майбутнього викладача сфери обслуговування.

Завдання курсу:

- з'ясувати теоретико-методологічні основи формування індивідуального стилю в процесі вивчення спецкурсу;
- встановити стан проблеми, що досліджується на сучасному етапі;
- окреслити основні умови та чинники формування індивідуального стилю майбутніх фахівців;
- охарактеризувати складові спілкування в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця;
- визначити особливості професійної культури спілкування фахівця сфери обслуговування;
- сформулювати імідж сучасного фахівця сфери обслуговування;
- формування рефлексивної позиції, яка орієнтує майбутнього фахівця на усвідомлення і аналіз власної професійної діяльності.

Пропонований курс розрахований на 90 годин (аудиторних занять – 54 годин, з них лекційних 36 годин, семінарських – 18 годин, самостійної роботи 36 години).

Основні поняття якими повинні оволодіти студенти: стиль, імідж, індивідуальний стиль діяльності, культура спілкування, професійно-педагогічна культура спілкування, управління конфліктами, технологія взаємодії, комунікативний потенціал.

Курс вивчення формування індивідуального стилю діяльності майбутніх викладачів сфери обслуговування у процесі професійної підготовки завершується формою контролю: залік.

Структура варіативної дисципліни
«Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача
сфери обслуговування у процесі професійної підготовки»

Тема	Кількість годин		
	Лекції	Семинарські заняття	Самостійна робота
<i>Вступна лекція.</i> Поняття «стиль» та «індивідуальний стиль». Сутність індивідуального стилю діяльності фахівця сфери обслуговування.	2	-	-
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади формування індивідуального стилю у професійній підготовці майбутнього фахівця			
Тема 1.1 Особливості професійної культури спілкування фахівця. Ділова комунікація та етика ділових відносин.	2	2	2
Тема 1.2. Моделювання професійних ситуацій як складова розвитку педагогічної взаємодії майбутнього фахівця.	2	-	-
Тема 1.3. Поняття про спілкування. Сторони спілкування. Бар'єри спілкування. Мова жестів.	2	-	2
Тема 1.4. Конфлікти: види, причини виникнення	2	2	2
Тема 1.5. Професійна-педагогічна культура спілкування викладача. Технологія взаємодії.	2	2	2
Змістовий модуль II. Формування індивідуального стилю діяльності викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки			
Тема 2.1. Характеристики індивідуального стилю діяльності викладача. Змістовні динамічні, результативні характеристики стилю.	2	-	4
Тема 2.2.	2	-	2

Структура індивідуального стилю діяльності викладача.			
Тема 2.3. Діагностика стилю професійної діяльності викладача.	2	2	-
Тема 2.4. Імідж сучасного фахівця сфери обслуговування.	2	2	4
Тема 2.5 Мотивація професійної діяльності і формування індивідуального стилю викладача сфери обслуговування.	2	-	2
Тема 2.6. Моделювання професійних ситуацій як засіб формування індивідуального стилю викладача.	2	2	-
Тема 2.7. Професійно-педагогічна культура викладача сфери обслуговування.	2	2	2
Змістовий модуль III. Основні психолого-педагогічні чинники формування індивідуального стилю діяльності			
Тема 3.1. Розвиток професійної спрямованості та компетентності фахівців сфери обслуговування на різних етапах професійного становлення.	2	-	2
Тема 3.2. Професійний розвиток особистості, професійна мобільність і готовність до освоєння нових, перспективних технологій і професій.	2	-	2
Тема 3.3. Управління та стресами для попередження конфліктів. Спілкування і конфлікт в професійній сфері.	2	2	4
Тема 3.4. Тренінг «Мій індивідуальний стиль діяльності».	2	2	2
Тема 3.5. Соціальне партнерство. інноваційне управління в закладах різних форм власності.	2		4
Разом:	36	18	36

ПРОВЕДЕННЯ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Для якісного засвоєння курсу необхідна систематична та усвідомлена робота здобувачів освіти з усіх видів навчальної діяльності: лекції, семінарські, консультації та самостійна робота як індивідуальна, так і під керівництвом викладача.

При проведенні аудиторних занять домінуючими є проблемні, індивідуально-диференційовані, особистісно-орієнтовані форми проведення занять з застосуванням технологій компетентнісного навчання. При проведенні семінарських занять використовуються активні форми їх проведення: евристичні бесіди, дискусії, ділові ігри, моделювання ситуацій. На лекціях у формі активної бесіди з елементами дискусії розглядаються основні теоретичні положення теми, які вимагають роз'яснення та уточнення з боку викладача. Під час лекцій вимагається активна участь здобувачів освіти з обговоренням основних аспектів теми, ведення стислого конспекту лекції.

Теоретичні знання, отримані здобувачами освіти на лекціях, обговорюються більш детально на семінарських заняттях у формі міні-дискусій, захисту міні-проектів, заслуховування та аналіз тематичних повідомлень та рефератів. У процесі семінарського заняття здобувачі освіти вчаться формулювати свою точку зору, логічно викладати матеріал, підбирати докази у підтвердження своїх думок, вчаться публічно виступати, володіти і правильно приймати рішення відповідно до створеної ситуації. Питання для обговорення щодо підготовки до семінарських, конкретні вимоги до окремих тем занять оприлюднюються у відповідних методичних вказівках.

ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Основним завданням самостійної роботи здобувачів освіти є набуття навичок самостійного опрацювання фахових інформаційних джерел та оволодіння практичними навичками застосування методів та прийомів у сфері обслуговування. Самостійна робота студентів організовується шляхом опрацювання деяких питань, які не виносяться на аудиторне викладання. Окрім того, за деякими темами передбачається написання рефератів, виконання міні-проектів. Обсяг самостійної роботи визначається кількістю годин, передбачених робочою програмою.

ОЦІНЮВАННЯ ТА АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою відповідно до Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти за кредитно-модульною системою. Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які включають: - поточний контроль, - модульний контроль, - виконання індивідуального завдання, - підсумковий контроль у формі заліку.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Ключовими формами та методами демонстрації студентами результатів навчання в поточному контролі є: - робота в малих групах спільне опрацювання групою студентів окремих проблемних питань з подальшою демонстрацією результатів та засвоєння навчального матеріалу; - презентація - виступи перед аудиторією для висвітлення окремих питань, індивідуальних завдань, реферативних досліджень, захист міні-проектів; - дискусія - обґрунтування власної позиції у вирішенні проблемних питань; - кейс-метод; - аналіз конкретних ситуацій, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності.

Модульний контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання після закінчення логічно завершеної частини лекційних семінарських занять з певного змістового модуля. Основною формою модульного контролю є завдання, які охоплюють як і перевірку теоретичних положень курсу, так і прийняття рішень з щодо змодельованої ситуації.

Підсумковий контроль зазвичай проводиться у формі усного заліку, який передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатності комплексно, творчо використовувати накопичені знання та уміння, формувати власне ставлення до певної проблеми, обґрунтовувати свою фахову позицію, розв'язувати практичні задачі тощо.

Успішність студентів оцінюється за **розробленою шкалою** (відповідно до вимог Положення про організацію навчального процесу у Криворізькому державному педагогічному університеті та ECTS):

За національною шкалою (залік)	За національною шкалою (екзамен)	За шкалою ECTS	Кількість балів
З Р А Х О В А Н О	ВІДМІННО	A	90-100
	ДОБРЕ	B	80-89
		C	70-79
	ЗАДОВІЛЬНО	D	60-69
		E	50-59
НЕ ЗАРАХОВАНО	НЕЗАДОВІЛЬНО	FX	25-49
		F	1-24

Під час виставлення підсумкової оцінки за навчальну дисципліну заліковий кредит (100% – **100 балів**) розподіляється для оцінювання в балах рівня, якості та обсягу знань, умінь та навичок студента відповідно до таких **залікових модулів**:

1. Відвідування лекцій – до 5%
2. Участь у практичному занятті – до 35%

(Виступ, доповнення до виступу, опанування виступу тощо. Передбачається, що максимальною оцінкою за виступ може бути 4 бали, отже студент може виступити не менш ніж 6 раз з максимальною оцінкою відповіді 4 бали).

3. Самостійна робота – 10% (засвоєння тем і питань, що винесені на самостійне опрацювання).

4. Індивідуальна робота – 5% (опрацювання першоджерел)
  - написання рефератів – 5%;
  - написання тез, статей, участь у науково-дослідній роботі – 10%.

5. Поточний контроль – 10%, зокрема тестування – 5%;
- контрольна робота – 5%.

6. Залік – до 25%.

Крім того, студент може отримати додаткові заохочувальні бали (до **20 балів**) за активну участь у науково-дослідницькій роботі (доповідь на студентській науковій конференції, участь в роботі наукового гуртка або проблемної групи тощо). Автоматично залік отримують лише студенти, які за

роботу протягом навчального курсу (залікові модулі 1-2) набрали не менше **30 балів** (причому необхідно набрати не менш як по **5 балів** з кожного модуля). Для загальної позитивної оцінки за курс необхідно набрати не менше **20 балів** за весь курс.

ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЄКТУ

Успіх в сучасному світі багато в чому визначається здатністю людини проектувати своє життя: визначати далеку і найближчу перспективу, знаходити і залучати необхідні ресурси, намічати план дій і оцінювати досягнення поставлених цілей.

Сьогодні проєкти – обов’язкова форма роботи для здобувачів освіти на занятті з будь-якого предмету під час освітнього процесу.

Навчальний проєкт – індивідуальна або спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча, ігрова діяльність здобувачів освіти – партнерів, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату з розв’язування певної проблеми, значущої для учасників проєкту.

Виконання проєкту під час освітнього процесу дозволяє здобувачам освіти оволодіти навчитися не тільки новітніми комп’ютерними технологіями, але і прийомам самостійної роботи від вибору запропонованих тем до постановки цілей, народження гіпотез, розробки алгоритмів свого проєкту, аналізу результатів та створення готових продуктів діяльності.

Які бувають проєкти:

- **Практико-орієнтований** проєкт націлений на соціальні інтереси самих учасників проєкту або зовнішнього замовника.

- **Дослідницький** проєкт за структурою нагадує справжнє наукове дослідження. Проєкт включає обґрунтування актуальності обраної теми, позначення завдань дослідження, обов’язкове висунення гіпотези з подальшою її перевіркою, обговорення отриманих результатів. При цьому використовуються методи сучасної науки: лабораторний експеримент, моделювання, соціологічне опитування й інші.

- **Інформаційний** проєкт спрямований на збір інформації про якийсь об’єкт, явище з метою її аналізу, узагальнення та подання для широкої аудиторії. Результатом такого проєкту часто є публікація.

- **Творчий** проєкт передбачає максимально вільний і нетрадиційний

підхід до оформлення результатів. Це можуть бути альманахи, твори образотворчого чи декоративно-прикладного мистецтва, відеофільми тощо.

Робота над проектами проходить в кілька етапів:	План навчального проекту:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка до роботи над проектом. 2. Вибір теми. 3. Постановка мети і завдання проекту. 4. Пошук інформації. 5. Виконання завдань проекту. 6. Аналіз результатів та висновки проектної роботи. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення теми, мети, завдань та об'єкту проекту. 2. Збір та опрацювання інформаційних джерел. 3. Аналіз даних та результатів виконання завдань проекту. Висновки 4. Публічна презентація проекту.
По завершенню роботи проект направляється викладачу на перевірку.	

ОРИЄНТОВНА ТЕМАТИКА НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ:

1. Спілкування як основа життєдіяльності людей.
2. Ділове спілкування та його особливості.
3. Взаємозв'язок спілкування та діяльності.
4. Спілкування та комунікації.
5. Типи спілкування в організації.
6. Конфлікт у повсякденному житті.
7. Феноменологія конфлікту.
8. Психологічні причини конфліктів.
9. Превентивна психологія конфлікту.
10. Управління конфліктами.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Опорні конспекти лекцій (рукопис та електронний варіант). Методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Індивідуальні та самостійні завдання, питання до усного опитування.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. Київ : Деміург. 2005. 232 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 572 с.
3. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2011. 304 с.

4. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2010. 528 с.
5. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред.. І.А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
6. Подласый И. П. Педагогика : в 2 кн. 2002. 576с.
7. Примуш М. В. Конфліктологія : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 288 с
8. Холод О. М. Комунікаційні технології: підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 2013 с.

Допоміжна:

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
2. Савченко Л. О. Застосування проектної діяльності в практиці вищої педагогічної школи. *Проектна діяльність у технологічній освіті*: монографія /Пікельна В. С., Савченко Л. О. та ін. Кривий Ріг : СПД Залозний В.В., 2012. С. 30–48.
3. Савченко Л. О., Волкова Н. В., Кулінка Ю. С. Ігри та ігрові технології на уроках трудового навчання : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2014. 284 с.
4. Савченко Л. О. Педагогічна діагностика якості підготовки майбутніх учителів: теорія і практика : монографія. Кривий Ріг : СТПРЕС, 2013. 367 с.
5. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии Модуль «Направленность» : (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы). Киев : Миллениум, 2004. 521 с.
6. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2005. 239 с.
7. Слїпченко С. О. Індивідуальність фізичної особи, як об'єкт особистих немайнових прав. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2010. № 929. С. 340–344.
8. Торохова А. В. Індивідуальний стиль діяльності учителя. *Педагогіка*, № 6, 2003. С. 59-66.
9. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування : навчальний посібник. Київ : Вікар, 2002.

Додаток В

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та методики технологічної освіти

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ

«ПЕРСОНАЛЬНА ІМІДЖЕЛОГІЯ»
(за вимогами кредитно-модульної системи)

Кривий Ріг-2021

Персональна іміджеологія. Програма спецкурсу / укладач: Пісна Т. М.
Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2021. 13 с.

Розробник:

Пісна Т.М. – аспірантка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта, освітньо-наукова програма «Сфера обслуговування».

Рецензенти: Савченко Л.О., доктор пед. наук, доцент
Кулінка Ю.С., к.п.н., доцент

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСУ

«ПЕРСОНАЛЬНА ІМІДЖЕЛОГІЯ»

3. ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: Підготовка бакалаврів	Кваліфікація: вчитель технологій і креслення	Характеристика навчального курсу
Кількість кредитів, що відповідають системі ECTS: 1,5 кредити	Шифр та найменування галузі знань: 0101 Педагогічна освіта	<u>Обов'язковий</u> <i>Рік підготовки: 2 курс</i> <i>Семестр: 3</i>
Змістових модулів: 2 модулі	Код та напрям підготовки бакалаврів: 015 Професійна освіта	<i>Лекції: 18 год.</i> <i>Семінарські заняття: 18 год.</i>
Загальна кількість годин: 45 год.	Профіль навчання: Сфера обслуговування	<i>Самостійна робота: 11 год.</i>
Навчальний проект, реферат	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	<i>Вид контролю:</i> <i>3 семестр – залік</i>

4. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

«Персональна іміджологія» є складовою частиною дисциплін варіативного блоку освітньо-професійної програми «Сфера обслуговування» для здобувачів освіти освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалаврів закладів вищої освіти.

Вивчення тем, які передбачені програмою дозволяє здійснити професійну підготовку фахівців сфери обслуговування в процесі навчання, зокрема: опанування системою знань про закономірності процесу функціонування іміджу, як складного соціально-психологічного утворення та усвідомлення принципів створення власного іміджу на основі аналізу існуючих типів іміджу.

Мета курсу – розкрити за допомогою лекційних та семінарських занять закономірності створення та функціонування іміджу, як складного соціально-психологічного феномену.

Багатогранність значення іміджу зумовила **завдання** спецкурсу, а саме::

- визначити теоретико-методологічну основу іміджології;
- розкрити сутність поняття іміджу як історико-культурного феномену;
- пояснити сутність та структуру Я-концепції, її місце у технології іміджування;
- схарактеризувати структуру персонального іміджу;
- проаналізувати соціально-психологічний інструментарій іміджування та його вплив на створення власного іміджу;
- визначити особливості формування групового та колективного іміджу;
- проаналізувати складові габітарного та вербального іміджу сучасного фахівця сфери обслуговування.

Основні поняття якими повинні оволодіти студенти: імідж, іміджологія, види та функції іміджу.

Міждисциплінарні зв'язки: проблематика курсу пов'язана з дисциплінами «Психологія», «Педагогіка», «Психологія лідерства», «Основи менеджменту» та ін.

Спецкурс курс «Персональна іміджологія» надає можливість для самовдосконалення особистості, пояснює сутність алгоритму створення неповторного іміджу, що може стати поштовхом для вивчення власного внутрішнього світу та уможлиблює налагодження міжперсонального спілкування.

Структура варіативної дисципліни «Персональна іміджологія»

Тема	Кількість годин		
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
<i>Вступна лекція.</i> Поняття іміджу. Імідж як історико-культурний феномен.	2	-	-
Змістовний модуль I. Теоретико-методологічні аспекти іміджології			
Тема 1. Соціально-психологічна природа іміджу. Імідж в системі індивідуальної поведінки та соціального впливу. Стереотипи.	2	2	-
Тема 2. Структура, види та функції іміджу сучасного фахівця.	2	2	2

Тема 3. Технології іміджування.	2	2	2
Змістовний модуль II. Формування іміджу сучасного фахівця сфери обслуговування.			
Тема 4. Психологічні механізми впливу в процесі формування індивідуального іміджу.	2	2	2
Тема 5. Професійний імідж фахівця сфери обслуговування. Вимоги до професійного іміджу.	2	2	-
Тема 6. Особливості формування групового та корпоративного іміджу фахівців сфери обслуговування.	2	-	2
Тема 7. Вимоги габітарного та вербального іміджу в сфері обслуговування.	2	2	2
Тема 8. Рефлексія як засіб самомоніторингу іміджу фахівця сфери обслуговування.	2	2	1
Разом:	18	18	11

ПРОВЕДЕННЯ АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Для якісного засвоєння курсу необхідна систематична та усвідомлена робота здобувачів освіти з усіх видів навчальної діяльності: лекції, семінарські, консультації та самостійна робота як індивідуальна, так і під керівництвом викладача.

При проведенні аудиторних занять домінуючими є проблемні, індивідуально-диференційовані, особистісно-орієнтовані форми проведення занять з застосуванням технологій компетентнісного навчання. При проведенні семінарських занять використовуються активні форми їх проведення: евристичні бесіди, дискусії, ділові ігри, моделювання ситуацій. На лекціях у формі активної бесіди з елементами дискусії розглядаються основні теоретичні положення теми, які вимагають роз'яснення та уточнення з боку викладача. Під час лекцій вимагається активна участь здобувачів освіти з обговоренням основних аспектів теми, ведення стислого конспекту лекції.

Теоретичні знання, отримані здобувачами освіти на лекціях, обговорюються більш детально на семінарських заняттях у формі міні-дискусій, захисту міні-проектів, заслуховування та аналіз тематичних повідомлень і рефератів. У процесі семінарського заняття здобувачі освіти вчаться формулювати свою точку зору, логічно викладати матеріал, підбирати докази у підтвердження своїх думок, вчаться публічно виступати, володіти і правильно приймати рішення відповідно до створеної ситуації. Питання для обговорення щодо підготовки до семінарських, конкретні вимоги до окремих тем занять оприлюднюються у відповідних методичних вказівках.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІД ЧАС АУДИТОРНИХ ЗАНЯТЬ

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії оцінювання навчальних досягнень</i>
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та семінарських завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно володіє науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, володіє науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та семінарських завдань.

ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Основним завданням самостійної роботи здобувачів освіти є набуття навичок самостійного опрацювання фахових інформаційних джерел та оволодіння практичними навичками застосування методів та прийомів у сфері обслуговування. Самостійна робота студентів організовується шляхом опрацювання деяких питань, які не виносяться на аудиторне викладання. Крім того, по деяких темах передбачається написання рефератів, виконання міні-проектів. Обсяг самостійної роботи визначається кількістю годин, передбачених робочою програмою.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1. Фактори, що впливають на формування індивідуального іміджу. Фізичні дані, як підґрунтя формування індивідуального іміджу. Врахування особистісних рис. Інтелектуальна та професійна складова формування іміджу. Середовищний імідж: середовище в якому існує суб'єкт та речі які його оточують. Статусний та індивідуальний характер речей.

Тема 2. Створення індивідуального іміджу: особистісний і професійний аспект. Цільова установка створення індивідуального іміджу. Індивідуалізація, як вияв особистісного та професійного зростання. Риси, які цінуються в особистості та професіоналі. Статеві-віковий та освітньо-професійний фактори у створенні індивідуального іміджу.

Тема 3. Габітарний імідж: костюм, макіяж, зачіска, прикраси. Кінетичний імідж, як манера триматися і рухатися. Вербальний імідж.

Тема 4. Створення іміджу як засобу подолання когнітивного дисонансу. Категоризація і сприймання іміджу.

Тема 5. Розробка концепції іміджу. Формування, впровадження і закріплення іміджу. Основні засоби формування іміджу: фірмовий стиль, візуальні засоби, вербальні засоби, рекламні заходи, PR-засоби, представництво в мережі INTERNET.

Тема 6. Способи втрати довіри споживачів корпорацією та професіоналом.

Тема 7. Способи збереження іміджу професіоналом. Збереження особистісного здоров'я, як засіб досягнення адекватності.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Виконання реферативної роботи (реферування (від лат. *refero* - повідомляю) – це письмовий огляд наукових та інших джерел з обраної теми або стислий виклад у письмовому вигляді змісту наукової праці. У рефераті необхідно не лише висвітлити необхідну наукову інформацію, а й продемонструвати своє відношення до неї. Реферат має засвідчити ерудицію дослідника, його вміння самостійно аналізувати, класифікувати та узагальнювати. Реферат може містити аналіз і критику відповідних теорій, тобто реферат – це самостійна творча робота здобувача освіти, що засвідчує його знання з певної теми, розуміння основних підходів до вирішення конкретної проблеми, а також відображає власні погляди майбутнього фахівця та демонструє його вміння аналізувати і осмислювати явища і процеси на основі теоретичних знань. Обов'язкова наявність списку творчого опрацювання літературних джерел з обраної теми.

Процес підготовки реферату має містити в собі наступні етапи: вибір теми; складання плану; добір і вивчення літературних джерел та інформації з обраної теми; Опрацювання зібраного матеріалу; Безпосереднє написання тексту реферату; формулювання висновків; оформлення реферату і списку джерел інформації; підготовка тез або доповіді до захисту реферату; Захист реферату.

Орієнтовна структура розширеного реферату має такий вигляд:

Титульна сторінка. Зміст. Вступ. Основна частина, яка складається з розділів, пунктів та підпунктів. Висновки. Список використаних джерел. Додатки (за необхідністю).

У вступі обґрунтовуються актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на потреби суспільства та розвиток конкретної галузі науки або практичної діяльності.

В основній частині здійснюється огляд основних теоретичних та експериментальних досліджень з теми, зазначається хто з учених вивчав дану проблему, які ідеї висловлював. Визначаються сутність проблеми, основні чинники, що зумовлюють розвиток явища або процесу, що вивчається, наводиться перелік основних змістовних аспектів проблеми, які розглядалися

вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабого висвітлення.

Потім здійснюється аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми, висвітлюються власні судження та думки відносно перспектив розвитку проблеми.

У висновках надаються узагальнені ідеї, думки, оцінки, пропозиції автора.

До списку використаних джерел включають публікації, звертаючи особливу увагу на публікації останніх 5-10 років, Інтернет-ресурси і роботи останнього року.

У додатках за необхідності наводяться таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Оцінюється реферат, спираючись на такі критерії:

- Відповідність темі змісту реферату.
- Глибина і повнота розкриття теми.
- Логіка викладення матеріалу.
- Термінологічна чіткість.
- Рівень навичок самостійної роботи з науковою літературою та вміння її критично аналізувати.
- Власне бачення проблеми автором, самостійний, творчий характер роботи.
- Правильне оформлення реферату і списку використаних джерел.
- Якщо реферат є основою усного повідомлення, то слід урахувати уміння автора відібрати найсуттєвіший матеріал для короткого виступу.
- Якість виконаної презентації відповідно до теми роботи.

Тематика рефератів:

1. Продукція (послуги) як основна характеристика іміджу.
2. Зовнішні фактори, що впливають на імідж: престижність місце розташування, дизайн та функціональність приміщення.
3. Зовнішні аксесуари (символіка фірми): їх види та призначення.
4. Корпоративний стиль, як знакова система.
5. Реклама і використання засобів масової інформації у створенні іміджу.
6. Робота по підтримці і збереженню іміджу:
7. Корпоративна етика та корпоративна поведінка.
8. Запобігання факторам, що здатні зруйнувати імідж та їх класифікація.
9. Заходи по відновленню іміджу, якому завдана шкода.

10. Врахування репутації та інших характеристик об'єкту при створенні відповідного іміджу.

Вимоги до оформлення есе. Есе (від франц. *essai* – спроба, проба, нарис) – прозаїчне висловлювання невеликого об'єму інформації у вільній композиції, що виражає індивідуальні враження і міркування з конкретного приводу, теми або питання.

Сьогодні немає чітких правил оформлення есе, що прописували б його обсяг та структуру. Все залежить від мети та тематики нарису. Однак є ключові вимоги до написання есе, яких варто дотримуватись кожному авторові.

Загальні вимоги до написання *есе* стосуються самого тексту, його змісту та структури:

1. Лаконічність викладу матеріалу. Нарис має бути аргументованим та переконливим. Всі аргументи – підтвердженими та перевіреними.

2. Оригінальність. Під час оформлення есе категорично забороняється використання чужих робіт, їх повне або часткове копіювання.

3. Мова викладу матеріалу - державна.

4. Есе має містити проведений автором аналіз проблеми, суб'єктивну авторську позицію (в цілому під час оформлення есе головне розкрити і проблему, і особистість автора та його світогляд).

5. Есе має складатись з таких частин: вступ (опис тези), аргументи або основна частина (підтвердження або спростування тези за допомогою цитат, прикладів з життя, історичних подій, законів та актів), висновок (остаточна позиція автора щодо конкретного питання).

6. Есе не має рекомендованого обсягу. Кількість сторінок варіюється від 3 до 10 (в окремих випадках – до 20).

Три основних правила, на яких ґрунтується есе:

- писати про те, що тобі цікаво;
- писати про те, що ти думаєш;
- писати так, як хочеться.

Тематика есе:

1. Імідж ресторатора (за власним вибором).
2. Імідж «зірки» шоу-бізнесу (за власним вибором).
3. Імідж корпорації (за власним вибором).
4. Імідж професії (за власним вибором).

5. Власний імідж, як імідж особистості та професіонала.
6. Дослідити особливості іміджу суб'єкта порівняно з іншими досліджуваними.

Вимоги до навчального проєкту. *Навчальний проєкт* – індивідуальна або спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча, ігрова діяльність здобувачів освіти – партнерів, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату з розв'язування певної проблеми, значущої для учасників проєкту.

Виконання проєкту під час освітнього процесу дозволяє здобувачам освіти оволодіти навчитися не тільки новітніми комп'ютерними технологіями, але і прийомам самостійної роботи від вибору запропонованих тем до постановки цілей, народження гіпотез, розробки алгоритмів свого проєкту, аналізу результатів, створення та презентація готових продуктів діяльності.

Орієнтовна тематика навчальних проєктів:

1. Роль іміджу в житті людини.
2. Створення іміджу фахівця сфери обслуговування.
3. Образ сучасного ресторатора: персональні, соціальні та професіональні аспекти.
4. Еволюція габітарного іміджу. Який сьогодні фахівець сфери обслуговування.
5. Створення власного особистісного іміджу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Кожна самостійна робота оцінюється за п'ятибальною системою, становлячи сукупність одержаних балів за окремий модуль. Набрану кількість балів за самостійну роботу додають до загальної суми балів підсумкового тесту з кожного навчального модуля, індивідуальної роботи студента й семестрового контролю знань.

Оцінка – «відмінно» (100 балів) Студент повинен вільно володіти термінологією. Логічно й грамотно виконувати теоретичні завдання, вміти знаходити головне в навчальному матеріалі, швидко орієнтуватися в інформаційному просторі з кожної теми спецкурсу. Виконані завдання повинні бути охайними, без грубих помилок (можливе допущення однієї неточності в завданні).

Оцінка – «добре» (80 балів) Студент повинен вільно володіти термінологією, технічно грамотно виконувати письмові завдання. Робота

повинна бути виконана охайно, проте можлива наявність 1–2 помилок, які суттєво не впливають на виконання завдання загалом.

Оцінка – «задовільно» (60 балів) Студент погано володіє термінологією, допускає змішування понять, не завжди розуміє зміст, не зовсім правильно виконує завдання, проте виконане завдання розкриває конкретну тему дисципліни. Допускається наявність кількох суттєвих помилок, неточностей.

Оцінка – «незадовільно» (40 балів) Студент виконав завдання не в повному обсязі. Допускає грубі помилки в роботі, не володіє спеціальною термінологією. Виконана робота не досягла поставленої мети, оформлена недбало і з помилками.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Опорні конспекти лекцій (рукопис та електронний варіант). Методичні рекомендації до проведення семінарських занять. Індивідуальні та самостійні завдання, питання до усного опитування.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Атаманська К. І. Теоретичні аспекти поняття іміджу в наукових дослідженнях. Проблеми сучасної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2012. Вип. 37 (2). С. 28–32.

2. Варна Н. В. Іміджологія: навч. посіб. для дистанц. навчання / за наук. ред. В. М. Бебика. Київ : Ун-т «Україна», 2007. 217 с.

3. Довга Т. Я. Компетентність особистості в часі як засіб формування професійного іміджу. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук.праць Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Вип. 7. Полтава, 2010. Серія «Педагогічні науки». С.141–145.

4. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011.

5. Зінченко О. М. До питання професіоналізму в державній службі. Вісн. держ. служби України: укр. наук.- практи. журн. Київ, 2006. № 1. С. 17–20.

6. Почепцов Г. Г. Имиджология: Теория и практика. Київ : Адеф – Україна, 1998. 393 с.

7. Рудинская Е. В., Яромич С. А. Корпоративний менеджмент. Київ : КНТ, 2008. 416 с.

8. Химич І. Г. Імідж як важливий показник діяльності підприємства у сучасних умовах розвитку корпоративної культури. *Економіка та держава*. 2009. №9. 59-61 с.

9. Череп А. В., Ганза І. В. Формування корпоративної культури як мотиваційного засобу управління персоналом. *Вісник СНУ ім. Даля*. Донецьк, 2009. №10 (140). С. 227–229.

Допоміжна:

1. Етика ділового спілкування: Курс лекцій /Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка, М. П. Лукашевич, І. Б. Осечинська. Київ : МАУП, 2003. 208 с.

2. Почепцов Г. Г. Имидж: от фараонов к президентам. Київ : Адеф-Украина, 1997. 328с.

3. Фактори, що впливають на формування корпоративного іміджу підприємства. URL :

http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2010_684/51.pdf

4. Проблеми формування іміджу підприємства / Н. В. Яшкіна. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2010_23/Zb23_19.pdf.

5. Імідж, бренд, та репутація: їх взаємозв'язок і вплив на розвиток територій, організацій та окремих осіб / О. Ю. Трач, О. І. Карий. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2011_706/24.pdf

4. Мацко Л. А., Прищак М. Д., Первушина Т. В. Основи психології та педагогіки: лабораторний практикум URL :<http://posibnyky.vntu.edu.ua/opp/index.html>.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(КДПУ)

пр. Гагаріна, 54, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50086, тел. (056) 470-13-34
 E-mail : kdpu@kdpu.edu.ua. Код ЄДРПОУ 40787802

25 ЛИС 2022

№ 09/1-400/3

На № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Пісної Тетяни Миколаївни на тему «Формування індивідуального стилю
діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної
підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії із
спеціальності 015 Професійна освіта

Результати дисертаційного дослідження Пісної Тетяни Миколаївни на тему «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки» протягом 2019-2021 рр. впроваджувались в освітній процес Криворізького державного педагогічного університету.

Задля виконання поставлених дисертаційних завдань автором використано сучасну джерельну базу. За результатами аналізу наукових джерел виокремлено структурні компоненти індивідуального стилю діяльності (мотиваційний, комунікативний, емоційно-вольовий, сприймання); розроблено систему критеріїв (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний). Автором роботи доведено, що досліджуваний феномен індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця належить до сфери інтердисциплінарних, пограничних явищ і містить у собі культурологічний, психологічний, педагогічний смисли, і тому логіка і методи його дослідження повинні бути адекватні вимогам гуманітарного пізнання.

У ході дослідження автором була розроблена модель індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього фахівця сфери обслуговування. Запропонована модель виступає в ролі цілісної системи, котра забезпечується взаємозв'язком виокремлених у ній чотирьох блоків: цільовий блок, змістово-організаційний блок, практичний блок, критеріально-оцінний блок.

Апробація результатів дисертаційного дослідження Пісної Тетяни Миколаївни отримала позитивні відгуки, що дозволяє зробити висновок про актуальність роботи й доцільність впровадження її результатів у практику освітнього процесу закладів вищої педагогічної освіти, які здійснюють підготовку майбутніх викладачів сфери обслуговування.

Довідка видана для подання за місцем вимоги.

РЕКТОР

(Handwritten signature)

Ярослав ШРАМКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ГІРНИЧИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ

КРИВОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

Україна, 50029, м. Кривий Ріг, вул. Невська, 3 Тел-Факс (0564) 94-80-75, E-mail: kgt@kgt.dp.ua

28.11.2022 № 445

на № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Пісної Тетяни Миколаївни на тему «Формування індивідуального стилю
діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі
професійної підготовки», поданого для здобуття наукового ступеня доктора
філософії із спеціальності 015 Професійна освіта**

Педагогічна діяльність викладача характеризується певним стилем, який у широкому розумінні сприймається як стійка система методів, прийомів, у вирішенні навчальних проблем. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності є головним фактором та узагальненим показником професійної компетентності викладача.

У період з 2019 – 2021 н.р. в освітній процес Відокремленого структурного підрозділу «Гірничий фаховий коледж Криворізького національного університету» було впроваджено педагогічний експеримент за результатами дисертаційного дослідження Пісної Тетяни Миколаївни.

Під час експерименту було апробовано методику та розроблено авторські спецкурси щодо формування індивідуального стилю діяльності. Теоретично обґрунтовано та перевірено ефективність педагогічних умов щодо формування індивідуального стилю майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки, а саме формування у здобувачів освіти позитивної мотивації до навчання та спілкування; створення середовища для розвитку пізнавальних інтересів здобувачів освіти завдяки впровадженню в освітній процес інтерактивних технологій.

Результати експерименту довели ефективність запропонованої методики та підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація дозволяє зробити висновки про актуальність дисертаційного дослідження Пісної Тетяни Миколаївни та доцільність застосування його результатів в умовах закладів фахової передвищої освіти.

Директор коледжу

Олександр ПОСОХОВ

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

**ДЕРЖАВНИЙ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 „КРИВОРІЗЬКИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ РОБІТНИЧИХ
 КАДРІВ ТОРГІВЛІ ТА РЕСТОРАННОГО СЕРВІСУ”**

вул. Гетьманська, 78, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., 50074, телефон/факс (056) 404-11-98
 e-mail: ptu_62@ukr.net, сайт: kcrpokrtrs.dp.ua, код ЄДРПОУ 01566502

19 листопада 2012 № 732

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Пісної Тетяни Миколаївни на тему «Формування індивідуального стилю
 діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі
 професійної підготовки», поданого для здобуття наукового ступеня
 доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта**

В умовах стрімких соціально-економічних перетворень, переосмислення суспільних цінностей, оновлення системи професійної освіти, її гуманістичної спрямованості підвищуються вимоги до педагогічної майстерності викладача. Від рівня професійної майстерності викладача залежить результат фахової підготовки здобувачів освіти та ефективність їхнього особистісного зростання.

Необхідність вивчення проблеми формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки обумовлена необхідністю перетворення сучасного освітнього процесу на систему формування творчої особистості з використанням індивідуальних якісних характеристик.

Актуальність дослідження проблеми обумовлена тим, що в теорії і практиці закладів професійної (професійно-технічної) освіти

сформувалися суперечності щодо формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування, які і потребують наукового вирішення.

Ефективність упровадження програми по формуванню індивідуального стилю діяльності, наукова обґрунтованість підходів, змістовність та методична доцільність, довели, що індивідуальний стиль діяльності майбутнього працівника сфери обслуговування сприяє підвищенню рівня комунікації здобувачів освіти і викладачів, досвіду групової роботи, протидіє відчуженню, допомагає у розв'язуванні міжособистісних проблем.

Загалом, запропоновані методичні рекомендації Пісної Тетяни Миколаївни щодо формування індивідуального стилю діяльності майбутнього викладача сфери обслуговування у процесі професійної підготовки позитивно оцінені педагогічними працівниками та здобувачами освіти закладу. Зміст поданих матеріалів може бути реалізованим у різних контекстах та впроваджуватися у навчально-виховну діяльність закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Директор
ДПТНЗ «Криворізький центр професійної
освіти робітничих кадрів торгівлі
та ресторанного сервісу»

Ольга СКРИПНИК